

PSIKOLOGIA ETA PEDAGOGIA

Maria BARIAIN URIZ

ESKOLA, FAMILIA ETA AUTISMO
ELKARTEAREN ARTEKO
KOMUNIKAZIOA HOBETZEKO; PT-
JARDUNBIDE PROTOKOLO BAT
EGITEA.

TFG/GBL 2017/18

Facultad de Ciencias Humanas y Sociales
Giza eta Gizarte Zientzien Fakultatea

Grado en Maestro de Educación
Primaria /
Lehen Hezkuntzako Irakasleen Gradua

Eskerrak

Gradu bukaerako lan hau, hasieratik, eskola, familia eta Nafarroako autismo elkartearekin komunikazioa hobetzeko helburua izan du.

Proiektua burutu ahal izateko, nahitaezkoa izan da Diego Garciaren laguntza, gaur egun NUP-en Ingenieritza Informatikoa ikasten ari den ikaslea. Berari esker protokoloa *on line* zintzilikatzea posiblea izan da. Gainera, lanaren prozesu osoan zehar laguntza eskaini du protokoloaren diseinua ahalik eta egokiena izan zezan partaide guztientzat.

Bestetik, Jon Legarrea irakasleari eskerrak ematea gustatuko litzaidake, NUP-en Haur eta Lehen Hezkuntzko eta Ingenieritza informatikoko graduetan irakaslea dena. Berari esker, zerbitzari bat lortu da bertan protokoloa txertatzeko; familia, eskolen eta elkartearen erosotasuna bermatuz.

Azkenik, Esperanza Bausela eta Fernando Treboli, lan osoan zehar aholkatu eta lanaren planifikazioarekin laguntzeagatik.

Mila esker denei,

Agradecimientos

Este es un trabajo de final de grado, centrado en la creación de un protocolo para la mejora de comunicación entre escuela, familia y la Asociación Navarra de Autismo.

El proyecto, no hubiera sido posible sin la colaboración de Diego Garcia, actual alumno de la Universidad Pública de Navarra en el grado de Ingeniería Informática, quien llevó a cabo/a organizado el formato *on line* del protocolo y participó durante todo el proceso en las posibles mejoras del diseño.

También, me gustaría agradecer a Jon Legarrea, profesor de Informática en los grados de Magisterio e Ingeniería Informática, ya que él fue quien ofreció un servidor para poder colgar el protocolo diseñando, mejorando la eficacia a la hora de comunicarse las tres entidades activas diferentes.

III

Gracias a Esperanza Bausela y Fernando Trebol por orientarme y aconsejarme en diversos aspectos en la planificación del trabajo.

Gracias a todas y todos.

**Lehen Hezkuntzako Irakasleen Gradua
Grado en Maestro en Educación Primaria**

Grado Bukaerako Lana
Trabajo Fin de Grado

**ESKOLA, FAMILIA ETA AUTISMO ELKARTEAREN ARTEKO
KOMUNIKAZIOA HOBETZEKO, PT-JARDUNBIDE PROTOKOLO BAT
EGITEA.**

**PARA MEJORAR LA COMUNICACIÓN ENTRE LA ESCUELA, LA FAMILIA Y
LA ASOCIACIÓN DE AUTISMO; CREAR UN PROTOCOLO DE PRÁCTICA DE
PT.**

Maria BARIAIN URIZ

GIZA ETA GIZARTE ZIENTZIEN FAKULTATEA
FACULTAD DE CIENCIAS HUMANAS Y SOCIALES

**NAFARROAKO UNIBERTSITATE PUBLIKOA
UNIVERSIDAD PÚBLICA DE NAVARRA**

V

Ikaslea / Estudiante

Maria BARIAIN URIZ

Izenburua / Título

Eskola, familia eta Autismo elkartearen arteko komunikazioa hobetzeko; PT jardunbide protokoloa egitea. / Mejora comunicativa colegio-familia-Asociación de Autismo. Un protocolo PT.

Gradua / Grado

Lehen Hezkuntzako Irakasleen Gradua / Grado en Maestro en Educación Primaria

Ikastegia / Centro

Giza eta Gizarte Zientzien Fakultatea / Facultad de Ciencias Humanas y Sociales
Nafarroako Unibertsitate Publikoa / Universidad Pública de Navarra

Zuzendaria / Director-a

Fernando TREBOL UNZUÉ

Saila / Departamento

Psikologia eta Pedagogia saila/ Departamento de Psicología y Pedagogía

Ikasturte akademikoa / Curso académico

2017/2018

Seihilekoa / Semestre

Udaberria / Primavera

Hitzaurrea

2007ko urriaren 29ko 1393/2007 Errege Dekretua, 2010eko 861/2010 Errege Dekretuak aldatuak, Gradu ikasketa ofizialei buruzko bere III. kapituluan hau ezartzen du: “ikasketa horien bukaeran, ikasleek Gradu Amaierako Lan bat egin eta defendatu behar dute [...] Gradu Amaierako Lanak 6 eta 30 kreditu artean edukiko ditu, ikasketa planaren amaieran egin behar da, eta tituluarekin lotutako gaitasunak eskuratu eta ebaluatu behar ditu”.

Nafarroako Unibertsitate Publikoaren Lehen Hezkuntzako Irakaslearen Graduak, ANECAk egiaztatutako tituluaren txostenaren arabera, 12 ECTSko edukia dauka. Abenduaren 27ko ECI/3857/2007 Aginduak, Lehen Hezkuntzako irakasle lanetan aritzeko gaitzen duten unibertsitateko titulu ofizialak egiaztatzeko baldintzak ezartzen dituenak arautzen du titulu hau; era subsidiarioan, Unibertsitatearen Gobernu Kontseiluak, 2013ko martxoaren 12ko bileran onetsitako Gradu Amaierako Lanen arautegia aplikatzen da.

ECI/3857/2007 Aginduaren arabera, Lehen Hezkuntzako Irakaslearen ikasketa-plan guztiak hiru modulutan egituratzen dira: lehena, oinarrizko prestakuntzaz arduratzen da, eduki sozio-psiko-pedagogikoak garatzeko; bigarrena, didaktikoa eta diziplinakoa da, eta diziplinen didaktika biltzen du; azkenik, Practicum daukagu, zeinean graduko ikasleek eskola praktikan lortu behar dituzten gaitasunak deskribatzen baitira. Azken modulu honetan dago Gradu Amaierako Lana, irakaskuntza guztien bidez lortutako gaitasun guztiak islatu behar dituen. Azkenik, ECI/3857/2007 Aginduak ez duenez zehazten gradua lortzeko beharrezkoak diren 240 ECTSak nola banatu behar diren, unibertsitateek ahalmena daukate kreditu kopuru bat zehazteko, aukerako irakasgaiak ezarriz, gehienetan.

Beraz, ECI/3857/2007 Agindua betez, beharrezkoa da ikasleak, Gradu Amaierako Lanean, erakus dezan gaitasunak dituela hiru moduluetan, hots, oinarrizko prestakuntzan, didaktikan eta diziplinan, eta Practicumean, horiek eskatzen baitira Haur Hezkuntzako Irakasle aritzeko gaitzen duten unibertsitateko titulu ofizial guztietan.

Lan honetan, oinarrizko prestakuntzako modulua lan osoan zehar garatuko da, izan ere, lan hau burutu ahal izateko, Lehen Hezkuntzako graduan zehar ikasitako kontzeptuak etaezagutzak kontuan hartu dira: psikologiako oinarrizko kontzeptuak, haurren garapen ebolutiboa, familia eta eskola inklusiboa, erantzun psikopedagogikoak eta aniztasuna...

Bestetik, Didaktika eta diziplinako modulua garatuko da; bertan, protokoloa burutzeko beharrezkoak diren ezagutza psikologikoak eta horiek duten eragin soziala, pedagogikoa eta psikologikoak adieraziko dira. Arlo ezberdin hauek nola landu eta garatu beharko diren azalduko da lanean zehar. Halaber, Practicum modulua, lanaren egiaztatzen enpirikoaren atalean ageriko da, protokoloa nola izango den adieraziko du, hau da, protokoloaren ezaugarriak zehaztu eta azalduko dira; adibidez, zein izango den protokoloaren helburua, funtzioa, erabilpena eta norentzat zuzenduta dagoen.

Beste alde batetik, ECI/3857/2007 Aginduak ezartzen du, gradua amaitzerakoan, ikasleek gaztelaniazko C1 maila eskuratuta izan behar dutela. Horregatik, hizkuntza gaitasun hau erakusteko, hizkuntza honetan idatziko da "marko teorikoa" atala eta webguneko diseinua eta etekinak, baita hurrengo atalean aipatzen den laburpen derrigorrezkoa ere.

Laburpena

Gaur egungo hezkuntza sisteman, ohiko eskoletan zehazki, gero eta gehiago dira hezkuntza premia bereziak dituzten ikasleak, izan ere, Espainiar Estatuan proposatzen den hezkuntza sistemak integrazioa sustatu nahi du. Sistema horri esker, zailtasunak dituzten eta ez dituzten ikasleak batera ikas dezakete, haien artean aberastuz eta eskoletan aniztasuna bermatuz. Jarraian aurkezten dizuedan lana, Autismoa pairatzen duten ikasleengan zentratuko da, ikasle hauek dituzten beharrei jarraipen egoki bat izan dezaten.

Gehiengo kasuetan, Autismoa pairatzen duten ikasleak eskola ohiko edota berezi batera joaten dira haien garapen ebolutiboari jarraipena emateko. Hala ere, eskolatik kanpo, A.N.A¹-ra joaten dira haien garapenarekin jarraitu ahala izateko, ikas prozesua sakonagoa izan dadin. Bertan, haien beharrei erantzuten jarraitzen dute psikologo edota irakasle batzuen laguntzaz. Beraz, eskolan eta elkartean landutako edukiak koordinatuagoak egon daitezzen, lan honetan, protokolo bat aurkeztuko da, non, eskola, familia eta elkartearen arteko komunikazioa jarraiagoa eta sakonagoa izan dadin lortu nahi den.

Hitz gakoak: autismoa; familia; eskola; elkartea; protokoloa; beharrak; Hezkuntza Berezia.

Resumen

El sistema educativo actual en España tiene como principal objetivo la integración, con el fin de trabajar la diversidad en las escuelas. Por ello, cada vez es más notable la presencia de alumnos/as, en escuelas ordinarias concretamente, con necesidades educativas especiales. El trabajo que os presento a continuación se centra en los alumnos que padecen Autismo, ya que el protocolo que se presentará más adelante irá dirigido a dichos alumnos/as.

Los niños/as que padecen Autismo continúan con su desarrollo evolutivo en centros educativos ordinarios o especiales, con el fin de mejorar día a día. Aún yendo al colegio,

¹ A.N.A Asociación Navarra de Autismo: <http://www.autismonavarra.com/>

los alumnos/as continúan con desarrollo fuera del centro, con la intención de seguir haciendo frente a sus dificultades. Para ello, muchos/as de ellos/as cuentan con la ayuda de A.N.A², en la cual encuentran ayuda por parte de psicólogos/as y maestros/as. Para que la continuidad de ese desarrollo sea más coordinada, en este trabajo os voy hacer una propuesta para la mejora de comunicación entre la escuela, la familia y la asociación.

Palabras clave: autismo; familia; escuela; asociación; protocolo; necesidades; educación especial.

Abstract

The main objective of the current education system in Spain is integration, in order to work with diversity in schools. For this reason, the presence of pupils in ordinary schools with special educational needs is becoming increasingly noticeable. The work that I present to you below focuses on the students who suffer from Autism, since the protocol that will be presented later on will be addressed to these students.

Children who suffer from Autism continue their development in ordinary or special educational centres, in order to improve day by day. Even if they go to school, the pupils continue to develop outside the centre, with the intention of continuing to face their difficulties. For this, many of them count on the help of the A.N.A³, in which they find help from psychologists and teachers. In order to ensure that the continuity of this development is more coordinated, in this work I am going to make you a proposal for the improvement of communication between the school, the family and the association.

Keywords: autism; family; school; partnership; protocol; needs; special education.

² A.N.A Asociación Navarra de Autismo: <http://www.autismonavarra.com/>

³ A.N.A Asociación Navarra de Autismo: <http://www.autismonavarra.com/>

Résumé

L'objectif principal du système éducatif actuel en Espagne est l'intégration, afin de travailler avec la diversité dans les écoles. C'est pourquoi la présence d'élèves dans les écoles ordinaires ayant des besoins éducatifs spéciaux devient de plus en plus visible. Le travail que je vous présente ci-dessous se concentre sur les élèves qui souffrent d'autisme, puisque le protocole qui sera présenté plus tard sera adressé à ces élèves. Les enfants atteints d'autisme continuent de se développer dans des centres d'éducation ordinaire ou spécialisée, afin de s'améliorer jour après jour. Même s'ils vont à l'école, les élèves continuent de se développer en dehors du centre, avec l'intention de continuer à faire face à leurs difficultés. Pour cela, beaucoup d'entre eux comptent sur l'aide de A.N.A⁴, dans laquelle ils trouvent l'aide de psychologues et d'enseignants. Afin d'assurer que la continuité de cette évolution soit mieux coordonnée, je vais vous faire une proposition pour l'amélioration de la communication entre l'école, la famille et l'association.

Mots-clés: autisme; famille; école; partenariat; protocole; besoins; éducation de l'enfance en difficulté.

⁴ A.N.A Asociación Navarra de Autismo: <http://www.autismonavarra.com/>

Aurkibidea

	<u>Orrialde</u>
Sarrera.....	
1. Justifikazioa, helburuak eta galderak.....	3
1.1. Justifikazioa.....	3
1.2. Helburuak.....	4
1.3. Galderak.....	6
2. Marco Teorico.....	9
2.1. Definición del TEA y características.....	9
2.2. TEA y educación.....	11
2.3. Importancia de la comunicación entre familia, A.N.A y escuela.....	12
2.3.1. Familias.....	12
2.3.2. La escuela.....	18
2.3.3. Asociación A.N.A	24
2.3.4. Interacción entre familia, A.N.A y escuela.....	33
3. Protokolo aplikazioaren beharra.....	36
3.1. Zer da eta zertarako balio du?.....	36
3.2. Baliabideak eta metodoak	37
3.2.1. Zer da metodo Zientifikoa?.....	37
3.2.2. Jarraitu den metodoaren azalpena.....	38
3.3 Protokoloaren azalpena.....	46
4. Emaitzak eta eztabaida.....	51
Ondorioak.....	62
Erreferentziak (Bibliografia).....	69

Eranskinak.....	72
1. Eranskina: Etapa en el proceso de asimilación.....	72
2. Eranskina: Fases de la familia tras un diagnóstico TEA.....	74
3. Eranskina: Encuesta para la mejora de la comunicación entre escuela, familia y asociación.....	75
4. Eranskina: Mendigoitiko PTari egindako elkarrizketa.....	77
5. Eranskina: Colegio Izagako PT-ari egindako elkarrizketa.....	79
6. Eranskina: Familiei egindako inkesta.....	81
7. Eranskina: Bosgarren familiari egindako inkesta.....	82
8. Eranskina: A.N.A elkarteari egindako inkesta.....	87
9. Eranskina:Items familia.....	89
10. Eranskina: Items PT.....	91
11. Eranskina: Items A.N.A.....	96
12. Eranskina: Familiaren itemak.....	103
13. Eranskina: PT-aren itemak.....	110
14. Eranskinak: A.N.A elkartearen itemak.....	115

Sarrera

Aurten, 2017/18ko kurtsoan, Lehen Hezkuntza graduko laugarren maila burutuko dut, beraz, gradu bukaerako lana egitea egokitu zait. Zeuden aukera guztien artean, honakoa hautatu nuen Fernando Trebolekin adostuz: “Eskola, familia eta autismo elkartearen arteko komunikazioa hobetzeko; PT jardunbide protokoloa egitea”.

Gai hau jorratu ahal izateko, gradu osoan zehar zenbait baliabide eman zaizkigu. Graduoko lehenengo bi kurtsoetan, psikologiako zenbait ikasgai ezberdin aurkeztu zitzaizkigun, hala nola, erantzun psikopedagogikoa eta aniztasuna ikasgaia, lanean zehar baliagarria izango dena. Hala ere, beste zenbait ikasgaietako ezagutzak lanean txertatuko ditut, hala nola, hezkuntza bereziaren bilakaera, integrazioa nola landu, ikasleekiko egokitzapenak, autoreen teoriak, etab.

Protokoloa egokitasunez osatu ahal izateko, autismoa pairatzen duten umeen bilakaera zehaztasunez ikertuko dugu, izan ere, garbi izan behar dugu zeintzuk diren ikasle hauen beharrak. Behar horiei erantzun bat eman ahal izateko, autore ezberdinen teoriak kontuan hartuko ditugu, ahalik eta erantzun egokiena eskaini ahal izateko.

Laburbilduz, lan honetan Ikasleen garapena izango da gure ardatz nagusia, gehien bat hiru arlo hauek kontuan hartuta: komunikatzeko gaitasuna, gaitasun soziala eta ikaslearen malgutasun kognitiboa eta izaerazkoa. Hiru arlo hauetaz aparte, protokoloak eskola, familia eta elkartearen arteko koordinazioa indartzeko helburua izango du; modu honetan, ikasleak garapen jarrai eta koordinatu bat izan ahal izateko.

1. Justifikazioa, helburuak eta galderak.

Atal honetan, “Eskola, familia eta autismo elkartearen arteko komunikazioa hobetzeko; PT jardunbide protokoloa egitea” hautatzearen zergatia azalduko da. Behin lana hautatzearen zergatia azalduta, lanean zehar lortu nahi diren helburuak zehaztu eta erantzun nahi diren zenbait galdera proposatuko dira.

1.1 Justifikazioa

Betidanik, hezkuntza premia bereziak dituzten ikasleekiko lotura handiagoa izan dut. Gaur eguneko gizarteak zailtasunak dituzten pertsonak eskubide berdinak dituztela ez du onartzen eta horrek kezka sorrarazi dit, zailtasunak dituzten pertsoneri laguntzera bultzatuz.

Gaur egun jendeari zaila egin zaio desgaitasun ikustezinak daudela onartzea, izan ere, hauek soilik fisikoak izan daitezkeela pentsatzen dute. Horregatik, kaletik doazela eta pertsona batek mugimendu edo soinu ez ohikoak egiten dituela ikusten dutenean, “gaizki hezitua” bezala ikusten dute.

Hausnarketa hori eginda, momentu horretan pentsatu nuen gustatuko litzaidakeela gizarteak kontzientziazten laguntzea. Beraz, desgaitasun kognitiboarekin zerikusia zuten elkarteak bilatzen hasi nintzen; interneten ari nintzela, A.N.A elkartearen web-gunearekin topatu nintzen eta proposatzen zituzten proiektuak eta helburuak aztertzen hasi nintzen. Proiektu askoren artean, *Escuela de verano* deituriko proiektu batek arreta deitu zidan; proiektua urtero udan burutzen da, izan ere, Autismoa pairatzen duten pertsonen errutina zehatz bat zehaztuta izan behar dute, eta udan zehazki, errutina hori apurtzen da eskolan oporrak ematen baitituzte. Honako aukera izanda, nire izena eman nuen bolondres lan egiteko, eta bertan egon nintzen uda osoan; Haur eta Lehen Hezkuntzako ikasleekin elkarlanean. Umeei laguntzerakoan, bolondresok banakako laguntza eskaintzen genuen, izan ere, ikasle bakoitzak bere egokitzapen kurrikularra eta behar ezberdinak ditu eta horrek irakaskuntza indibidualizatuaren beharra sorrarazten du.

Bolondres lana burutzerakoan autismoaren inguruko ezagutza berriak jaso nituen: ikasleen jarrerak nolakoak izaten ohi ziren, nola lagundu krisi bat zutenean... Era

berean, familiekin komunikatzen ikasi nuen, izan ere, eskolako eguna bukatzerakoan bolondresok familiari gertatutakoaren berri eman behar genien.

Uda bukatzerakoan, udako eskola bukatu eta ohiko eskola hasi zen. Urtean zehar, udan zaindu nuen ume bat zaintzeko aukera izan nuen, autismoarekiko ezagutzak zabalduz. Urtea aurrera zihoan einean, familiak haurrak eskolan landutakoa adierazten zidan, eta egia esan da, eskolako eta elkarteko hezkuntza-pautek ez zuten zer ikusirik. Horren ondorioz, elkartea, eskola eta familiaren arteko komunikazio falta antzeman nuen.

Beraz, esan daiteke ikasleek ez dutela hezkuntza-pauta finkorik, izan ere, testuinguruaren arabera gauza batzuk edo beste lantzen dituzte. Aldiz, haien arteko koordinazio bat egongo balitz, protokolo baten laguntzaz, ikasleek hezkuntza-pauta batzuk finkatuak izango zituzketen eta haren egunerokoan izandako ikas-prozesua jarraia eta eraginkorragoa izango lirateke.

1.2 Helburuak

Autismoa pairatzen duen ikasleekin lanean aritzen diren eskolek edo elkarteek haurren beharrei erantzuteko lan hau garatu da, eta horretarako honako helburu hauek proposatzen dira:

- Eskola, familia eta elkartearen arteko komunikazioa sustatzea.

Edozein hezitzaile jakin beharko luke komunikazioaren garrantzia, izan ere, honen bidez ikaslearen ebaluazio jarrai eta eraginkorrago bat eskaini ahal zaio haren beharrei egokitasunez erantzunez. Horregatik, lan enpiriko honetan, komunikazioa hobekuntza sustatzeko proposamen bat aurkeztuko da.

- Ikaslearen beharren azterketa kontuan hartuta eta horiei erantzun egokiena emateko, protokolo baten bidez, hiru entitate aktiboen arteko koordinazioa sustatzea.

Protokoloa beharrezkoa dugu autismoa pairatzen duten ikasleei kalitatezko hezkuntza-pauta batzuk eskaintzeko. Protokoloa, zeina aurrerago zehaztuko da nolakoa izango den, eta entitate aktiboen koordinazioaren bidez, ikaslearen garapen sozial eta

psikologikoa modu egoki batean garatzea izango du helburu. Horretarako, entitate bakoitzari item ezberdin batzuk egokituko zaizkio, ikaslearen behar ezberdinak aztertu ahal izateko.

- Entitate aktibo bakoitzak -eskola, familia eta elkarte- autismoa pairatzen duen ikasleak testuinguru ezberdinetan dituen beharrak eta jarrerak aztertzeko protokolo bat izatea eta erabiltzea.

Modu honetan, partaide bakoitzak egokitasunez azaldu ahalko du ikaslearen beharrak eta hartutako jarrera ezberdinak. Talde bakoitzak azalpenak adierazita, ikaslearen egoera orokorra aztertu ahalko da eta berarekiko hezkuntza-pautak aldatu.

- Behin protokoloaren informazioa aztertuta, partaide bakoitzak ikaslearen beharrei erantzuteko hezkuntza-pautak protokoloan adieraztea.

Behin hiru entitate aktiboek ikaslearen gaitasunak eta zailtasunak protokoloan zehaztu dituela, hiru taldeek emandako erantzunak ebaluatu ahalko dituzte, ikaslearentzako hezkuntza-pauta zehatz eta egokiago batzuk proposatuz.

- Hiru entitate aktiboek protokoloan txertatutako informazioa alderatu ahal izateko, hiru testuinguruek adierazitako informazioa idatziz deskargatzeko aukera izatea.

Azkenik, protokoloaren partaideek zehaztutako informazioa modu egoki batean alderatu ahal izateko; *Excel* orrialde batean informazioa deskargatzeko aukera izango dute. Bertan, gaitasun bakoitzeko zutabe bat egongo da eta erraztasunez hiru testuinguru ezberdinetan gaitasun bera nola garatzen den aztertzeko aukera izango dute. Modu honetan, ikaslearen beharrak testuinguruaren arabera behatu ahalko dira eta hiru taldeek hezkuntza-pautak zehazteko erraztasun handiagoa izango dute.

1.3 Galderak

Ikerketa hau egin baino lehen eta bitartean galdera batzuk suertatu dira, nahiz eta lanean zehar azalduko diren, galdera hauek erantzuten duten laburpen bat adierazko dut oinarrizko ideiak arazorik gabe ulertu ahal izateko.

- Zer da autismoa?

Nahaste orokor bat da eta garapen mental osoari eragiten dio. Nahasteak, nerbio sistema zentrolean eragina du eta horrek pertsonaren garapena zailtzen du honako hiru arlo hauetan: jokabidearen adierazpenean, norbanakoaren komunikazioan eta erlazioa sozial-afektiboetan. Autismoa pairatzen duten ikasleek bizitza osoan zehar pairatuko dute garapenaren araberako nolakotasun ezberdinak adieraziz: sindromearen arabera, eragin mailaren arabera eta haur bakoitzaren maila intelektualaren arabera (López-Ibor, 2002).

Autismo nahastearen barne, autismo/sindrome mota ezberdinak aurki ditzakegu: autismo atipikoa, asperger sindromea, rett sindromea, espezifikatu gabeko autismoa eta haurtzaroko desintegrazioaren ondoriozko nahastea.

- Zer nolako beharrak dituzte autismoa pairatzen duten haurrek?

Pertsonaren beharrak garapen etaparen araberakoak izaten dira, hala ere, honako behar orokor hauek identifikatu ziren autismoa pairatzen duten haurrengan (Angel Rivière, 1996): Testuingurua ulertzera lagundu behar zaie; horretarako aurretik adierazi behar diegu gertuko etorkizunean zer gertatuko den. Ezin gara larritu haien aurrean, izan ere, gu larritzen bagara haiek larrituko dira ere; horretarako, ume bakoitzaren erritmoa errespetatuko dugu eta haien beharrak ulertu. Bestetik, eredu positiboan hezitu behar ditugu, hau da, akats bat egiterakoan ez diegu ikustaraziko gaizki egin dutela, izan ere, haien buruarekin haserretuko dira eta ikasteko nahiari uko egingo diote. Beharren artean, testuinguruko antolakuntza dago, hau da, ikaslea mugitzen den testuinguruetatik ordenatuak egon behar dira. Ikasle hauekin hitz egiterako orduan, esaldi sinpleak eta zehatzak erabiliko ditugu, inolako ironia eta txantxarik erabili gabe, izan ere, modu literarioan ulertzen dute mundua. Autismoa pairatzen duten ikasleak ulertu ahal izateko, autismoa baino haratago ikusi behar dugu, hots, autistak izan baino

lehen pertsonak dira, eta pertsona neurotipikoak dituzten behar berdin batzuk dituzte. Azkenik, kontuan hartu beharreko beste ezaugarri bat ikasleei eskaintzen diegun laguntzaren helburua da: autonomia eta independentzia sustatzea, modu honetan, ikas-prozesu egoki bat antolatuko diegu.

- Nola erantzun autismoa pairatzen duten ikasleen beharrei?

Hurrek izango dituzten beharrak anitzak izango dira, hala ere, behar horiei erantzunak emango dizkiegu protokolo baten bidez. Horretarako hiru arlo ezberdin kontuan hartuko ditugu: Alde batetik, helburu zehatz gutxi batzuk ipiniko dizkiegu, haien EBOJ⁵-etan erabilgarriak direnak eta haurren independentzia eta integrazioa ahalbidetzen dutenak. Honako helburu hauek bai eskolan, familian eta elkarteetan landu beharko dira, hauek jarraipen sakon bat izateko. Bestetik, kontuan izango dugu helburu horiek garatzeko behar dugun denbora. Azkenik, garbi izan behar dugu helburu horiek lortze bitarteko ebaluazioa jarraia izan behar dela, izan ere, autismoa pairatzen duten ikasleek oso erritmo ezberdinak dituzte. Modu honetan, ikasleek guk zehaztutako errutinaren bidez haien beharrei erantzutea lortuko dugu.

- Garrantzitsua da familia, eskola eta elkartearen arteko komunikazioa sendotzea? Komunikazioa hobetzeko beharrezkoa dugu protokoloa?

Familia, eskola eta elkartearen artean harreman sendoa egon behar du, izan ere, hauen artean hezkuntza-pauta berdinak eraman beharko dituzte ikaslearen garapena ahalik eta koordinatuen izan daitezen (Trebol, 2010). Hiru talde hauen artean, haurrekin zerikusia duen informazioa partekatu dezakete, ikaslearen beharrek erantzuna jasotzen ari duten edo ez jakiteko.

Talde hauen arteko komunikazioa hobe dadin, protokoloa aproposa dugu. Berez, zaila da ikasle bati prozesu jarrai bat ebaluatzea haren egunerokoan, izan ere, egunean zehar pertsona ezberdinekin egoten ohi da. Protokoloaren bidez, lor daiteke ikaslearen ebaluazio-prozesu jarraigo bat egin ahal izatea. Beste modu batean esanda, protokolo bat egiterakoan, ikaslearekin egunean zehar egoten ohi diren pertsonak, egunerokoan edo astean landutakoa bertan idatzi ahalko dezakete beste alderdiei horren berri

⁵ EBOJ: Eguneroko bizitzaren oinarritzko jarduerak.

emanez. Moduhonetan, hiru talde hauek haien artean eguneroko informazioa partekatu ahalko dute eta errazagoa izango litzateke ikaslearen beharrei modu zehatzago batean erantzutea.

- Zergatik aukeratu familia, eskola eta elkarte entitate parte hartzaile bezala eta ez beste batzuk?

Bronfenbrennerrek 1987an azaldu zuen moduan, haurtzaroko garapena “erronken” eta “lehien” emaitza da, hau da, hurrek haurtzaroko etapan zehar haien gaitasunak baino zailagoak diren ekintzak burutzerakoan sortzen den emaitza. Prozesu honetan, haurrek balore, jarrera, ezagutzak eta arazoak konpontzeko aukera ezberdinak ikasten dituzte modu indibidual batean. Prozesu horretan, testuinguruek duten eraginari buruz hitz egiten du, eskola eta familiari erreferentzia eginez, izan ere, bi entitateak elkarlanean aritzerakoan haurraren testuingurua kontuan hartuta haurraren gaitasunak indartzeko aukera izango dute, haurra gizarteratzen lagunduz. Autismoa pairatzen duten haurren kasuan, elkarte izango da beste partaide nagusi bat, izan ere, bertan hurrei lagunduko diete baita ere haien gaitasunak indartzera, gizarteratze prozesua errazagoa izan dadin.

- Komunikazio hobekuntza horrek norengan du eragina? eta, zertan eragiten du?

Protokoloaren bidez lortuko den hobekuntza, nagusiki autismoa pairatzen duen ikaslearengan izango du eragina, hala ere, haurraren ingurunean eragina nabaritu da. Protokoloa burutzerakoan eta entitate aktibo bakoitzak bere zehaztapenak adierazitakoan, koordinazioa emango da, ikaslearen beharrei hezkuntza pautak berdinen bidez erantzuna eman ahal izateko bidea zehaztuz. Modu honetan, hiru leku ezberdinetan ikasleak hezkuntza-pautak berdinak izango ditu eta horrek erantzun sakonagoak ekarriko ditu arlo guztietan, hala nola, garapen psikoemotionalan, psikosozialan, komunikazioan eta jarreretan.

Haurraren eragina izateaz gain, bere inguruan ere eragina izango du, izan ere, elkarteak, familiak eta eskolak bere helburuak eta jokabideak protokoloan ageritakoari egokituko beharko dituzte.

2. Marco teorico:

2.1. Definición de Trastorno del espectro autista (TEA) y características:

Según A.N.A, el trastorno del espectro autista (TEA) es un trastorno neurológico que afectan de por vida al individuo en distintas áreas del desarrollo.

El TEA es clasificado por el Manual Diagnóstico y Estadístico de los Trastornos Mentales DSM-5 dentro de los trastornos del neurodesarrollo. Según dicho diagnóstico, el TEA se caracteriza por los siguientes rasgos:

Las personas que padecen TEA, padecen deficiencias a la hora de la comunicación. A la hora de comunicarse socialmente se hace uso del lenguaje verbal y del no verbal, siendo así, el autismo perjudica las dos acciones comunicativas.

- Comunicación verbal:
 - Dificultad a la hora de expresar pensamientos, emociones o sentimientos. Es por ello que muchas veces al no poder expresarse se frustran y derivan en crisis.
 - Sentido literal del lenguaje: no entienden las ironías, las exageraciones, preguntas retóricas...
 - Tienden a usar el "tú" o "él" para referirse al "yo".
 - Ecolalias: acción de repetir palabras u oraciones empleadas por otra persona.
 - Prosodia: dificultad para entonar oraciones, es decir; las oraciones que ellos/as expresan tienen ausencia de emoción.
 - Alteración de la estructura semántica: suelen cambiar el orden de las oraciones, dificultando la comprensión del mensaje.
- Comunicación no verbal:
 - Ausencia de contacto visual: a la hora de mantener una conversación con una persona se les hace difícil mantener el contacto visual y desvían su mirada hacia otro punto fuera de la conversación.
 - A la hora de comunicarse puede que se sientan incómodos y/o nerviosos, y es probable que actúen con estereotipias.

- Otros aspectos de la comunicación:
 - Hiperlexia: es un trastorno en la lectura, en el cual los niños con autismo leen sin dificultad, pero no comprenden lo leído.
 - Ecolalia: Repetición de una misma frase escuchada por otra persona anteriormente, esta repetición se da de manera involuntaria.
 - Agnosia auditiva: incapacidad para descodificar el lenguaje por vía auditiva.
 - Turno de palabra: tienden a mantenerse indefinidamente en el rol de hablante, ya que tienen dificultad para identificar cuándo empieza y cuando acaba su turno.
- Conducta motora:
 - Movimientos repetitivos y estereotipados.
 - Conducta estimuladora: balance con el propio cuerpo, vueltas, aleteo de manos o brazos...
 - Estereotipias⁶ con distintos materiales: Observar intensamente objetos en movimiento, dar o correr alrededor de un objeto...
- Conductas autolesivas:
 - Al frustrarse, ya que no tienen la competencia comunicativa, tienden a autolesionarse: golpes contra la pared, arañazos, mordeduras...
- Otro de los rasgos en los que afecta el autismo es en las HHSS⁷:
 - Dificultad para establecer vínculos con diferentes personas.
 - Tendencia a aislarse.
 - Ausencia de contacto visual.
 - Ausencia de expresión emocional.
 - Hipersensibilidad: no entienden los cambios, por lo que es mejor establecer una rutina y anticipar los acontecimientos y/o cambios.
 - Acciones ritualistas: tienden a seleccionar siempre un mismo objeto.

⁶ Estereotipias: movimientos, posturas o voces repetitivos o ritualizados sin un fin determinado.

⁷ HHSS: Habilidades sociales.

2.2 TEA⁸ y educación:

El TEA es uno de los trastornos más incapacitantes que existen hoy en día, ya que el autismo infantil incrementa su incidencia siendo uno de los trastornos más prevalentes de la infancia y que continúan desarrollándose en la vida adulta. Es por ello, que se necesita investigar más acerca del trastorno con el objetivo de mejorar la calidad de vida de estas personas, bien en la infancia bien en su vida adulta.

Para la mejora de calidad de vida de las personas que padecen autismo, las escuelas y familias reclaman formación actualizada, ya que cada vez salen nuevas investigaciones. El hecho de recibir formación en los centros tanto en las familias, posibilita desarrollar un modelo integrador, donde se hable de inclusión. Es decir, centros donde cada alumno/a tenga los mismos derechos e igualdad de oportunidades y todos se desarrollen como persona en una misma realidad.

La adecuada respuesta educativa a todo el alumnado comienza a partir del principio de inclusión, entendiendo que únicamente de ese modo se garantiza el desarrollo de todos, se favorece la equidad y se contribuye a una mayor cohesión social. La atención a la diversidad es una necesidad que abarca a todas las etapas educativas y a todos los/las alumnos/as. (Ley orgánica de la educación, artículo 1. *Principios.*)

Aún siendo así, como se ha señalado anteriormente, hoy en día el TEA no es un trastorno conocido, y es por ello que en algunos centros ordinarios no saben cómo incluir al niño/a en el modelo educativo ofreciendo una educación de calidad. Al no haber una formación específica en los profesionales de las escuelas ordinarias, cada profesional ofrece sus recursos de la mejor manera posible. De mismo modo, que las familias al no tener recursos necesarios actúa con lo aprendido en las terapias a las que acuden los/las alumnos/as de A.N.A. Dicha asociación, si que cuenta con formación especializada en niños/as que padecen autismo, y es capaz de responder a la necesidad de los alumnos/as. Siendo así, sería interesante que A.N.A formase a todas las entidades activas que trabajan con los alumnos/as fuera de la asociación. De este modo, todos

⁸ T.E.A: Es una condición neurológica y de desarrollo que suele diagnosticarse en la infancia y permanece durante el resto de la vida. (J.A. Vallejo-Nágera, 2014)

obtendrían la misma formación y actuarían con el niño/a de la misma manera en los diversos contextos, ofreciendo una educación de calidad.

Por ello, se debe crear un protocolo para escuela, familia y asociación, donde se expongan las pautas-educativas y objetivos establecidos, para poder trabajarlos en los diferentes contextos de la misma manera, dándole una continuidad equilibrada al desarrollo del alumno/a.

2.3 La importancia de la comunicación entre escuela, familia y asociación

2.3.1 Las familias

La familia, es la organización social más general, pero la más importante para los individuos. El pertenecer a una agrupación de este tipo es importante en el desarrollo psicológico y social del individuo. Por ello, es importante que la familia sea partícipe del desarrollo de su hijo/a, para que el niño/a tenga apoyo emocional y social durante todo el proceso de desarrollo. Cuando en una familia nace un niño con una discapacidad, o una discapacidad sobreviene, no cabe duda de que este acontecimiento afecta a cada uno de los miembros y al conjunto. Por ello, el ser partícipe en el proceso de evolución e integración resulta importante, ya que sus influencias van a repercutir directamente en el desarrollo del niño/a, tanto en el desarrollo como persona y bienestar. (Cunningham y Davis, 1988).

No se puede generalizar un modelo de familia, ya que cada familia es un sistema que está en continuo cambio en busca de estabilidad entre todos/as los/as miembros/as que la componen. La familia, como se ha indicado, está en continuo cambio y preparada para aceptar adaptaciones positivas, pero eso no sucede siempre, ya que hay ocasiones en las que no es fácil adaptarse a la nueva situación; por ejemplo, cuando nace un familiar con discapacidad. Este acontecimiento repercutirá a lo largo de todo el ciclo vital, atravesando diferentes etapas (Sarto Martín, 2001).

El proceso de asimilación al que se enfrentan las familias desde el momento en el que las familias reciben la familia que su hijo va tener una discapacidad no es fácil, por ello se requiere tiempo atravesando diferentes etapas (Martínez, 1994):

ETAPAS EN EL PROCESO DE ASIMILACIÓN EN LAS FAMILIAS.		
Primera etapa	Antes de conocer la discapacidad.	<ul style="list-style-type: none"> • Dependerá del contexto de la familia: <ul style="list-style-type: none"> ○ Si son padres primerizos o si tienen hijos anteriores. ○ Dependerá de la ideología de la familia. • La noticia suele ser inesperada, puede darse antes del nacimiento o después de este (por ejemplo: el autismo). • Siempre será positivo que la familia encuentre apoyo material y moral. • El reparto de roles familiares, ayuda a aguantar mejor la crisis.
Segunda etapa	Después del nacimiento.	<ul style="list-style-type: none"> • La discapacidad puede verse físicamente, o puede tardar un tiempo en diagnosticarse (el autismo suele tardar en diagnosticarse (un año o año y medio), ya que no hay rasgos físicos que lo identifiquen) • Es importante que los profesionales sepan empatizar y tratar con la familia a la hora de comunicarle la noticia. Es complicado evitar la crisis que les va a suponer. <ul style="list-style-type: none"> ○ Pueden darse emociones como: rechazo, miedo o culpabilidad. • A las familias se les ayudará en el proceso de este camino, orientándolos e indicándoles donde pueden iniciar su formación.
		<ul style="list-style-type: none"> • Importante conseguir el equilibrio familiar.

Tercera etapa	Comienzo de formación.	<ul style="list-style-type: none"> ○ El equilibrio se da cuando la familia tiene una relación fluida y cuando cada familiar tiene una respuesta a sus necesidades. • En esta fase, la palabra clave es “<i>aceptación</i>”, donde la familia conoce y acepta a su hijo/a con discapacidad. • La familia tendrá que reconstruir su mundo de sentido para dar significado y valor a su entorno, ya que la sociedad no se lo da. • En busca de formación (psicólogos, asociación, familias con experiencia...) para: <ul style="list-style-type: none"> ○ Poder comunicarse con su hijo/a. ○ Cómo relacionarse ○ Cómo ayudarlo en el desarrollo como persona. ○ Encontrar material que ayude en su evolución (pictos, pautas-educativas...)
Cuarta etapa	Objetivo: autonomía.	<ul style="list-style-type: none"> • Aun siendo la <i>aceptación</i> la base de todo, se suele aspirar a más: <ul style="list-style-type: none"> ○ A que la familia sea un entorno que potencie las capacidades de la persona con discapacidad y que le apoye en el proceso de integración social. ○ El proceso de la familia debe de ser conjunto. ○ La persona con discapacidad consiga autonomía y que en su medida pueda manejarse sólo/a.

Como se ha explicado anteriormente en una de las fases anteriores, para conseguir un desarrollo mejor de la persona con dificultades, es importante que las familias tengan una formación. Una vez formados y haber aprendido cómo tratar con su hijo/a, es importante crear una intervención para el niño/a. Para la creación de una intervención del alumnado, la familia es un conjunto muy importante, ya que es quien más tiempo pasa con el/la niño/a. La familia es quién nos indicará los diversos comportamientos, movimientos repetitivos, desarrollo comunicativo, emocional y habilidades sociales que adopta a lo largo del día y en los diferentes periodos del curso, indicándonos sus virtudes y dificultades.

Una vez que la familia ha indicado a la escuela y la asociación los rasgos del alumno/a, cada participante, una vez analizadas las necesidades, propondrá unas pautas-educativas con el fin de una mejora en el desarrollo psicológico y físico. Además, el ejercicio de la comunicación permanente permite con la familia comprender las razones y reformular la proyección de las pautas-educativas (Villalobos Martínez, J.L, G.A y Londoño Vás, 2017).

Vygotsky, en su libro *Pensamiento y lenguaje* (1995), plantea que entorno social de interacción, de las condiciones de apoyo de la familia se convierte en un factor fundamental de desarrollo, porque su influencia como mediadora, orientadora y motivadora del aprendizaje consciente afianza las expectativas que dan valor a la enseñanza y a la oportunidad de éxito escolar.

Es por ello, que, para una intervención acertada, la familia debe estar formada en el proceso de esta. Una vez que entienda en qué consisten, qué objetivos tienen y cómo plantear las pautas-educativas en el día a día, se les hará más fácil aplicarlas, y será un gran apoyo para el desarrollo del/la niño/a. El modo de que los padres y madres se comunican con sus hijos, la forma en el trato, las particularidades de conllevar a las posibles soluciones y la representación de la figura de la autoridad de alguna manera repercute en el aprendizaje. Por ello, es muy importante que los padres estén motivados y de acuerdo con las pautas-educativas propuestas, para que sean capaz de transmitir la motivación por avanzar con el desarrollo al niño/a y poder trabajar en conjunto. (Villalobos Martínez, J.L, G.A y Londoño Vás, 2017).

En el caso de las familias con hijos con Trastorno de Espectro Autista, las etapas del ciclo vital familiar se prolongan. Como el niño/a crecerá y se desarrollará más atípicamente, precisará que la familia esté pendiente de tareas normalmente asociadas al cuidado de un niño pequeño (Según West, 1986). De ahí la necesidad de apoyar, dar respuesta a las necesidades y orientar a las familias resulta importante.

Estas son las siguientes fases por las que transcurren los familiares desde que se les da el diagnóstico de TEA (Cunningham y Davis, 1988):

FASES DE LA FAMILIA, TRAS UN DIAGNÓSTICO TEA.	
Fase de shock	<p>Se suele dar al recibir el primer diagnóstico de TEA, y se caracteriza por conmoción o bloqueo (Giné, 2001).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Un fuerte impacto psicológico y emocional. • Cambios en la relación de pareja. • Necesidad de ayuda y asesoramiento.
Fase de negación	<p>Los padres niegan el diagnóstico y tienden a autoengañarse, es decir, suelen actuar como si nada hubiese pasado.</p>
Fase de reacción	<p>Los padres intentan comprender la discapacidad y se basan en las interpretaciones que ellos hacen.</p>
Fase de adaptación y orientación.	<p>Es la fase más realista y la más práctica. Se centra en las necesidades del niño y cómo responder a las mismas. En esta fase, los familiares suelen acudir a centros para recibir información del TEA, para poder comunicarse y tratar con ellos de una forma más correcta.</p>

Aún habiendo generalizando cuatro fases, no podemos suponer que todas las familias tras un diagnóstico TEA atraviesen una secuencia similar de etapas. De hecho, cada familia reacciona de una manera diferente, dependiendo de las personalidades de los individuos que la forman y la unión familiar (Sarto Martín, 2001).

Sería conveniente que las familias recibieran ayuda desde un primer momento, es decir, desde el momento que les comunican la discapacidad de su hijo/a; pero al ser un momento complicado suele esperarse a que las familias sean quienes pidan ayuda o orientación, es decir, cuando la familia se encuentra en la última etapa propuesta Cunningham y Davis.

En el caso de la Comunidad Foral de Navarra, las nuevas familias con un miembro que padezca autismo, suele derivarse psicólogos/as o a A.N.A. En la asociación de autismo de Navarra, al llegar una nueva familia suele darle una primera orientación y planteamiento de la vida rutinaria, ya que es lo principal a la hora de tratar con personas que padecen autismo. Más adelante, el trabajo conjunto entre la asociación y la familia irá planificando nuevos objetivos y pautas-educativas, ayudando tanto al hijo/a y a los padres. A la misma vez, los/as profesionales de la asociación suelen dar formaciones, tanto presenciales como *on line*, de diferentes aspectos a tratar en el autismo, la que puede ser de gran ayuda para las familias. Dichas formaciones suelen ser dadas por la directora de la asociación, Amaya Nuñez y la presidenta, Amaya Ariz, madre de un niño que padece autismo.

Una de las principales preocupaciones de las familias de hoy en día, suele ser los gastos económicos, ya que normalmente los/as psicólogos/as y las asociaciones suelen tener costes elevados. Por ello, en el caso de Navarra, el gobierno suele ofrecer ayudas a las familias con hijos/as con discapacidad.

Lo que a seguridad social se refiere, las ayudas económicas que ofrecen son las siguientes: protección económica, la vivienda, técnicas, movilidad y vida diaria, atención y cuidado, becas y formación; y por último, cultura, deporte y turismo. La cantidad de ayuda económica dependerá del grado de discapacidad del/la niño/a. Si la persona es menor de 18 años, con un grado de discapacidad del 33% se le ayudará con 1000 euros anuales (83,33 euros mensuales). En cambio, cuando la persona es mayor de 18 años, la ayuda económica será mayor: al tener un 65% de discapacidad, se le ayudará con 4.438,80 euros anuales (369,90 euros mensuales). Si la discapacidad es de un 75%, se le ayudará con 6.658,80 euros anuales (554,90 euros mensuales). Por otro lado, las familias

podrán recibir ayudas por otra fuente, es decir, por bienestar social recibiendo cantidades parecidas a las de seguridad social.

2.3.2 La escuela

La escuela de hoy en día se podría describir como integradora, democrática, y participativa. En el centro educativo cada alumno/a tiene los mismos derechos, entre ellos desarrollarse como persona. Es verdad que las escuelas tienen la integración como uno de sus principales objetivos, pero es muy difícil que lo logren completamente, ya que las escuelas están creadas para trabajar con un alumnado en concreto. Es por ello, que cuando el profesorado se encuentra con un niño que padece autismo en el aula, no sabe muy bien cómo llevar adelante su desarrollo, ya que no tienen formación para tratar estos casos.

Estas son algunas características con las que se suelen encontrar estos profesores: incertidumbre, ya que al no tener ninguna formación no saben muy bien cómo actuar ni el qué pasará ante esta situación; depende el profesor sentirá alegría o tristeza, depende de cómo haya hecho frente, es decir, si está motivado para llevar al cabo al alumnado sentirá alegría, en cambio si no esta lo suficientemente motivado, puede sentir tristeza, derivando en bloqueo ante el caso; otra característica puede ser la impotencia, derivada de la rabia o la frustración que puede haber durante el proceso de aprendizaje. Un profesor, al encontrarse con un caso de TEA en su aula, su reacción y capacidad de influencia ante el alumnado variará según sus habilidades, es decir, según la paciencia, flexibilidad, y su disposición a adaptarse.

Según Ainscow, Booth y Dyson (2006), la inclusión educativa se define como el avance sistemático que deben afrontar las administraciones educativas junto a los centros educativos para eliminar las barreras que limitan la presencia, aprendizaje y la participación del alumnado en la vida de los centros donde los niños/as son escolarizados, ya que sin la presencia de los alumnos con necesidades educativas especiales, es difícil que las personas aprendan a reconocer el valor de la diversidad, ya que se mantiene alejada de la realidad.

Como aprendizaje debe entenderse que los alumnos/as que padecen TEA puedan obtener el mayor rendimiento escolar en todas las áreas propuestas por el currículum en cada etapa escolar. Al hablar de participación, se hace referencia que los niños/as que padecen autismo sean reconocidos y que su bienestar personal sea uno de los principales objetivos en la escuela, que no padezcan ninguna exclusión y no haya situaciones donde los alumnos/as sean maltratados/as. Para poder llevar a cabo estos tres aspectos deben romperse las barreras, y para ello es importante la participación de diversos servicios y las ayudas que ellos prestan para hacer frente a la exclusión.

Principalmente, para hacer frente a la exclusión social y favorecer el desarrollo psicopedagógico de cada alumno/a, resulta interesante ponerse en contacto con EOE, ya que ellos después de observar las necesidades del alumno/a y orientan sobre el proceso educativo aconsejable. Los EOE⁹ son unidades de asesoramiento psicopedagógico, formado por médicos, psicólogos, pedagogos y maestros. Las funciones de estos especialistas se clasifican en diferentes necesidades, (Isabel Mª Bellido Muñoz, 2010):

Funciones generales a desarrollar en cada uno de los centros docentes:

- Asesorar a los centros educativos en la elaboración, aplicación y evaluación del Proyecto de Centro y del Proyecto Curricular.
- Asesorar al profesorado y familia en el diseño de procedimientos e instrumentos de evaluación.
- Orientar al profesorado del centro en el tratamiento educativo de la diversidad de aptitudes, intereses y motivaciones del alumnado.
- Ser partícipes del desarrollo del programa de refuerzo y adaptación curricular.
- Elaborar material didáctico para la intervención psicopedagógica que sean de utilidad para el desarrollo académico.

Entre las funciones, encontramos otras más especializadas en diferentes áreas de trabajo. Por un lado, las funciones de orientación hacia los tutores:

⁹ OE: Equipos de Educación Orientativa.

- Asesorarlos técnicas o materiales para la mejora académica del alumno/a con NEE.
- Advertir al profesorado de posibles dificultades académicas.
- Ayudar en la planificación de actividades en aspectos como la organización del aula y el agrupamiento del alumnado, diseño y realización de actividades de refuerzo educativo, adaptaciones curriculares, técnicas de estudio e integración social de los alumnos y alumnas en el grupo.

Por otro lado, nos encontramos las necesidades de orientación vocacional y profesional:

- Facilitar al profesorado, alumnado y familiares información del ámbito académico y profesional.
- Ser partícipes en el desarrollo de actuaciones para ayudar en la transición de las etapas educativas.

Entre las funciones de EOE, encontramos las funciones de atención a la diversidad:

- Realizar la evaluación psicopedagógica del alumnado con NEE y proponer la modalidad escolarización recomendada.
- Asistir técnicamente al profesorado a la hora de evaluar las adaptaciones curriculares individualizadas.
- Desarrollar acciones educativas para la atención temprana de Planificar y desarrollar acciones educativas para la prevención y atención temprana del alumnado con NEE.

Según la federación Autismo Castilla y León, en su guía para profesores y educadores de alumnos con autismo de 2005, a la hora de escolarizar a un alumno/a que padece autismo, hay que tener en cuenta los diferentes modelos educativos que existen hoy en día, ya que dependiendo de las necesidades del alumnado y objetivos de la familia hay diferentes modelos a elegir. Por un lado, está la opción de escolarizar en un grupo ordinario a tiempo completo; en este modelo la igualdad de oportunidades es el primer objetivo, es decir, la inclusión. Es por ello, que el alumno/a entrará en el aula ordinaria en la cual se le hará seguimiento de currículum, adaptaciones, refuerzos y/o apoyos que

necesite. En este modelo es posible en la etapa Infantil como en la etapa Primaria, donde los/as profesionales del centro se centrarán principalmente en los aspectos de comunicación y lenguaje.

Aún habiendo ventajas en este modelo educativo, se dan diferentes dificultades, ya que los centros escolares de hoy en día no disponen personal suficiente para responder a todas las necesidades que se dan en la escuela y los/as alumnos/as puede que no reciban las horas necesarias para su desarrollo.

Otro modelo es la escolarización en un grupo ordinario con apoyos en periodos variables. En este modelo se parte en un aula de referencia y parte en un aula fuera de la ordinaria. La distribución del tiempo en cada aula y la adaptación curricular que se le ofrecerá al alumnado será según las necesidades que tenga. Para evaluar qué adaptaciones curriculares y cuanto tiempo debe estar en cada aula, es necesaria una evaluación psicopedagógica. En dicha evaluación se evaluarán diferentes aspectos del alumnado: puntos fuertes, intereses, conductas, sistema de comunicación y alteraciones motrices y sensoriales. Una vez evaluado el/la alumno/a y ver sus habilidades y dificultades, se diseñará una adaptación curricular donde el objetivo principal será ayudarle en el desarrollo como personal, tanto personalmente como académicamente. A la hora de adaptar el currículum se tendrán en cuenta dos modelos: por un lado las adaptaciones significativas, aquella donde se darán variaciones en el currículum; por otro lado, las adaptaciones no significativas, aquellas que se centran en los aspectos de acceso al currículum.

Habiendo elegido un modelo u otro, hay que tener en cuenta que los primeros años en el centro escolar suelen ser complicados, ya que en la etapa Infantil se harán las primeras adaptaciones curriculares y estas son clave para los cursos posteriores. Es por ello, que los objetivos principales de la etapa Infantil debe ser la inclusión, la adaptación positiva en el aula y en las actividades propuestas durante el curso. Para ello, la federación Autismo Castilla y León propone: mantener el aula organizada, anticipar los acontecimientos, adaptar los recursos necesarios y emplear estrategias específicas.

Si se opta por la escolarización en los centros ordinarios, las adaptaciones se darán en diversos aspectos: por un lado, se darán las adaptaciones en los recursos; para

que el alumnado pueda tener un aprendizaje eficaz, será importante adaptar el material, simplificarlo y hacerlo manipulativo y visual. Por otro lado, se darán adaptaciones en los objetivos y contenidos del currículum; para que los conceptos aprendidos por el alumnado sean eficaces, se debe tener en cuenta en escoger principalmente los objetivos que faciliten su día a día, es decir, los que tengan mayor práctica social y que tengan la opción de aplicarse el mayor número de situaciones. A la hora de seleccionar los objetivos a desarrollar, se elegirán los que favorezcan sus funciones cognitivas, así como, la atención, percepción de memoria, comprensión, flexibilidad, simbolización por favorecer la autonomía y la socialización. Por último, otro aspecto a adaptar es el de la evaluación; en el caso de los alumnos que padecen autismo, tras una adaptación curricular se dará una evaluación flexible, ya que se evaluarán las habilidades y dificultades con las que se encuentra el alumnado en su vida práctica.

Aún habiendo matriculado al alumnado en cualquiera de las dos opciones anteriores, según las necesidades de los centros educativos, puede haber más personal especializado en alumnos/as con necesidades especiales; entre ellos esta el/la PT, el/la logopeda, el/la orientadora y/o el/la psicólogo/a. Una vez adjudicadas las plazas y sabiendo la cantidad de profesionales que se obtiene, se hará la distribución temporal en cada alumnado. Para ello, a la hora de organizar las sesiones de PT con el alumnado, se tendrán en cuenta los siguientes requisitos:

- Para la asignación de sesiones a cada alumno/a se tendrá en cuenta a los EOE de Navarra, donde según sus observaciones decidirán cuantas horas a la semana necesitan apoyo para dar respuesta a sus dificultades. De mismo modo, se tendrán en cuenta los horarios de los tutores para que las horas ofertadas sean efectivas.
- Se tiene en cuenta el principio de equilibrio, entre la necesidad de refuerzo máximo y la menos separación de los alumnos/as de sus compañeros.
- Se intentará que las ayudas a las necesidades se den dentro del aula ordinario, con el objetivo de reforzar la inclusión.
- Las sesiones de apoyo al alumnado durante el curso pueden variar según las necesidades que se vayan observando durante el proceso.

Los objetivos generales de estos profesionales es responder específicamente a las necesidades de los alumnos/as con NEE. A continuación, se mencionan dichos objetivos (Luna vicario Prieto, 2017):

- Colaborar con los tutores/as del centro en el diseño, aplicación y seguimiento de la adaptación de la programación dentro del aula.
- En caso de que sea necesario, diseñar, y aplicar los programas de adaptación curricular.
- Colaborar en la selección, elaboración y adaptación del material didáctico para el alumnado.
- Asesorar al profesorado del centro sobre estrategias metodológicas de actuación y prevención.
- Coordinar a los especialistas del centro sobre las NEE del alumnado.
- Favorecer la inclusión del alumnado en los diversos contextos.

Entre los modelos de escolarización encontramos las escuelas de educación especial. Para poder escolarizar al alumnado en este modelo educativo, debe tenerse en cuenta lo que la ley orgánica 2/2006 explica. En dicha ley, en el artículo 74 se especifica que *“la escolarización de este alumnado en unidades o centros de educación especial, sólo se llevará a cabo cuando sus necesidades no puedan ser atendidas en el marco de las medidas de atención a la diversidad de los centros ordinarios”*. Por ello, cuando se escolariza en este modelo educativo debe tenerse en cuenta que cada alumno del centro padecerá una discapacidad (no tiene porque ser autismo), la cual no le deja escolarizarse en un centro ordinario y necesita atención especial por parte de los/las profesionales. Para poder responder con eficacia a las necesidades del alumnado, que las aulas estarán capacitadas para llevar a cabo el desarrollo de 4-5 alumnos/as. Respecto al currículum cada alumno/a tendrá una adaptación individualizada, la cual será desarrollada por profesionales, así como, maestros/as, psicólogos/as, logopedas y PTs.

De todas formas, en el caso de un alumno/a con autismo, sea el modelo educativo que sea, es conveniente que haya siempre el/la mismo/a profesional personal durante toda la jornada escolar ya que al alumno/a se le haría más fácil trabajar siempre

con la misma persona. Como anteriormente se ha señalado, a las personas que padecen autismo les beneficia mucho una rutina, donde su día a día está estructurado siempre de la misma manera, con lo cual, contra menos cambios haya menores serán sus crisis y más progresivo será su proceso de aprendizaje. Además, al profesional se le facilitara el trabajo, ya que, al estar con el alumnado durante toda la semana escolar, tiene más opciones de evaluar en diferentes aspectos del día a día y guiarle durante los obstáculos que vayan sucediendo a lo largo de su día.

Con lo cual, en los primeros cursos escolares o con alumnos con poca autonomía sería favorable tener la opción de compartir jornada escolar de la mano de un/a profesional (PT, AL, psicólogo/a, maestro/a...), para poder optar a un desarrollo cómodo y eficaz, en el cual pueda desarrollar diversas habilidades para su día a día y aprender a hacer frente a futuras dificultades. En el caso del alumnado que padezca autismo pero tenga autonomía no es necesario que le acompañen durante toda la jornada escolar, pero sí que se le adjudicarán horas con los/as profesionales para avanzar con los objetivos de curso propuestos.

2.3.3 A.N.A elkartea.

A.N.A elkartearen presidentea Amaya Ariz Argaya da, eta bere ideia izan zen honako elkartea sortzea; izan ere, berak autismoa pairatzen duen seme izan zuen duela 10 urte, eta laguntzaren bila zegoelarik konturatu zen ez zegoela baliabiderik autismoa pairatzen zuten pertsona eta familientzako. Horren ondorioz, 2012. urtean A.N.A elkartea sortzea erabaki zuen, Iruñeko Donibane auzoan.

Elkartek autismoa pairatzen duten eta familien bizi kalitatea hobetzea du helburu; pertsona hauen independentzia sustatu eta gizartean integratzen dituen bitartean. Modu berean, erakunde honek, familia eta profesional ezberdinei formakuntza eskaini nahi die, gizartea autismoari buruz kontzientziatzeko (A.N.A., 2016).

2.3.3.1 Elkarteek gizartean duten garrantzia.

Desgaitasunen arloko elkarteek desgaitasunak pairatzen dituzten pertsonen sarbide kolektiboa sustatu dute. Talde hauek giza-eskubideak lortzeko borroka egin duten plataforma nagusienak dira; modu berean, aniztasunaren inguruko erantzun eza eta desgaitasunak pairatzen zituzten pertsonen gizartearen parteko eskusioa salatu dute. Horregatik, garrantzitsua da elkarteek gure gaur eguneko gizartean duten garrantzia azpimarratzea.

Desgaitasunen inguruko elkarteak, gaur eguneko helburu kontuan hartzen bada, zailtasunak dituzten pertsonan bizi kalitatea areagotzeko sortzen dira. Hala ere, elkarteen etorrera, beharra eta garrantzia ongi ulertzeko, atzera begiratu behar da, Francoren diktadurara zehazki.

Francoren garaian, 1959an zehazki, gizartea deseroso sentitzen hasia zen eskaintzen zitzairen bizi kalitatearekin; horretarako, ideia berdinetako pertsonak talde txikietan biltzen hasi ziren, beharrak azertu eta erantzun bat eman ahal izateko. Horrela izanda, gizartean talde txiki ugari sortu ziren, elkarteak deiturikoak. Elkarte hauek pribatuak ziren eta honako laguntzak eskaintzen zituzten: laguntza pertsonala, gizartearen sentsibilizazioa eta administrazio publikoei aurre egiteko laguntzak.

Denbora aurrera zioan einean, Espainiar estatura Demokrazia iritsi zen. Demokrazia garaian sistema publikoa eta antolatua sortzen hasi zen eta honi esker, elkarteak gizartean zehar zabaltzen ziren, jendea talde hauen funtzioaren garrantziaz ohartuz. Beraz, elkarteak gai zehatz batzuen inguruaz egiten hasi ziren, horien artean desgaitasunen arlokoak sortuz.

Geroz eta espezializatuak ziren elkarte hauek entitate publikoak kudeatzen zituzten, nahiz eta izaera publikoa izan. Elkarteen garapena eman zezan Espainiar estatuan diru-laguntzak ematen hasi ziren, geroz eta baliabide gehiago eduki zezaten eta elkarteko pertsonen bizi-kalitatea hobetu zezan.

Orain arte, elkarte bakoitzeko partaideei eskaintzen zitzairen laguntza oso orokorra izaten zen, baina elkarteak geroz eta garatuagoak zeudenez erabiltzaileei eskaintzen zitzairen laguntza askoz indibidualizatuagoa izaten hasi zen. Horrela izanda,

gaur egun egiten den bezala, elkartearen barnean ezgaitasuna pairatzen zuen pertsona eta bere familiari laguntza eskaintzen zitzaion, bakoitzari programa indibidualizatu bat proposatuz (Díaz Velázquez, 2008).

Beraz, adierazi den moduan, elkarteek gizartera bizi kalitatearen hobekuntza ekarri dute. Gaur egun elkarte berriak sortzen dira, izan ere, gizartea aurrera doan einean behar ezberdinak sortzen dira; hauei erantzuna eman ahal izateko, gizarteko zenbait taldeek elkarteak sortzen dituzte behar zehatz bat duten pertsoneri lagundu ahal izateko.

Gaur eguneko elkarteek diru laguntza aunitz jasotzen dituzte iturri ezberdinetatik; hala ere, elkarte bakoitzeko bazkideek kuota bat izaten ohi dute, nahiz eta garestia ez izan. Modu honetan, kanpotik jasotako diru laguntzak eta bazkideek ordaindutakoarekin, urtean zehar burutu nahi diren proiektuak, baliabideak edota laguntza gehiago eskaini ahalko dituzte. Honen eredutzat A.N.A elkarteaz aztertuko da.

2.3.4.2 Baliabideak

Honako helburua aurrera atera ahal izateko erakunde honek zenbait baliabidetaz baliatzen da:

- Donibaneko lokala (Monasterio de Urdax, 36):

Bertan familia berriak jasotzen ditu eta lehenengo orientabideak eskaintzen dizkie, elkarteko proiektuak eta helburuak adieraziz. Donibaneko lokalean, umeen terapiak burutzen dira bertako profesionalekin (psikologo, pedagogoa edota irakasle).

- Jose Maria de Huarte eskola:

Iruñeko udaletxeak A.N.A elkarteari honako eskola hau eskaintzen dio, bai udako eta bai Gabonetako proiektua burutu ahal izateko. Udako proiektua burutzeko, ikasturtea bukatu bezain pronto abuztura arte eskaintzen dizkio. Gabonetako proiektua burutzeko, aldiz, Gabonetako egun guztiak.

- Baliabide pertsonala:

Lehen adierazi den moduan, erakundea antolatzen duten hiru emakume daude, presidentea eta bi zuzendari; hauen parean, gizarte langilea egonik. Hiru emakume hauen zeregina erakunderen dokumentazioa eta antolakuntza burutzea da, hau da, erakundearen funtzionamendua ongi joan dadin, eginbeharreko guztiak planifikatu eta burutzen dituzte.

Giza baliabideen artean, elkarteko hezkuntza arloko profesionalei buruz aritu behar gara. Profesional hauek, elkarteko umeei terapiak eskaintzen dizkiete eta urtean zehar haiekin elkarlanean aritzen dira ikasleen gaitasunak eta abileziak garatzeko helburuarekin, osotara 6 psikologo, 3 logopeda eta APYMA-n dauden 5 ama. Udako programa kontuan hartzen baldin bada, profesional kopurua handitzen da irakasle, psikologo, pedagogo eta logopeden artean, guztira 22 izanik. Beraz, profesional guzti hauek kontuan hartuta, elkarteak 40 profesionalekin aurrera egiten du proposatutako proiektuak aurrera eramanez ahal izateko.

Azkenik, elkarteko bolondresak aipatu behar dira. Elkarteak eskaintzen dituen proiektuak burutzeko eta ikasleen beharrak kontuan hartuta, bolondresak behar izaten dira; modu honetan, elkarteko ume bakoitzak “zaintzaile” bat izanen du eta arazorik gabe eguneko egin beharrekoak burutu ahalko ditu. Normalean, elkarte honetan aritzen diren bolondres batzuk hezkuntza arloan aritzen dira haien egunerokoan, hala ere, hezkuntza eremutik urrun aritzen diren zenbait bolondres egoten ohi dira ere.

Beraz, bolondres guztiek autismoari buruzko ezagutzak izan ditzaten eta ikasleekin ongi moldatu ahal izateko, bolondres izan baino lehen elkarteak derrigorrez egin beharreko ikastaro bat ematen du.

- Diru laguntzak:

Elkarteari bai entitate publikoek eta bai pribatuek ditu laguntzak eskaintzen dizkiete. Entitate publikoak jasotzen dutenaren %30a dira, eta honako erakunde hauek dira: Nafarroako gobernuak, Iruñeko udaletxeak eta Eguesibarko udaletxeak. Entitate pribatuek, aldiz, diru laguntzaren %70a dira, eta honakoak dira: banku entitateak, enpresak, bazkideak, egindako ekitaldietan ateratakoa eta donazioak.

Jasotako diru laguntza hauek, nagusiki uda eta Gabonetako proiektuak burutzeko izan dira. Dena den, diru gehiago baldin badute, egokitutako kirola burutzeko erabiltzen dute.

2.3.3.3 Metodologia

Behin erakundeko baliabideak aztertuta, horiekin batera helburuak betetzeko erabiltzen duten metodologia aipatu behar da. Bai proiektuetan eta bai profesionalak burutzen dituzten saioetan, TEACCH¹⁰ eta DENVER deituriko metodologiak erabiltzen dituzte:

TEACCH metodologiari dagokionez, Eric Schoplerrek sortu zuen 70eko hamarkadan. Metodologia honen helburua modu efektibo eta praktikoa batean eskola, familia eta gizartean bizitzen ikastea da.

Metodologia honen ibidez irakaskuntza egituratuta eskaintzen da, hau da, denbora, espazioa eta lan metodologia egokitu egiten da. Adituek esaten dutenez, TEACCH metodologiaren helburuen artean ikasle bakoitzaren arabera material guztiak ahalik eta gehien egokitzea dela. Modu honetan, ikasle bakoitzaren gaitasunak ahalik eta gehien landu eta garatuko dira.

Horrela izanda, ikasgelak antolakuntza berezi bat jarraitu behar dute. Lehenik eta behin gela txoko ezberdinetan banatu behar da, lan egiteko eremuak, espazio mugatuarekin eta piktoen bidez adierazita. Gelaren barne, atentzioa deitzen duten estimulu gutxi agon behar dira, modu honetan ikasleak haien lanean arituko dira eta autonomia gehiago garatuko dute.

Ikasleen egunerokoan, garrantzitsua da objektu guztiek laguntza bisuala izatea. Autismoa pairatzen duten ikasleek haien egunerokoan zehar egin behar dutena ulertzeko, pikto agenda erabiltzen dute. Bertan, piktoen bidez ikasleei etorkizunean egin behar diren gauzak azaltzen zaizkio; modu honetan, antsietate maila gutxiagotzen da eta ikaslea gutxiago haserretuko da. TEACCH-en arabera, lana egituratuta egon behar da, baina modu berean malgutasunez lan egin behar da; horrela, ikasleen autonomia

¹⁰ TEACCH: Treatment and Education of Autistic and Related Communication Handicapped Children.

garatzen joango baita. Autonomia garatu ahal izateko, ikasleen agendak laguntza bisuala izan behar dute; zer egin behar duten, noiz hasi eta noiz bukatuko den jakiteko.

Azkenik, jarduera ezberdinak proposatzen dira ikasleen gaitasunak eta abileziak garatzeko:

- Irakasle-ikasle: Jarduera mota hauetan irakasleak ikaslearen mugimenduak moldeatu egiten ditu, hizkuntza eta gaitasun soziala garatzen dute, kontaktu bisuala lantzen dute, baita arreta eta kontzentrazioa ere.
- Ikasle independentea: Lehen aipatu den materialaren antolakuntza autonomia sustatzen zuen. Beraz, ikasle batek material antolakuntzari esker irakaslearen beharrik ez duenean, autonomia garatzen ari da.
- Transito librea: Momentu hau jarduera bat bukatzerakoan eta beste bat hasi behar denean ematen da, izan ere, ikaslea bere pikto agendara joan behar da. eta bertan zehaztu zein jarduera bukatu duen eta zein hasi behar duen. Jarduera simple honen bidez, ikaslearen antsietate maila gutxiagotzen da.
- Txoko soziala: Txoko honetan ikasleek jolastu dezakete, hau da, beste ikasleekin harreman sozialak garatu ditzakete.
- Talde lana: Autismoan abilezia sozialen gaitasuna gutxi ematen denez, metodologia honek klasean lantzea proposatzen du. Proposatzen diren jardueren artean, mahaia-jolasak, asanblada, abestiak.... daude.
- Autonomia pertsonala: Ikasleei higiena mantentzen irakatsi behar zaie; kasu honetan baita, komuneko objektu guztien gainean nola erabiltzen den azaltzen duen pikto-prozesu bat ageri behar da.

3. irudia: Autonomia pertsonala garatzen laguntzen duen eredu bat.

- Otorduak: Autonomia garatzeko erabiliko dira; jarduera honen helburua jarduerak testuinguru baten barne ematea eta ikas-prozesua eraginkorragoa izatea. Beraz, gosari, bazkari eta afal ordua ikaskuntza jarduera gisa hartuko dira.

Beraz, aztertu den moduan, TEACCH metodologiak antolakuntza eta egunerokoari berezko garrantzia ematen dio haurraren ikas-prozesua egokia izan dadin. Dena den, honako metodologia aplikatzen den eanean, A.N.A elkarteak DENVER izeneko beste metodologia baten aplikapena burutu du bere elkarte eta eskolan.

TEACCH metodologia aztertuta, elkarteak erabiltzen duen beste metodologia bat azalduko da: DENVER.

DENVER metodologiari dagokionez, Sally Rogers eta Géraldine Dawsonek sortu zuten Estatu Batuetan 80ko hamarkadan. Programa honen bidez, ikasleen komunikatzeko gaitasuna, imitazioa, hitz eta keinuen bidezko komunikazioa, atentzioa, gaitasun sozialak eta jolasak lantzen dira.

Metodologia honek abantailak ditu: alde batetik, umeak txikiak direla eta zailtasuna goiz lantzen hasten dela; eta bestetik, arlo kognitiboa eta emozionalaren erabilpena. Metodologia hau 1-5 urte bitarteko umeengan erabiltzearen arrazoiak burmuinaren plastikotasuna da, hau da, burmuinaren egokitze eta ikasketarako gaitasuna. Ume txikiengan egiten den esku-hartzea goiz egiten baldin bada, jarrera sozial eta konplexua estimulatzea lortu daiteke, haren bizi kalitatea hobetuz. Dena den, A.N.A elkarteak, adien guztietan lantzen dute, hori bai, ume bakoitzari egokitua.

Honen bidez, autismoa pairatzen duten umeen bizitza soziala ahalik eta gehien bultzatu nahi da. Beraz, egunean zehar, komunikazioa beharrezkoa den jarduera eta ekintza ezberdinak proposatuko dituzte hainbat egoeretan. Modu honetan, umeak aukera ezberdinak izango ditu testuinguru ezberdinetan komunikazioa garatzeko. Autismoa pairatzen duen umerekin komunikatzerako orduan, heldua haurraren komunikazio mailara egokitu beharko da, hau da, komunikazioa sinkronizatua izan behar da.

Bestetik, umea bere garapenean aurrera egin dezan, egunean zehar lan ezberdinak proposatuko zaizkio. Lan horiek, paso sinpleetan banatuko dira, jarduera pixkanaka eta oztoporik gabe burutu dezan.

Metodologia honek azpimarratzen duen beste ezaugarri bat talde diziplinarteko baten garrantzia da, hau da, umearen garapen prozesuan familia, profesionalak... egotea. Honen bidez, autismoa pairatzen duen ume bakoitzari banakako programa bat ipini ahalko zaio, bere abileziak eta zailtasunak landuz (A.N.A, 2018).

Sally Rogersen esanetan, metodologia haur baten bizitzako arlo guztietan aplikatu behar da, hala nola, etxean, eskolan, jolastokian...Elkarteko profesionalek elkarteko familiei formazioa eskaini beharko diete, izan ere, familiak umeen sesio terapeutikoetan parte hartu behar dute. Modu honetan, profesionalekin ikasitakoa haien kabuz aplikatzeko gai izango dira haien seme-alaben egunerokoan. Dena den, ikaslearen testuinguruko pertsona guztiek metodologia ezagutzea izango litzateke egokiena, umearekin modu berean elkarlanean aritzeko. Beraz, aproposa izango litzateke eskolako profesionalei metodologia honen berri ematea, hiru testuinguru ezberdinetan berdina aritzeko (Sally J. Rogers, 2012).

Metodologiekin jarraituz, etorkizun gertu batean aplikatu nahiko duten beste metodologia berri bat aipatzea komenigarria da, hau da, DIR FLOORTIME metodologia. Metodologia hau 1979an garatu zuen Stanley Greenspana psikiatrak, zailtasun kognitiboak zituzten ikasleek interes emozionalak, elkarrizketak eta pertsonen arteko interakzioa garatu zezaten (Nora, Angiola Dcra, 2004).

Metodologia honen izenaren lehenengo zatian ageri diren lehenengo hiru hizkiak (DIR) prozesuan kontuan hartzen diren ezaugarri garrantzitsuenak biltzen dira (gaztelania hizkuntzan oinarrituak): D “garapena”, I “indibiduala” eta R “erlazioak”. Metodologia hau heldu-haurraren arteko hainbat saio laburretan (20-30 minutukoak) aplikatuko da, astean zehar 6-8 alditan burutuz. Sesio kopuruaren ezarpena, ume bakoitzaren beharren arabera izaten da, hala ere, umearen inguruko pertsona esanguratsuak bertan egotea komenigarria izaten da.

Ume bakoitzari proposatutako saioetan, hurrei epe luzean zehar gainditu beharreko helburu batzuk ezarriko zaizkio haren gaitasunak garatzen joateko. Helburu horiek lortzeko joko ezberdinak proposatuko dira, pertzepzioa, hizkuntza, psikomotrizitatea eta prozesu sentSORIALA garatu dezaten. Jokoa burutzen ari den momentuan haurra-helduen arteko interakzioa eman behar da, haurraren etengabeko garapenaren ebaluaketa egiteko eta helburu berri batzuk proposatu eta landu ahal izateko (Profectum foundation, 2017).

Metodologia honetan haurra jokoaren bidez estimulatzea du helburu bat; modu honetan elkartruke soziala eta emozioen erregulazioa landuko da. Hau dena ongi burutu ahal izateko, metodologiaren barne 5 etapa ezberdintzen dira:

1. Haurraren behaketa: Lehenengo etapa honen eginbeharrekoa haurraren behaketa eta haren emozioen egoera aztertu, zein momentutan dagoen zehazteko.
2. Hurbilketa: Etapa honetan helduak haurrari berarengana hurbiltzeko baimena eskatuko dio, pikto, keinuz edo hitzez eskatuta. Garrantzitsua da momentu honetan umeak baiezkoa ematea, jarduera osoan zehar motibatuta eta pozik egon dadin.
3. Haurraren interesen behaketa: Etapa honetan umeak jolastu behar du, heldua jolasteko baliabidea izanik. Metodologia honen lehenengo saioetan etapa honek berezko garrantzia izango du, izan ere, garrantzitsua da umeak bere emozioak kontrolatzea eta helduarekin harreman estu bat ezartzea.

4. Jardueraren gakoa: Bere interesak kontuan hartuta, umearen egunerokoa aldatzen saiatzen da, honako aldaketa nabarmen honek krisialdiak sor ez ditzan.
5. Komunikazioaren hasiera eta amaiera zehaztea: Etapa hau metodologiaren etaparik garrantzitsuena izanen da, izan ere, honen bidez, komunikazioan oinarritua dagoen munduan integratzen laguntzen zaio. (A.N.A, 2018)

Laburbilduz, lehen aipatutako DENVER eta TEACCH metodologietan baita DIR FLOORTIME metodologian ere, haur bakoitzaren erritmoak kontuan hartu eta errespetatzen dira. Hiru metodologi hauek autismoan komunak diren zailtasunak kontuan hartzen dira, hala nola, harreman soziala, komunikazioa eta kontaktu bisuala. Hiru teknika hauek umearen bizi kalitatea hobetzea dute helburu nagusia, baita haien eguneroko zailtasunei aurre egitea.

2.3.4 A.N.A elkarte, eskola eta familien arteko interakzioa.

Behin hiru entitate aktiboak banan banan aztertu direla, garrantzitsua suerta daiteke hiruen arteko interakzioa aztertzea, izan ere, aurrerago aurkeztuko den protokoloa zuzenean hauen arteko interakzioa sustatzea du helburu, haien arteko komunikazioa zehazki.

Lanean zehar aipatu den moduan, haur baten egoera aztertzen baldin bada, testuinguru ezberdin aunitz daudela ikusiko da, baina guzti hauek beti haur bakar baten inguruan. Testuinguru guzti hauek garrantzi handikoak izango dira ikaslearen garapenean, izan ere, testuinguru bakoitzak bere hezkuntzaren parte hartuko dute balore edota hezkuntza-pauta ezberdinak irakatsiz. Beraz, testuinguru bakoitzak ume berberari edukin ezberdinak irakasten baldin badizkio, haurrak bere egunerokoan kontraesanak aurkitu ahalko ditu. Horregatik, testuinguru ezberdinen arteko komunikazioa sustatzea garrantzitsua suertatzen da, eskaintzen zaion hezkuntza orekatua izan dadin.

Bonefenberrek 1990an bere teoria ekologikoan adierazi zuen moduan, pertsonak ez dira bere kabuz garatzen, baizik eta testuinguru ezberdinei esker.

Testuinguru bakoitzak bere baloreak eta arauak eskaintzen dizkio indibiduo bakoitzari. Gainera, pertsonen garapenean testuinguru hauen arteko interakzioak eragin sakona dute. Horregatik, garrantzitsua da testuinguruak interakzioan aritzea, geroz eta eragin positiboagoa izan ditzan pertsonarengan.

Haurren testuinguruaren artean eskola egoten ohi da, non profesionalak aritzen diren ikaslearen hezkuntzan parte hartzen. Horrela izanda, gainontzeko testuinguruak honekin elkarlanean aritu behar dira, beraz eskola izango da, gutxienez, familiaren testuinguruarekin harremanetan jarriko dena hezkuntza koordinatu bat eskaini ahal izateko. Kasu batzuetan, hezkuntzarekin elkar lotuta dauden beste zenbait testuinguru daude, beraz hauek ere eskolarekin elkarlanean aritzea garrantzitsua da. Eskolako profesionalek eskolako ikasleen familiekin komunikazioa sustatu behar dute, haiek adieraziko baitituzte ikasleen abileziak eta zailtasunak. Komunikazioa hori eman ahal izateko, eskoletan zenbait aukera ezberdin eskaintzen dira: Taldeko tutoretzak, aukera honetan eskolako tutoreak ikasturteko familiei bilera bat proposatuko die elkar ezagutzeko, helburuak azaltzeko eta lan modua adierazteko. Bestetik, banakako bilerak emango dira, honetan irakasleak ikasle baten familiarekin bilduko da, bilera honek zenbait helburu ezberdin izan ditzake, hala nola, familia ezagutzea eta ikaslearen testuingurua hobekiago ulertzea, etxeko arazoak behatzea, familiaren arteko erlazioa... Aukeren artean, eskolako ate irekien jardunaldia egon beharko litzateke, izan ere, egoera honetan familiek ikusiko dute eskolaren lan metodologia eta ikasleen egunerokoan eskaintzen zaiena. Azkenik, beste aukera bezala, komunikazio baliabide ezberdinak eskaintzea da; kasu honetan, familiekiko komunikazioa sakonagoa izan dadin, komunikazioa sustatzen duten tresnak erabiliko dira: agenda, eskolako web-guneak, protokoloak, deiak...

Orain arte, ikaslearen testuingurutzat bi aztertu dira nagusiki; eskola eta familia. Aipatu beharra dago ikasleek testuinguru bat baino gehiago izan dezaketela, baita hezkuntza arloan baita. Honen adibide garbi bat lanean zehar aztertutako umeak dira, hots, autismoapairatzen duten haurrak, A.N.A elkartean dauden umeak bereziki. A.N.A elkartean dauden haurrek hezkuntzan parte hartzen duten hiru testuinguru ezberdin izaten dituzte, hala nola, eskola, familia eta Nafarroako Autismo elkarte. Ikasle hauek, lanean zehar aipatu denez, egunerokoaren estruktura finko bat behar dute ahalik eta

krisialdi gutxien jasotzeko; beraz, garrantzitsua da hiru testuinguru ezberdinetan ahalik eta errutina berdina jarraitzea, baita hezkuntza pautak berdinak ere.

Primeran egongo litzateke, eskolako bileretan ikaslearekin aritzen den A.N.A-ko profesionala(k) egotea. Modu honetan, hiruen arteko komunikazioa zuzena izango litzateke eta zalantzak, kezak, beharrak eta erantzun posibleak elkarrekin aztertu ahalko zituzketen. Gaur egun hiru entitate aktibo zuzenean koordinatzea zaila da, gehien bat denbora ezagatik. Horregatik, komunikazioa sustatzen duten beste baliabideak sortu behar dira, nahiz eta hiru entitate aktiboak fisikoki ez egon informazioa partekatu ahal ditzaten. Lehen aipatu diren zenbait baliabide (protokoloak, web-guneak, korreoak...) erabili ahal izateko ez da beharrezkoa talde ezberdinak elkarrekin egotea, izan ere, bakoitzarentzako proposa den lekutik beste taldeekin informazioa partekatu ahalko du interneteri esker eta errazagoa egingo zaie hezkuntza koordinatu bat eskaintzea. Dena den, on line dauden baliabideak erabilia behar baldin badira, proposa izango litzateke baliabide jarraibide batzuk izatea, informazioa zehaztuagoa partekatu ahal izateko, ikaslearen beharrei erantzunak ahalik eta egokienak eskaini ahal izateko.

Eskolari dagokionez, familia, A.N.A edota beste testuinguruekin komunikatzeko konpromezua hartu behar du hezkuntza komunitatearekin, azken finean, hezkuntza kalitatea hobetzeko asmoz. Testuinguru ezberdinen artean hezkuntzarentzat mesedegarria den klima bat sortu behar da, ez dira banaka lan egiten duten entitate aktiboak, baizik eta taldean aritu behar diren partaideak, pertsona ezberdinen formakuntza hobetzeko helburuarekin.

“Dos contextos y un solo niño” artikuluan aztertu denez, familiaren testuinguruan ikasleek haien lehenengo ikaskuntza pausuak ematen dituzte, beraz, ikasleak eskolan sartzerakoan garrantzitsua da familia-eskola erlazioa garatzea, eskolako etapa ezberdinetan zehar. Ikaslearen ikaskuntza prozesua ez da oztopatzen beste testuinguru (A.N.A adibidez) batean sartzerakoan, izan ere, testuinguru bakoitzak balore kultural, jarrerazko arauak eta ezagutza berriak irakasten zaizkio, ikaslearen garapen prozesua aurrera jarraituz (Ignasi Vila, 1998).

Kontuan izan behar dugu, nahiz eta eskolan profesionalak aritu, ez dela soilik ikuspuntu profesionala balio, izan ere, aurkituko diren familien artean aniztasun ugari

egongo da, sinesmen, ikuspuntu, helburu eta hezkuntza kontzeptu ezberdinak izango dituztenak. Horren aurrean, egora ezberdin bakoitzari egokitzen ikasi behar da, testuingurua aztertu eta proposamen ezberdinak kontuan hartu. Modu egoki batean aritzeko, testuinguru ezberdineko pertsonak entzun beharko dira, konfiantza sustatu eta harreman onak sustatu, zailtasunei talde bakar bat bezala erantzun ahal izateko. Modu honetan, ikaslearen hezkuntzan sakonago aritu ahalko da, ikasleari onura aunitz eraginez.

Laburbilduz, hezkuntza sustatzen duen komunitate bat sortu behar da, argi egon behar dira sustatu nahi diren baloreak Haur eta Lehen Hezkuntzako etapetan zehar etorkizuneko gizartea hobea izan dadin, hots, solidarioagoa, demokratikoagoa, inklusiboagoa.... Horretarako garrantzitsua da testuinguru ezberdinen arteko elkarlana eraginkorra eta koordinatua izatea, ikasle bakoitzak testuinguru ezberdinetan balore, hezkuntza-pauta eta arau berdinak ikasteko eta haien arteko kontraesanak ez aurkitzeko.

3. Protokoloaren beharra.

3.1 Zer den eta zertarako balio du.

Protokoloaren erabileraren garrantzia ulertu ahal izateko, lehenik eta behin garbi izan behar dugu zer den protokolo bat. Protokolo mota ugari aurkitu ahal ditzakegu gure egunerokoan, dena den, puntu honetan azalduko den protokolo mota pedagogia terapeutikoarekin zer ikusia duena izango da, lanean zehar PT protokoloaren irizpideak zehaztu eta azaldu baitira.

Aipatu den moduan, pedagogia terapeutikoko arloan, behar bereziak dituzten pertsonekin lanean aritzen dira zenbait profesional pertsona horien beharrei ahalik eta erantzun egokiena eman ahal izateko. Beraz, behar horiei erantzun ahal izateko, pertsona baten gaitasunak eta zailtasunak aztertu eta behatu behar dira (diagnostiko baten bidez), geroago hezkuntza-pauta egokiak ezarri ahal izateko (Daniel Montoya,2016); horien jarraipen egokia egiteko, protokoloak beharrezkoak dira, izan ere, hauraren berezitasunak edota zailtasunak ezartzen dira eta profesionalek behar horiei helburu ezberdinak ipini ahal dizkiete ikasturtean zehar ikaslearekin landu ahal izateko. Dena den, oraingoan sortutako protokoloaren helburua ikaslearen ezaugarriak

adieraztea baino gehiago du helburu, hots, ikaslearen testuinguruko partaideen arteko komunikazioa sustatzea, hezkuntza-pautak hiru arloen artean ezartzeko eta horiek testuinguru ezberdinetan lantzeko, ikaslearen ikas-garapenean eragin sakonagoa izan dezaten.

Beraz, lanean zehar azaltzen den bezala, protokolo honen helburu nagusia eskola, familia eta elkarteen arteko komunikazioa hobetzea da; PT protokolo baten laguntzaz. Hiru entitate aktibo hauen arteko komunikazioa sustatzea ezinbestekoa da, izan ere, haien arteko komunikazioa sakonagoa baldin bada, haien arteko koordinazioa handiagoa izango da eta horrek haurren eguneroko garapenean eragin sakonagoa izango da. Partaide bakoitzak haurren egunerokoan aztertu eta behatutakoa protokoloan zehazten baldin badu, gainontzeko entitate aktiboek horiek baloratzeko aukera izango dute eta ikasleari proposatu beharreko hezkuntza-pautak eraginkorragoak izatea ahalbidetuko du.

Protokoloari esker, hiru arloek haien testuinguruan behatutakoa ezartzeko aukera izango dute, beste partaideei ebaluatutakoa ikusteko aukera eskainiz eta haien artean koordinazio sakonago bat izanez.

3.2 Metodologia eta baliabideak

3.2.1. Zer da Metodo Zientifikoa?

Ikerketa bat egiterako orduan, interesgarria suertatzen da modu sistematiko, kontrolatu, enpiriko eta kritiko batean egitea; izan ere, ikerketa bat egin baino lehenagoko ideiak zehaztugabeak izan daitezke eta ez da objektibitatea eskaintzen. Horregatik, ikerketa baliagarria izateko, Metodo Zientifikoa lagungarria izan daiteke, metodologia honek eman beharreko zenbait fase zehazten baititu:

Lehenik eta behin, interesa pizten duen gertaera bat behatu behar da zenbait alditan, ahalik eta ideia gehien lortzeko. Behin gertaera behatu dela, gertatukoari buruzko hipotesiak sortuko dira, hau da, bakoitzak gertatutakoaren interpretazioa burutuko du, egiazat ezer ez hartu gabe. Hipotesi hauek geroago egin beharreko esperimenduak egitera bultzatuko dute, proposatutako hipotesiak baliagarriak den edo ez zehazteko. Esperimenduekin batera teoriak aipatu behar dira, hauek bi proposatutako

hipotesien baliagarritasuna zehazteko aukera gehiago eskainiko baitituzte. Behin esperimentatu eta teoria ezberdinekin alderatu dela gertatutakoa, proposatutako hipotesiak baliagarriak diren edo zehaztuko dugu. Behin hori eginda, esperimentuen bidez lortutako datuak alderatuko dira eta ondorioak aterako dira. Behin prozesu guztia burutua dagoela, ikerketa guztia txosten batean garatuko da (Karina Mora, 2006).

Azaldutako prozesu garatu ahal izateko zenbait elementu beharrezkoak dira:

- Subjektua: Ikerketa burutuko duen pertsona edo taldea; honek lanean zehar ezagutza berriak eskainiko ditu.
- Objektua: Behatuko den gertaera edo elementua.

Azkenik, Metodo Zientifikoa epe luzean aplikatu beharreko prozesu bat dela azpimarratu behar da, izan ere, denbora behar da ikertu beharreko guztia zehaztasunez aztertzeko eta harekin esperimentatzeko. Modu berean prozesu sortzaile bat dela esan daiteke, bertan espero ez ziren zailtasunak eta oztopoak ageriz.

3.2.2. Jarraitu den metodoaren azalpena.

Ikerketa bat egiterako orduan garrantzitsua da metodologia zehatz bat jarraitzea, izan ere, finkatuta dauden pausoak jarraitzerakoan modu egokiago batean burutu dezakegu garatu nahi den ikerketa. Lanean zehar azaldu den moduan, lan honen helburu nagusia familia, eskola, eta elkartearen arteko komunikazioa hobetzeko PT protokolo bat sortu nahi da; horrela izanda, behin lanaren helburua eta noranzkoa jakinda, lan enpirikoa dela esan daiteke; beraz, Metodo Zientifikoaren aplikapena posiblea izan da.

Hasieratik, Metodo Zientifikoak proposatzen zituen fase ezberdinak burutzen hasi ziren, hau da, behaketa, hipotesiak, esperimentazioa eta teorien azterketa, datuen alderaketa, ondorioak eta txostenaren garapena. Behaketa proiektuarekin hasi baino lehen eman zen, izan ere, proiektua azaroan hasi zen eta behaketa 2017ko udan eman zen; *udako eskola* proiektua bertan garatzen baita. Behin komunikazioari buruzko ikerketa bat egingo zela zehaztu zenean, komunikazio eza falta horren inguruko hipotesiak proposatu ziren, nahiz eta egia edo gezurra ziren ez jakin. Beraz, hipotesi horiek baliagarriak ziren edo ez jakiteko, lan enpirikoek erabiltzen dituzten zenbait baliabideak erabili ziren, inkestak eta elkarrizketak esate baterako.

Lanaren helburua proposatu zenean, hau da, eskola, familia eta A.N.A elkartearen arteko komunikazioa hobetzeko PT protokolo bat sortzea adostu zenean, bertan parte hartuko zuten entitate aktiboei lehenengo inkesta bidali zitzaien. Inkesta horretan, protokoloan ageri beharreko edukien inguruko zenbait galdera adierazi zitzaizkien. Modu honetan, partaide bakoitzak zein motatako beharrak antzematen zituen aztertu ahaliko zen; eta protokoloa sortzerako orduan horiek kontuan hartu ahal izateko.

Beste baliabide bat, lehen aipatu bezala, elkarrizketak izan ziren. Elkarrizketak baliabide indibidualizatuagoa zela esan dezakegu, izan ere, pertsona edo talde zehatz bati egiten zitzaion eta. Lan honetan zehar, alde batetik, A.N.A elkartean parte hartzen duten lau familiei egin zitzaien; elkarrizketa honen helburua, haien kezkek eta beharrak entzutea zen, haien seme-alaben bizi kalitatea nola hobetu zitekeen planteatu ahal izateko. Aukera honen bidez, autismoa pairatzen duten umeen testuingurua gertuago bizi izan zen, izan ere, elkarrizketan informazioa partekatzen zuten elementu asko antzeman ahal izan ziren, hala nola, hitza, emozioa edota keinuen bidezko komunikazioa; familien eguneroko biziak hobekiago ulertuz.

Beste elkarrizketa batzuk, A.N.A elkarteko zenbait profesionaleri egin zitzaien; hala nola, gizarte langileari, zuzendariari, irakasle eta psikologo bati. Elkarteari esparru ezberdinetako galderak planteatu zitzaizkion, hala nola, haien lan metodo, komunikazioaren garrantzia eta umeen testuinguruari buruzkoak. Honen bidez, A.N.A elkarteko beharrak aztertu ziren eta protokoloaren bidez zein arlo hobetu zitezkeen planteatuz.

Azkenik, umeen azkeneko testuinguru bat aztertu zen, hots, hezkuntza zentroak. Elkarrizketak bi zentro ezberdinetan proposatu ziren: IP Mendigoitin eta Colegio Izagan. Bi eskola hauen hautaketa bi hezkuntza-zentro ezberdin aztertzeagatik izan zen; IP Mendigoiti publikoa izanik eta Colegio Izaga pribatua izanik. Honen helburua zentroen beharrak aztertzea zen; horretarako, proposatu zen elkarrizketa esparru ezberdinei buruzko galderak proposatzen zituen: baliabideak, HPB-ak zituzten ikasleekin izandako esperientzia, beste testuinguruekin izaten duten komunikazioa maila eta metodologia.

Hala ere, nahiz eta ikerketa enpirikoek honako bi baliabideak azpimarratzen dituen, lanean zehar aurrerago azalduko diren beste zenbait baliabide erabili ziren protokoloaren sorrerarako.

Beraz, esan daiteke, elkarrizketen bidez protokoloa sortzea ahalbidetu dela; izan ere, baliabide honi esker beharrezkoak ziren datuak lortu dira, hiru testuinguru ezberdinen hausnarketak kontuan izanik. Partaide ezberdin elkarrizketak aztertu zirenean, behar eta kezka orokorrak planteatu ziren, eta talde partaide bakoitzaren pertsona batekin protokoloan ageri beharreko itemak eta planteamendua proposatu zen.

Azkenik, Metodo Zientifikoak proposatzen dituen pauso guztiak bete direla, informazio guztia biltzen duen txosten bat idatzi da; protokolo sorreraren zergatiak eta noranzkoak ulertu ahal izateko.

3.2.3 Baliabideak

Protokolo bat burutzerako orduan kontuan izan behar dugun lehenengo ezaugarria pertsonekin elkarlanean ari garela izan behar da. Horretarako, protokoloa sortu baino lehen, Espainiar Estatu mailan indarrean dagoen Datuen Babes legea¹¹ aztertu beharra dago, Abenduaren 13ko 15/1999 Lege Organikoa Izaera Pertsonaleko Datuak Babesteari buruzkoa zehazki, ikasleen eta entitate aktiboen pribatasuna mantentzeko. Sortu beharreko protokoloan ikasle eta entitate aktibo ezberdinen datuak adieraziko dira; gainera, datu horiek interneten egongo dira, sortutako protokoloa *on line* baita. Beraz, interesgarria da legeak esaten duena ongi ulertzea, protokoloa sortzerakoan partaideen datu babesa egokien prestatu ahal izateko.

Datuen babes legeak helburu zehatz asko ditu, dena den, helbururik nagusiena pertsona fisikoen askatasun publikoak eta oinarrizko eskubideak bermatu eta babestea da, norberaren zein familiaren ohorea eta intimitatea errespetatuz. Horregatik, protokoloa sortzerako orduan kontuan hartu behar dugu ikasleen datu guztiak babestuta daudela eta bertan txertatutako datuak soilik protokoloaren barne erabiltzen direla, hau da, bertan ezarritako informazioa soilik parte hartzen duten entitateek erabili ahalko dituzte adostutako eremuan. Horrela izan da, protokoloa erabiliko duten familia

¹¹ Datuen babes legea: https://www.boe.es/sede_electronica/informacion/proteccion_datos.php

eta profesional guztiek konfidentziasun dokumentua sinatu beharko dute, datuen beste erabilpenik ez dutela egingo konpromezua hartuz.

Legeari erreferentzia eginez, datuak eskaintzen duen pertsonak edo pertsona horren gurasoak edota tutoreek zenbait eskubide dituzte legearen aurrean, hala nola, beraiek erabakiko dute noiz arte eskaini nahi dituzten datuak eta edozein momentuan emandako datuak aldatu ahalko dituzte inolako oztoporik izan gabe. Bestetik, gainontzeko partaide aktibo guztiek idatzitako informazio guztia irakurtzeko aukera izango dute, hots, protokoloan zehar zehaztutako informazio guztia eskatu eta doan lortzeko eskubidea izango dute.

Protokoloan zehar, administrazio publikoak (zenbait eskola) eta pribatuak (zenbait eskola eta A.N.A elkarteak) elkarlanean arituko dira. Administrazio hauei dagokienez, ezin izango dute lortutako datuak beste administrazio publiko edota pribatuei eskaini, hala ere, datuak eskaintzen dituen indibiduoek onartzen baldin badute, haien arteko informazioa elkartrukatu ahalko dute. Beraz, protokolo honen kasuan, familia izango da datuen erabilpena kontrolatuko duena, hau da, familiak erabakiko du zein administrazioei datuak ahalbidetuko dizkie. Ikaslearen beharrei erantzuna eman ahal izateko, eskola eta elkarteak datuak ahalbidetzea aproposena izango litzateke, sustatu nahi den koordinazioa eta elkarlana ahalik eta egonkorrena izateko.

Behin protokoloan erabili beharreko datuak nola babestuko diren adostuta, beste baliabide ezberdinen erabilpena eman da. Protokoloaren sorkuntzarekin jarraitu ahal izateko, aurretik azaldu den moduan, inkesta eta elkarrizketa ezberdinak gauzatu dira. Bi baliabide hauek familia, eskola eta elkarteko profesionalekin erabili dira, izan ere, ikasleen testuinguru ezberdinak ezagutzea eta aztertzea zen helburu. Alde batetik, inkesta¹² bat bidali zitzaizen hiru entitate aktibo ezberdinei protokoloan ageri beharreko atalak zehazteko, honako galdera hauek proposatuz:

- Galdera berdina baina partaide ezberdinei bideratutako galdera bat, honakoa izan zen: Hauraren garapenean elkarlanean dabilzaten profesionalen arteko

¹² Gehigarrietan, lanaren amaieran, inkesta bere osotasunean ikus daiteke.

komunikazioa hobetzeko, zein nolako arloak komunikatzea gustatuko litzaizueke?

- Informazioa zein modutan jasotzea gustatuko litzaizueke?
- Nola gustatuko litzaizueke jasotako informazioa adieraztea?
- Informazioa zenbatero jaso nahiko zenukete?

Galdera hauen bidez, protokoloaren diseinua prestatu zen. Hasiera batean ikasleen beharrak aztertu ziren eta gero ikaslearen testuinguru ezberdinen partaideen beharrak. Beraz, galdetegiari esker, on line protokoloaren diseinua ahalbidetu zen, ahalik eta zehatz, eraginkor eta zehatz sortuz.

Bestetik, elkarrizketak egin dira partaide ezberdinei: autismoa pairatzen duten umeen lau familiei, Mendigoiti eskola eta Colegio Izagako PT-ei eta A.N.A-ko zuzendari, gizarte langile, irakasle eta psikologo bati. Bi baliabide hauen bidez, testuinguru bakoitzeko beharrak eta baliabideak aztertzeko aukera izan da, haien arteko komunikazioa nola sustatu daitekeen ahalbidetuz.

Lau familia ezberdinei bideratutako galderak zehatzagoak izan ziren, zeinetan familia bakoitzaren egoerari buruz arlo ezberdinak aztertu ziren, protokoloaren bidez beraien beharrei ahalik eta erantzun aproposena eman ahal izateko. Hauek izan ziren proposatu ziren galdera edota eztabaidak:

- Zuen seme-alabak zein eskolara joaten dira; publikora edo pribatura?
- Zuen seme-alabak ohiko eskolara edo hezkuntza bereziko eskolara doazte?
- Zein profesionalak aritzen dira zuen seme-alabekin elkarlanean?
- Uste duzue eskolako profesionalek beharrezko formakuntza dutela, autismoa pairatzen duten ikasleekin aritzeko?
- Uste duzue interesgarria suerta daitekeela zuen seme-alaben klasean autismoa zer den eta horren ezaugarriak azaltzea?
- Eskolatik kanpo, zuen seme-alabek laguntza jasotzen dute?
- Laguntza ekonomikoak jasotzen dituzue?
- Uste duzue jasotako diru laguntzak nahikoak direla behar guztiak asetzeko?

- Uste duzue elkarteak gure gizartean garrantzitsuak direla?

Eskola ezberdinetako PT-ei egindako galdetegi berdina izan zen, izan ere, galdetegi honen helburua eskola ezberdinen zerbitzuak, materialak eta formazioa aztertzea zen, autismoa pairatzen duen ikasle baten egoerari aurre egiteko modua nolakoa zen jakiteko. Honako galdera hauek proposatu zitzaizkien:

- Zenbat ordu egiten duzu lan Mendigoiti/Izaga ikastetxean? Uste duzu ordu horiek nahikoak direla zure lana ongi burutu ahal izateko?
- Zenbat profesionalak eskaintzen duzue laguntza HPB-ak dituzten ikasleei?
- Zenbat ikasle ditu Mendigoiti ikastetxeak eta zenbatei ematen diezu laguntza?
- Zeintzuk dira bete beharreko baldintzak ikasle batek profesionalen laguntza jasotzeko?
- Noizbait autismoa pairatzen duen ikasleren bat izan duzu? Ze etapetan zehar?
- Uste duzu zure zentroko profesionalak ezagutza nahikoa dutela autismoari buruz?
- Imaginatu Mendigoitiko gela batean autismoa pairatzen duen ikasle bat dagoela, interesgarria izango litzake bertako ikasleei autismo zer den azaltzea?

Azkenik, A.N.A-ko langile batzuentzat galdetegi bat prestatu zen, modu honetan, elkartean burutzen diren jarduerak, ikasle, familia eta profesionalen behar/erantzunak behatu eta baliabide eta zerbitzuak aztertu ziren. Honako hauek izan ziren A.N.A elkarteari proposatutako galderak:

- Zer nolako diru laguntzak jasotzen dituzue?
- Uste duzue jasotako diru laguntzak nahikoak direla behar guztiak betetzeko?
- Jasotako diru laguntzak zertarako erabiltzen dituzue?
- Zuen elkartean adin ezberdinetako ikasleekin egiten duzue lan, zein adinarekin hasi eta zein adinarekin bukatzen dute A.N.A-ko bidea?
- Uste duzu eskoletako profesionalak ezagutza nahikoa dutela autismoari buruz?
- Imaginatu eskola bateko gela batean autismoa pairatzen duen ikasle bat dagoela, interesgarria izango litzake bertako ikasleei autismo zer den azaltzea?
- Uste duzue testuinguruen arteko komunikazioa garrantzitsua dela? Zergatik?
- Zenbat profesionalak osatzen duzue A.N.A elkarteko taldea?

- Zeintzuk dira erabiltzen dituzuen metodologiak?
- Zer motatako komunikazioa duzue gainontzeko testuinguruekin (familia, eskola...)

Honekin batera, Mendigoiti eskolako PT-ari laguntzari esker, protokoloa autismoa pairatzen duten ikasleak ebaluatzeko baliabide gisa bezala erabiltzeko aukera egotea adostu zen; beraz, protokoloan proposatuko diren item guztiak ikasleak ikasturtean zehar lortutako helburuak zehazteko aukera egongo da. Ikaslearen ebaluazioa nolako izango den adierazteko, PT-ak erabilitako zenbait ebaluazio txosten ahalbidetu zizkidan, autismoan oinarritutakoak. Beraz, Haur eta Lehen Hezkuntzako curriculumean eta ebaluazio txostenetan oinarrituta, protokoloaren edukiak garatu ziren.

Ebaluatzeko baliabideekin jarraituz, A.N.A elkarteak *anamnesis*¹³ deituriko dokumentua eskaini zuen. Elkarteak eskainitako dokumentu hau, profesionalak familia berriei eskaintzen dieten galdetegia da, bertan seme-alabak dituen gaitasunak eta zailtasunak adierazi ahal izateko eta etorkizunean egokitasunez umearekin elkarlanean aritu ahal izateko. Dokumentu horretan aipatzen diren galderak, profesionalentzat garrantzitsuak diren esparruak adierazten dira; horregatik, garrantzitsua suertatu da protokoloa zenbait arlo garatzeko, izan ere, horri esker profesionalen ezagutza kontuan izateko aukera egon da.

Baliabide guzti hauek kontuan hartuta, autismoa pairatzen duten ikasleen garapena bultzatzeko, eskola etapan zehar landu beharreko zenbait item proposatu dira. Proposatutako helburuak, oinarritzko bost gaitasunen arabera dira, hala nola, gaitasun komunikatiboa, soziala, afektiboa, kognitiboa eta psikomotorra. Protokoloan entitate aktibo bakoitzari helburu ezberdinak prestatu zaizkie testuinguru ezberdinetan ikaslearekin lantzeko, nahiz eta entitate guztietan gaitasun berdinak landu.

Lana burutzerako orduan integrazioaren kontzeptua ezin dezakegu ahaztu, izan ere, gaur eguneko pertsonak eskubide berdinak izan behar dituzte haien eguneroko bizitzan, horien artean, hezkuntzaren arloan. Gizarteko ume askok HPB¹⁴-ak izaten dituzte, hala ere, hauek haur neurotipikoak bezala eskubideak dituzte, horien artean, kalitatezko

¹³ Anamnesis: Diagnostiko bat burutzeko behar diren datuak biltzen duen dokumentua.

¹⁴ HPB: Hezkuntza premia bereziak.

hezkuntza bat jasotzea. Dena den, eskubide horiek hobekiago ezagutzeko, Abenduaren 9an argitaratutako 8/2013 Lege Organikoa hezkuntza kalitateari buruzko legediari erreferentzia egin behar diogu, izan ere, bertan adosten dira zeintzuk izango diren gizartean bizitzen diren umeen eskubideak.

Lege honek bultzatu nahi duen helburu nagusia honakoa da: ekitatea; hezkuntzaren bidez guztien arteko berdintasuna sustatzen duena, hezkuntza inklusiboa, eskubideen eta aukeren berdintasuna eta hezkuntzan aritzeko eskuragarritasun unibertsala; pertsonen arteko ezberdintasunak kontuan hartzea, kulturalak, ekonomikoak, sozialak eta desgaitasunak pairatzen dituztenak.

Aurreko adierazpena kontuan hartuta, protokoloaren sorkuntzaren bidez haurren hezkuntza kalitate handiagokoa izatea lortzeko helburua planteatu zen; horregatik, lana burutzen zen einean haurren testuinguru eta behar ezberdinak aztertu dira, ahalik eta erantzun egokiena emateko, haien bizi kalitatea hobetzeko intentzioarekin zehazki.

Legeari erreferentzia egiten jarraituz, bertan aipatzen den beste kontzeptu interesgarri bat haurren gaitasunei buruzkoa da, hau da, ikasturtean zehar lortu beharreko helburuei buruzkoa. Aurretik aipatu den bezala, autismoa pairatzen duten ikasleek, normalean, ezin dezakete ikasle neurotipikoen ikas-prozesua jarraitu eta haien curriculumean egokitzapenak egiteko beharra sortzen da. Beraz, legedian irakurri daitekeen moduan, ikasle guztien gaitasunak modu integratu batean aplikatu beharko dira ikasketa ematen den testuinguru guztietan ikasle guztiek ikasturteko helburuak lortu ahal izateko, bakoitzaren beharrak eta abileziak kontuan hartuta.

Legediak aipatzen duen orduan, ikasturtean zehar garatzen diren gaitasun horiek ebaluatu beharko dira, aurrerapenak edo atzerapenak dauden aztertu ahal izateko. HPB-ak dituzten ikasleen kasuan, kurtsoan zehar curriculum egokitzapenak izaten dituztenez, haien ebaluazio prozesua ezberdina izatea ahalbidetzen da. Horretarako malgutasuna eta metodologia alternatiboen erabilpena onartuko da; hori bai, nahiz eta ikasleei egokitzapenak egin ikasturtean zehar, horiek ez dute zertan eraginik izango ikasleen gaitasunak ebaluatzerako orduan, izan ere, ikasle bakoitzaren beharrak eta gaitasunak bereziak direla adostu da aurretik.

Azkenik, legedia alde batera utzita eta lanean zehar erabilitako baliabideetara bueltatuz, lanean zehar familiei eskaini zaizkien tresnak aipatu behar da. Proiektuan zehar, familiari buruz informazioa eskaintzen duen puntuaren barne (2.3.1 Las familias) familiek autismoa pairatzen duen seme-alaba bat izango dutela dakitenetik datozen etapak azaltzen duen taula bat topatuko dute; honako taula gurasoentzat erabilgarria izan daiteke, haien egoera eta etorkizuneko egoerak ezagutzeko eta ulertzeko. Puntu horretan zehar, gurasoentzat orientabideak eskaintzen dira, hala nola, egoera berri horren aurrean egin beharreko gomendio batzuk haien eguneroko bizitzan orientabide edota laguntza handiagoak izan ditzaten.

Laburbilduz, protokoloaren proiektua aurrera eraman ahal izateko, beharrezkoak diren baliabide ezberdinak erabili eta aztertu dira. Modu honetan, protokoloak ikasleen beharrei ahalik eta erantzun egokiena emango die, haien hezkuntza kalitatea areagotuz. Bestetik, baliabideen artean, familientzat erabilgarriak edota lagungarri izan daitezken zenbait orientabide taula txertatu dira; horrela izan da, gurasoek desgaitasunaren berri izaterakoan zeharkatuko dituzten etapa ezberdinak ulertu eta aztertzeke aukera izango dute.

3.3 Protokoloaren azalpena

Gradu bukaerako lan honetan proposatu den protokoloa, izenburuan aipatzen den bezala, familia, eskola eta A.N.A elkartearen arteko komunikazioa hobetzeko protokolo bat sortu nahi da. Garrantzitsua da autismoa pairatzen duen ikasle baten egunerokoan aritzen diren pertsonak bere garapenaren berri izatea, ahalik eta egokien haren garapen ebolutiboan lagundu ahal izateko. Gehien batean, ikasleak mugitzen diren testuinguru nagusienak familia eta eskola izaten dira, baina kasu batzuetan, Iruñean edota Iruñetik kanpo bizitzen diren zenbait ikasleen testuinguruen barne A.N.A elkarte dago, izan ere, bertan ikasleak psikologoekin elkarlanean aritzen dira haien garapenari aurrerapena emateko. Beraz, hiru entitate aktibo horiek ikasleen beharrei ahalik eta erantzun zuzena eta koordinatuen eman ahal izateko, interesgarria suertatzen da haien arteko komunikazioa ona izatea, hezkuntza-pautak elkartrukatzeko eta ikaslearekin arlo berdinak landu ahal izateko.

Sortutako protokoloa azaldu baino lehen, garrantzitsua suerta daiteke protokoloa diagnostikoaren berdina ez dela aipatzea. Diagnostikoa, ezagutza

eta analisia bultzatzen duen metodoa da; honakoa barne edo kanpo entitateek burutzen dute aurrerago hartu beharko diren erabakiak errazteko helburuarekin. Diagnostikoa antolakuntza edo proiektuaren aurreko ikasketa bat da, informazioa biltzen duena eta interpretatzen duena eta ondorioak eta hipotesiak ateratzen laguntzen duena. Hala ere, diagnostikoaren beharra garrantzitsua da, izan ere, errealitatea ongi ezagutzea ahalbidetzen du, eta horren arabera erabaki batzuk edo beste emango dira. Diagnostikoan planteatutako hipotesiak adieraziko dira eta bertatik gure etorkizuneko lana planteatuko da. Hori dela eta, diagnostikoa oker burutzen baldin bada, egindako esku-hartzea okerra izango da (Andrade de Souza, 2014).

PT protokoloa, aldiz, behin diagnostikoa eta zailtasunak aztertuta zenbait helburu proposatzen ditu beharrei erantzun ahalik eta zehatzenak emateko xedearekin (Montoya, D. 2016). Modu egoki batean aritzeko, partaide guztien arteko koordinazioa sustatu behar da eta horretarako partaideen arteko komunikazioa garrantzia du.

Bi kontzeptuen horien arteko ezaugarriak kontuan hartuta, lan honetan proposatutako protokoloa sortu da. Alde batetik, autismoa pairatzen duten ikasleen zenbait diagnostiko aztertuz, ikasleen ezaugarriak eta zailtasunak aztertzeko helburuarekin. Behin hori izan da, protokoloan ageri beharreko helburuak planteatu ziren oinarritzko bost gaitasunak kontuan harturik. Behin helburuak planteatuta, ikaslearen inguruko partaideen arteko komunikazioa garatzeko aukera ezberdinak proposatu ziren; *on line* protokoloa sortuz.

Protokoloa *on line* sortzearen ideia proposatu zenean, informatikari baten laguntzaren beharra ikusi zen; izan ere, nik ez neuzkan izan beharreko baliabide nahikorik nire kabuz Interneten protokoloa txertatzeko. Honen aurrean, NUPen Ingenieritza Informatikoaren Gradua bukatzen ari den Diego Garcia Garcia ikaslea bolondres aurkeztu zen, berak NUP¹⁵-en lau urteetan zehar jaso dituen ezagutzei esker, protokoloa sortzeko eta interneten ipintzeko baliabide eta gaitasun nahikoak zituen.

Beraz, biak elkarlanean aritu gara ikerketa lan hau aurrera eraman ahal izateko. NUP-eko Informatikaria den Jon Legarrea irakasleak, Diegok protokoloa Internet-en

¹⁵ NUP: Nafarroako unibertsitate publikoa

ipintzeko beharrezkoa zuen zerbitzaria berari eskatu genion; protokoloaren sorreran parte hartuz; horretarako, hirurak bildu ginen eta zerbitzariak izan beharreko ezaugarriak zehaztu genizkion. Behin bileran protokoloa sortzeko beharrezkoa zen guztia zehaztu zela, Jon Legarreak zehaztutako zerbitzaria sortu zuen eta Diegorekin partekatu zuen. Behin Diego Garciak zerbitzarian sartzeko baimena zuela, sortutako protokoloa Interneten zintzilikatu zuen; familia, eskola eta elkarteak jaso eta erabil zezaten.

Diego Garcia eta biok jarraitutako prozesua protokoloa hemen zehazten da:

Hasiera batean, A.N.A elkartean aritzen diren ikasle bakoitzari izen eta pasahitza bat atxikituko zaio. Ikasle bakoitzak erabiltzaile bana izango du, eta haren inguruko entitate aktiboei eskainiko zaizkio, hau da, eskolako profesionalei, ikaslearen guraso edo tutoreei eta A.N.A-ko profesionalei. Ikasle bakoitzari erabiltzaile eta pasa-hitza ezberdin bat atxikitzearen arrazoi nagusia pertsona bakoitzaren datuen babesa izan da, datuen babes legeak adierazten duen moduan pertsona bakoitzak haren datuak modu pribatuan eskaini ditzake, bakarrik datuak eskaintzen dituen pertsonak edota guraso/tutoreek erabakitako pertsoneri erabiltzeko aukera eskainiz. Beraz, modu honetan, erakundearen erabiltzaileak izango dira bakarrak bazkideen datu guztiak ikus ditzaketanak, izan ere, familiak eta eskolako partaideak soilik haren seme-alaba edota ikasleen ezaugarriak ikusi ahalko dute.

1. irudia: Ikasle baten erabiltzailea eta pasahitza sartzeko.

Behin partaide aktiboren batek ikaslearen erabiltzailean sartu duelarik, hiru pikto ezberdin aurkituko ditu, hala nola, familia, eskola eta elkartearena. Horrela izanda, segun eta ikaslearen inguruko zein partaide sartu den protokoloaren barne pikto bat edo beste sakatu beharko du.

2. irudia: Ikaslearen zein partaideak txertatuko duen informazioa zehazteko.

Nahiz eta entitate aktibo bakoitzari item ezberdinak agertuko zaizkie, oinarrizko bost gaitasunen arabera (afektiboa, soziala, komunikatiboa, psikomotorra eta ezagutzakoa) izango dira beti, izan ere, gaitasun horiek gure bizitzan zehar beharrezkoak izango ditugu eta etapa guztietan lantzea komenigarria suertatzen da. Proposatutako bost gaitasun hauek, ikaslearen inguruko pertsonak aztertu eta behatu beharrekoak dira haurren egunerokoan, protokoloa betetzeko orduan erraztasun eta zehaztasun handiagoa izateko. Profesionalek eta familia kideek aztertutakoa behin protokoloan txertatuta, erantzun guztiak “pdf” formatuko dokumentu batean deskargatzeko aukera egongo da, bertan hiru partaideek esandakoa ageriz.

AFECTIVA
SOCIAL
COMUNICATIVA
PSICOMOTORA
COGNITIVA
RUTINA

3. irudia: Protokoloan proposatzen diren ebaluatzeko gaitasun eta arlo ezberdinak.

AFECTIVA	
☐	ES CAPAZ DE IDENTIFICAR SUS EMOCIONES. 56
☐	HACE VER CUANDO ALGO ES DE SU AGRADO. 55
☐	HACE VER CUANDO ALGO NO ES DE SU AGRADO. 54
☒	HACE VER CUANDO ESTÁ ABURRIDO/A. 53
☐	HACE VER CUANDO ESTÁ ASUSTADO. 52
☒	HACE VER CUANDO TIENE MIEDO. 51
☐	IDENTIFICA CUANDO OTRA PERSONA ESTÁ ENFADADA. 50
☐	IDENTIFICA CUANDO ÉL/ELLA ESTÁ ENFADADO. 49
☐	IDENTIFICA CUANDO OTRA PERSONA ESTÁ CONTENTA. 48
☐	IDENTIFICA CUANDO ÉL/ELLA ESTÁ CONTENTO/A. 47
☐	IDENTIFICA CUANDO OTRA PERSONA ESTÁ TRISTE. 46
☐	IDENTIFICA CUANDO ÉL/ELLA ESTÁ TRISTE. 45

4. irudia: Gaitasun afektiboa eredutzat hartuta, hiru partaideek topatuko dituzten item motak.

Behin erantzun guztiak izanda, haien artean alderatzeko aukera egongo da. Erantzunak partaide bakoitzak alderatu ahalko ditu, ikaslearen abilezien garapena edo zailtasunak ikusiz. Erantzunak alderatuta, edozein partaideak beste partaideei jakinarazi ahalko dizkio bere kezak edo proposamen berriak, gehigarrietan txertatuz. Modu honetan, partaideen arteko lana koordinatu ahalko da eta beharrezko hezkuntza-pautak ezarri, ikasleen beharrei egokitasun gehiagorekin erantzunez.

Friday 11th of May 2018 08:08:46 AM				
Nombre	Primer Apellido	Segundo Apellido	Entidad	Item
maria	bariain	2	ana	Reconoce a los/las tutores/as de su grupo.
maria	bariain	2	ana	Es capaz de mantener el contacto visual.
maria	bariain	2	ana	Acepta positivamente el contacto fisico por parte de los/as profesionales.
maria	bariain	2	ana	Emplea pictos con dibujo.
maria	bariain	2	ana	Emplea pictos con palabra.
maria	bariain	2	ana	Es capaz de comunicarse por la comunicación no verbal.
maria	bariain	2	ana	Psicomotricidad fina: Hace churros con la plastilina.
maria	bariain	2	ana	Psicomotricidad fina: Crea bloques.

6. irudia: Partaideek emaitzak alderatzeko deskargatu dezaketen PDF-ren eredia.

Laburbilduz, ikasleek Haur eta Lehen Hezkuntzan garatu ditzaketen helburuak proposatu dira protokoloan gaitasun ezberdinen araberakoak (afektiboa, soziala, komunikatiboa, logikoa, idazketa-irakurketa eta egunerokoak). Ikaslearen testuinguruko partaide aktiboek bizitako errealitatea kontuan hartuta, ikasleak burutzen dituen helburuak aukeratu beharko dituzte; behin guztiek protokoloa bete dutela, haien artean

komunikatu beharko dira hezkuntza-pauta berdinak lantzeko eta haien arteko lan koordinazioa bultzatzeko; ikaslearen beharrei erantzun ahalik eta egokiena emateko.

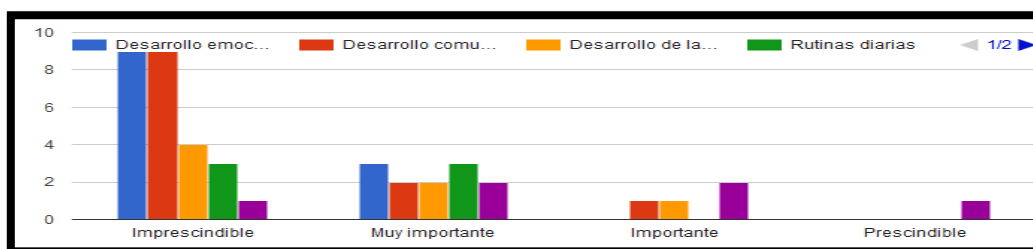
4. Emaitzak eta eztabaida

Lanean zehar adierazi den moduan, honako lan hau aurrera eraman ahal izateko, proiektuarekin zerikusia zuten partaideen ikuspuntuak kontuan hartu dira haien beharrak aztertu ahal izateko, bai umeena eta bai entitate aktiboena.

Hasiera batean, protokoloaren diseinuaren noranzkoak erabakitzen joateko, familia, zenbait eskola eta A.N.A-ko profesionalentzat galdetegi bat prestatu zen, non protokoloan ageri beharreko arlo ezberdinak proposatzen ziren. Protokoloan ageri beharreko arloak zehaztasunez aztertu ahal izateko, hiru entitate aktiboek galdera berdina planteatu zitzairen: Haurren testuinguru ezberdinetako profesionalen arteko komunikazioa hobetzeko, zer nolako arloak gustatuko litzaizuke lantzea?

Behin parte hartu beharreko partaideek galdetegia erantzun dutela, emaitzak grafiko batean adierazten dira. Irudian ikusi daitekeen moduan, urdinez, garapen emozionala adierazten da; gorritz, komunikatzeko gaitasuna; horiz, gaitasun soziala; berdez, eguneroko errutinak; eta azkenik, morez, errepikatzen diren jarrerak (estereotipiak...).

Familien arloa aztertuta, honako grafika topa daiteke:

6. irudia: Familien arabera, protokoloan ageri beharreko arloen garrantzia.

Behin parte hartu beharreko partaideek galdetegia erantzun dutela, emaitzak grafiko batean adierazten dira. Irudian ikusi daitekeen moduan, urdinez, garapen emozionala adierazten da; gorritz, komunikatzeko gaitasuna; horiz, gaitasun soziala;

berdez, eguneroko errutinak; eta azkenik, morez, errepikatzen diren jarrerak (estereotipiak...)¹⁶

Grafikoa behin behatuta, ikus daiteke familientzat garapen emozionala eta komunikatiboa oso garrantzitsuena dela; jarraian, gaitasun soziala eta egunerokoak; eta azkenik, garrantzia gutxiengoarekin jarrera errepikakorrak dira.

Behin gainontzeko deskribapena eginda, gaitasun bakoitza aztertuko da. Garapen emozionalari dagokionez, 12 familietatik 9 familiek nahita ez garatu beharreko arlo bat dela adierazi dute; beste 3 familiek, aldiz, garrantzitsua dela adierazi dute. Gaitasun emozionalaren parean, komunikatzeko gaitasuna kokatu behar da, izan ere, 9 familiek baita adierazi dute nahita ez garatu beharreko arlo bat dela; hala ere, 2 familiek oso garrantzitsua dela adierazi dute eta beste batek garrantzitsua dela zehaztu du.

Familiek autismoaren ezaugarriak kontuan hartuta, gaitasun sozialari berezko garrantzia eman diote. Aurreko beste bi gaitasunen botoekin alderatzen baldin bada, gaitasun sozialeko botoak sakabanatuagoak izan dira, izan ere, 4 familiek nahita ez garatu beharreko gaitasun bat dela adierazi dute; 2 familiek oso garrantzitsua eta azkeneko batek garrantzitsua dela adostu du.

Azkeneko bi arloei dagokienez, hau da, jarrera errepikakorrak eta egunerokoak ez dute hainbesteko garrantzia hartu. Bi hauen artean, egunerokoak garrantzia gehiago hartu dute jarrera errepikakorren arloa baino, emaitzak honelakoak izanda: egunerokoei dagokienez, 3 familiek nahita ez garatu beharreko arlo bat dela adierazi dute; gainontzeko hiru familiek garrantzitsuak direla adierazi dute. Azkeneko arloari dagokionez, jarrera errepikakorrei zehazki, gehiengo familiek garrantzitsua dela adierazi dute; beste bik oso garrantzitsua dela; beste batek nahita ez garatu beharrekoa; eta azkeneko familia batek, ez nahitaezkoa dela.

¹⁶ Grisez azpimarratutako esaldietan, grafikoko koloreen esanahia azalduko da.

Galdera berdina eskola ezberdinetako profesionali egin zitzaien, honelako emaitzak ageriz:

7. irudia: Eskolako profesionalen arabera, protokoloan ageri beharreko arloen garrantzia.

Behin eskola ezberdinetako profesionalak galdera erantzun dutela, grafikoan kolore ezberdinak erabilia emaitzak zehazten dira. Honako hauek dira erabilitako koloreak: urdina, elkartean ipinitako helburuak; gorriz, elkartean izandako gaitasun sozialak; laranja, eskolaz kanpoko garapen emozionala; berdez, eskolaz kanpoko gaitasun sozialak; eta azkenik, morez, elkartean eta familian mantentzen dituen egunerokoak.

Grafikoa behatzen baldin bada, argi dago eskolako profesionalentzat, elkartean ipinitako helburuak nahita ez garatu beharreko arlo bat dela. Garatu beharreko arloen artean, elkartean izandako gaitasun sozialak, eskolaz kanpoko garapen emozionala eta eskolaz kanpoko gaitasun sozialak, berezko garrantzia hartzen dute adituen artean. Aldiz, ez oso atzetik geratzen den azkeneko arloa elkartean eta familian mantentzen dituen egunerokoak dira.

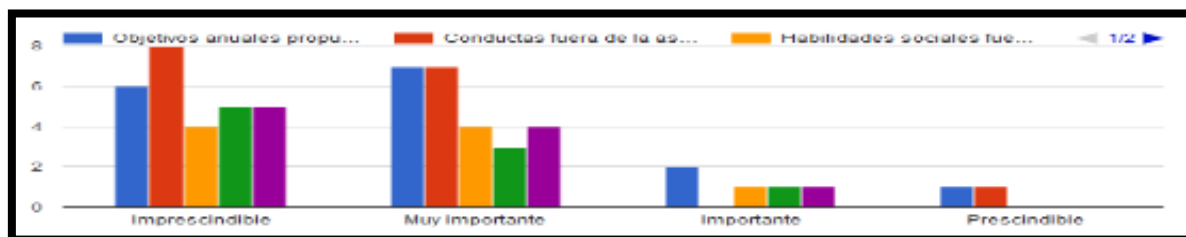
Grafikoa behartuta, proposatutako arloak zehaztasunez aztertuko dira: Alde batetik, garrantzia handia hartu duen arloa elkartean ipinitako helburuak izan da, izan ere, 7 profesionalak oso garrantzitsua dela adierazi dute; beste 4-k nahita ez garatu beharrekoa; eta azkeneko 2 profesionalak garrantzitsua dela adierazi dute.

Jarraian, elkartean izandako gaitasun sozialen arloa azertu behar da. Arlo honetan, 6 profesionalak nahita ez garatu beharreko arlo bat dela zehaztu dute; 5-ek oso garrantzitsua dela adierazi dute; eta azkeneko 4 profesionalak garrantzitsua dela bozkatu dute.

Eraitza berdina jaso dituzten bi arloak honako hauek dira: eskolaz kanpoko garapen emozionala eta eskolaz kanpoko gaitasun sozialak. Beraz, 4 profesionalak nahita ez garatu beharreko arloak direla zehaztu dute; modu berean, 6 profesionalak oso garrantzitsua dela bozkatu dute.

Azkenik, garrantzia gutxien jaso duen arloari dagokionez, elkartean eta familian mantentzen dituen egunerokoak izan da. Kasu honetan, 5 profesionalak nahita ez garatu beharreko arlo bat dela zehaztu dute, eta beste 5-ek oso garrantzitsua dela adierazi dute.

Proposatutako galderarekin bukatzeko, A.N.A-ko profesionalak adierazitako informazioa adieraziko da:

8. irudia: A.N.A-ko profesionalen arabera, protokoloan ageri beharreko arloen garrantzia.

Grafiko honetan 9 profesionalak parte hartu dute. Galdetegi honetan, elkarteari arlo ezberdinak proposatu zitzaizkion, grafikoan kolore ezberdinen bidez adierazten direnak: Urdin koloreari dagokionez, eskolan ipinitako ikasturteko helburuak; gorri, elkartetik kanpo izandako jarrerak; horiz, elkartetik izandako gaitasun soziala; berdez, elkartetik kanpo izandako komunikatzeko gaitasuna; azkenik, morez, eskola eta familian izandako egunerokoak.

Grafikoa behatzen baldin bada, kolore gorriak garrantzia hartzen duela ikus daiteke, hau da, elkartetik kanpoko izandako gaitasun soziala. Gaitasun honetan, 8 profesionalak adierazi dute protokoloan nahitaez garatu beharreko arlo bat dela; honakoa beste 7 profesionalen botoekin bat egiten dute, izan ere, oso garrantzitsua ikusten dute umearen garapenerako.

Garrantzia hartzen duen hurrengo arloa eskolan ipinitako ikasturteko helburuak da, izan ere, 6 profesionalak nahitaez garatu beharreko arlo bat dela adierazi dute; 7

profesionalek oso garrantzitsua ikusten dute; garrantzitsua, aldiz, 2 profesionalak; eta azkenik, ez nahitaezkoa dela profesional batek adierazi du.

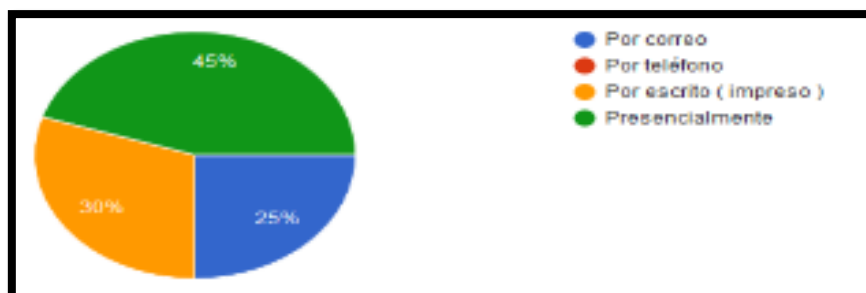
Kasu honetan baita, hori eta berde kolorea bat egiten dute emaitzetan. Kolore horiari dagokionez, 4 profesionalak nahitaez garatu beharreko arlo bat dela adierazi dute; beste 4-k oso garrantzitsua ikusten dute; eta azkeneko profesional batek garrantzitsua dela dio.

Elkartetik kanpo izandako komunikatzeko gaitasunak, elkartetik izandako gaitasun sozialaren antzeko emaitzak jaso ditu, izan ere, bietan 2 profesionalak garrantzitsua dela zehaztu dute; beste 3-k oso garrantzitsua dela; eta azkenik, nahitaez garatu behar dela adierazi duten 5 profesional daude.

Azkeneko arloari dagokionez, eskola eta familian izandako egunerokoak zehazki, berde kolorearen parean koka dezakegu, izan ere, biek jasotako emaitzak antzekoak dira. Kasu honetan, 5 profesionalak nahitaez garatu beharreko arlo bat dela diote; beste 4-k oso garrantzitsua dela; eta azkeneko batek, garrantzitsua dela adierazi du.

Behin lehenengo galdera hiru partaideek modu indibidualean erantzun zutela, modu orokorrean erantzun beharreko beste zenbait galdera proposatu zitzaizkien; horietako galdera guztiak protokoloaren erabilpenari buruz izan ziren.

Galdera horien artean, honakoa zegoen: Nola gustatuko litzaizuke informazioa jasotzea?

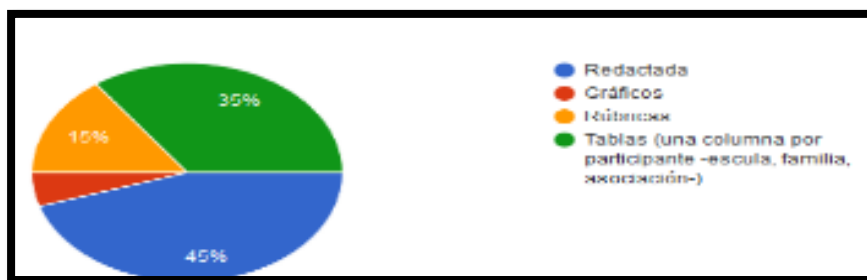

9. irudia: Emandako erantzun ezberdinen datuak, ehunekoetan adierazita.

Galdera honen analisia egin ahal izateko kontuan izan behar da osotara 20 pertsonen erantzun zutela, bai eskola, bai familiak eta bai elkarteak. Bestetik, legedia kontuan hartuta, grafikoan ikus daitezken koloreak kontuan hartu behar dira; **urdina, korreoz; gorritz, telefonoz; horiz, idatziz; eta azkenik, berdez, presentzialki.**

Grafikoa behatzerakoan garbi ikus daiteke, partaide gehienek informazioa presentzialki jasotzea nahiago dutela eta inork ez telefonoz jasotzea. Datuak aztertzen baldin badira, ehuneko handiena duenak presentziala izan da, % 45-arekin zehazki, hau da, 20 pertsonetatik 9-k. Bestetik, % 30-arekin, informazioa idatziata jasotzea dutenak daude, 20 pertsonetatik 6-k; azkenik, % 25-arekin, korreoz jaso nahi dutenek daude, 20 pertsonetatik 5-ek.

Proposatu zen beste galdera bat honakoa izan zen: Jasotako informazioa, nola gustatuko litzaizuke jasotzea?

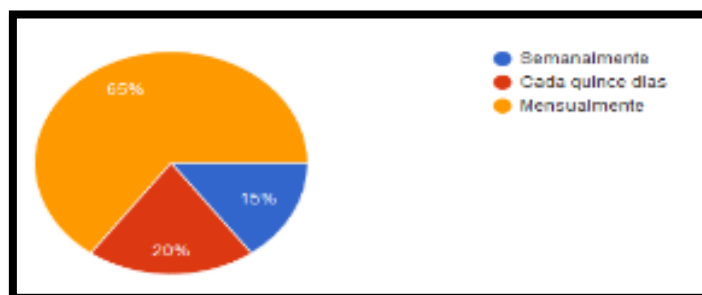
10. irudia: Proposatutako galderaren erantzunak ehunekoetan adierazitak.

Galdera honen analisia egin ahal izateko kontuan izan behar da osotara 20 pertsonen erantzun zutela, bai eskola, bai familiak eta bai elkarteak. Bestetik, legedia kontuan hartuta, grafikoan ikus daitezken koloreak kontuan hartu behar dira; **urdina, garatua; gorritz, grafikoan bidez; horiz, errubriken bidez; eta azkenik, berdez, taulen bidez.**

Grafikoa behatzen baldin bada, informazioa garatua nahi dutela adierazi dutela gehienek ikus daiteke; gutxien, aldiz, grafikoan bidez. Beraz, behin behartuta datuak aztertuko dira: % 45-arekin informazioa garatua nahi dutenek daude, 20 pertsonetatik 9-k zehazki; jarraian, % 35-arekin, taulen bidez nahiago dutenek daude, 20 pertsonetatik 7-k zehazki; horiz, % 15-arekin, errubriken bidez nahi dutenek daude, hau da, 20

pertsonetatik 3-k; azkenik, ehuneko txikienarekin, % 5-areki, grafikoaren bidez daudenak daude.

Galdetegian, azkeneko galdera bat planteatu zen: Zenbatero gustatuko litzaizuke informazioa jasotzea?

11. irudia: Proposatutako galderaren erantzunak ehunekoetan adierazitak.

Galdera honen analisia egin ahal izateko kontuan izan behar da osotara 20 pertsonak erantzun zutela, bai eskola, bai familiak eta bai elkarteak. Bestetik, legedia kontuan hartuta, grafikoan ikus daitezken koloreak kontuan hartu behar dira; **urdina**, **astero**; **gorriz**, **bi astetan behin**; **azkenik**, **horiz**, **hilabetero**.

Grafikoa behatzen baldin bada, argi ikusi daiteke gehiengoek informazioa hilabetero jasotzea nahiago dutela, % 65-ak zehazki, hots, 20 pertsonetatik 13-k; bi astetan behin jasotzea nahiago dutenek, aldiz, grafikoaren % 20 dira, hau da, 20 pertsonetatik 4-ek; azkenik, astero informazioa jaso nahi zutenek gutxiengoa izan dira, grafikoaren % 15-a zehazki, 20 pertsonetatik 3-k.

Protokoloaren diseinua eta erabilpena antolatzeke galdera alde batera utzita, lanean zehar beste zenbait inkesta burutu dira, partaide eta autismoa pairatzen duten umeen beharrak egokitasunez aztertu ahal izateko. Inkesta horien artean, zenbait eskolei egindako inkesta dago, zeinetan Mendigoiti eskola eta Colegio Izaga partaide izan ziren. Eskola hauen hautaketa ez zen ausazkoa izan, baizik eta nahita erabakita: Mendigoiti ikastetxe publikoa eta Izaga Colegio pribatu bat direlako, horien arteko baliabide eta beharrak alderatzeko asmoz.

Inkestan galdera ezberdinak proposatu ziren, honakoa lehenengoa izanda: Zenbat PT daude zure eskolan? Lanean, zenbat ordutan aritzen dira eskolan?

Galdera honen erantzunak, publiko eta pribatuaren arteko ezberdintasuna aztertze ahalbidetu zigun, izan ere, ikasleen kopurua kontuan hartuta PT eskaintza ezberdina zen: Mendigoitiren kasuan, 236 ikasle dira Lehen eta Haur Hezkuntza bitartean eta PT bakarra dago ikasleen behar guztiei erantzuteko, astean bakarrik 3 egunetan egonez 4 ordu egun bakoitzean, 12 ordu astean esate baterako. Izagan, aldiz, nahiz eta bertan Batxilergoa egin daitekeen, Haur eta Lehen Hezkuntzako etapak kontuan hartuta, osotara 500 ikasle daude, eta beraien beharrei erantzun ahal izateko, eskolak 3 PT ditu bere baitan, asteko egun guztietan parte hartuz.

Bigarren galderari dagokinez, honako hau proposatu zitzaien: Noizbait autismoa pairatzen zuen ikasleren bat izan duzu?

Kasu honetan, inkesta erantzun zuten bi PT-ek baiezkoa eman zuten; Mendigoitiko PT-ak Garcia Galdeanoko eskolan; Izagako PT-ak aldiz, Izagan bertan. Biek baiezkoa eman zutela probestua, beste galdera bat planteatu zitzaien: Uste duzue gaur eguneko eskolako profesionalek formakuntza nahikoa dutela autismoa pairatzen duen ikasle batekin aritzeko? Kasu honetan baita, bi PT-ek emandako erantzunean bat egin zuten, izan ere, biek ezezkoa erantzun zuten. Bien erantzuna kontuan hartuta, biek gehiengoek formakuntza eza zutela adierazi zuten, nahiz eta kasu gutxi batzuetan profesional batzuk formakuntza izan. Dena den, nahiz eta formakuntzarik ez izan eta egunen batean autismoa pairatzen duten ikasle batekin elkarlanean aritu behar baldin badira, eskolek formakuntza eskaintzen ohi dute, eskolako orientatzaile eta PT-ak zehazki. Gainera, horrelako kasuetan, nahiz eta eskolak formakuntza eskaini, irakasleek formakuntza eskolatik at bilatzen ohi dute, autismoa pairatzen duen ikasleari ahalik eta kalitatezko hezkuntzarik hoberena eskaini ahal izateko.

Bi PT-ek eztabaidan sartu zirela, momentuko ideia proposatu zitzaien: Imaginatu zuen eskolako gela batean autismoa pairatzen duen ikasle bat dagoela, interesgarria izango litzake bertako ikasleei autismo zer den azaltzea?

Bi PT-eeek baiezkoa eman zuten. Gainera, Izagako PT-ak horrelako ideia praktikara eraman duela adierazi zuen, duela 3 urte Haur Hezkuntzako gela batean. Egoera horretan, ikasleek autismoaren ideia orokorra jaso zuten eta haien lagunarekin harreman sozialak sustatzeko baliabide ezberdinak eskaini zitzaizkien.

Lehen aipatu den bezala, inkestak protokoloan parte hartuko zuten partaide ezberdinei abiaraziko zitzaieela adierazi da. Beraz, eskolako inkestaren emaitzak adierazita, familiek entzundako inkestaren azalpena adieraziko da. Kasu honetan, autismoa pairatzen duten seme-alabaren bat duten 5 familiek parte hartu zuten; familia horiek hautatzearen arrazoia haien seme-alabaren hezkuntza egoera izan zen. Hurrengo galderetan zehar 4 familiei egindako galderak adieraziko dira, eta aurrerago 5. familia bati egidakoa, egoera ezberdina da eta.

4 Familiei egin zitzaizkien lehenengo galderak, umearen hezkuntza testuingurukoak izan ziren. Hona hemen planteatutako lehendabiziko galdera: Zuen seme-alabak zein eskolara joaten dira; publikora edo pribatura?

Kasu honetan, emaitza simetrikoa izan zen, hau da, 2 familiek eskola publikora eramaten zutela adierazi zuten. Beste 2 familiek, aldiz, pribatura eramaten zutela adierazi zuten.

Umeen hezkuntza testuinguruari buruz gehiago jakin ahal izateko beste honako galdera hau proposatu zitzaien: Zuen seme-alabak ohiko eskolara edo hezkuntza bereziko eskolara doaz?

Kasu honetan, 4 familiek haien seme-alabak ohiko eskoletara eramaten zituztela adierazi zuten. Galdera honen erantzuna kontuan hartu beharrekoa da, izan ere, ezta familia batek ez zuen erantzun Hezkuntza Bereziko eskola batera joaten zenik.

Eskolen barne testuinguruak ezagutu ahal izateko, hurrengo galdera proposatu zitzaien: Eskolan ze profesionalak aritzen dira zuen seme-alabekin elkarlanean?

Galdera honen erantzuna jasotzerakoan, eskola publiko eta eskola pribatuen arteko ezberdintasun nabaria izan zen. Eskola publikoko familiek PT-a eta AL seme-alabekin elkarlanean aritzen zirela adierazi zuten; horietako 9 ordu jasoz eta besteak 3 ordu jasoz. Hala ere, datorren urterako hobekuntzak itxaroten dituztela zehaztu zuten. Eskola pribatuko familiek, aldiz, PT-a, psikologoa eta AL-arekin elkarlanean aritzen dira azaldu zuten; dena den, nahiz eta astean zehar laguntza ordu aunitzetan jaso, familiei ordu gehio eskeintzea gustatuko litzaieke.

Azkenik, eskolako PT-eei galdetu zitzaien bezala, formakuntzarekin zerikusia zuen galdera proposatu zitzaien: Uste duzue eskolako profesionalek beharrezko formakuntza dutela, autismoa pairatzen duten ikasleekin aritzeko?

Hiru familiek ezezkoa eman zuten, izan ere, autismoa eguneroko bizitzan topatzen ez den nahaste bat da eta ezagutza eza izaten ohi dute. Hala ere, baiezkoa ezta ezezkoa adierazi zuen familiak esan zuen moduan, nahiz eta profesionalek ezagutza izan, profesionalen motibazioa eta inplikazioa da garrantzitsuena; izan ere, profesional batek ezagutza aunitz izan ditzake, baino ikaslearekiko inplikazio gutxi.

Oraingoan, hasieran aipatu den 5. familiaren egoera azalduko da, hala ere, jakin behar da familia honi egindako galderak aurreko familiei egindako galdera berdinak direla.

Familia honen egoera berezia zela aipatu denean, ikaslearen hezkuntza prozesua ezberdina izan zelako da. Familia honek bere semea hasiera batean, Haur Hezkuntzako etapa burutzeko, pribatua zen eskola batean sartu zuen, Paz de Ziganda Ikastolan zehazki. Denbora aurrera zioan einan eta semea Haur Hezkuntzako etapa burutu zuelarik, ikastola honek baliabide nahikorik ez zutela ikusi zuten. Beraz, egoera honen aurrean, gurasoek Hegoalde eskola eramatea adostu zuten, eskola publiko batera zehazki. Bertan Lehen Hezkuntzako 2 kurtso burutu zituen eta berriz eskolaz aldatzea erabaki zuten, kasu honetan Patxi Larraintzar eskola publikora. Azkenik, umeak Lehen Hezkuntzako Etapa hemen burutu zuen, eta egokitzen egiten ez zuen Institutorik ez zegoela, El Molino eskolara eramatea adostu zuten, eskola kontzertatu batera. Gaur egun, bertan egongo da 21 urteak izan arte. Amak adierazi zuenez, bere semea ohiko eskola batera eraman nahi zuen, gizartean integratzeko helburuarekin. Hala ere, beste aukerarik ez zegoenez, gaur egun hezkuntza bereziko eskola batera eramaten du.

Familia honek zehaztu zuenez, bere semea normalki T.U¹⁷-ko gelan egoten ohi zen berari egokitutako curriculumak garatzen, nahiz eta astean zehar zenbait ordutan bere ohiko ikasgelara joaten zen, gainontzeko ikasleekin gaitasun soziala garatzeko helburuarekin.

¹⁷ T.U: Trantsizio Unitateko gelak.

Familia honi ikasleei eskainitako orduak nahikoak ziren edo ez galdetu zitzaienean, gainontzeko familiek bezala ezezkoa adierazi zuten. Gainera, autismoari buruzko informazio gutxi izanda, eta T.U geletan 5 ume izanda, ezin zitzaien beharrezko laguntza eskaini zailtasunak zituzten ikasleei.

Azkenik, familia honen inkestari amaiera eman ahal izateko, beraiek jasotako laguntzei buruz galdetu zitzaien. Inkestan, amak zehaztu zuenez, haien semeari autismoa diagnostikatu ziotenean galduak ikusi ziren, baliabiderik gabe. Egoera honen aurrean, Segurtasun sozialak elkartean bisitatzea gomendatu zien, gurasoei, bitartean laguntza psikologikoa eskainiz. Horrela izanda, gurasoek ANFAS elkartera abiatu/edo bideratu zuten/ziren, eta bertan haien semearen tratamenduekin hasi ziren, haurraren beharrei erantzunak emateko asmoz. Aitak, laguntzen artean, diru laguntzak aipatu zituen, dituzten gastu guztiak ordaintzeko nahikoak ez zirela zehaztuz.

Behin familien inkesta aztertuta eta partaideen inkestekin bukatzeko, A.N.A elkartean egindako emaitzak adierazi behar dira. Elkarteari proposatu zitzaizkion galderak orokorrak izan ziren, batez ere elkartearen profesional taldea eta proiektuei buruzkoa.

A.N.A-ko gizarte langileak adierazi zuen bezala, elkartearen profesional taldea urtearen etaparen arabera izaten da. Hala ere, badaude zenbait partaide urte osoan zehar berdinak direnak, hala nola, zuzendari 1, gizarte langile bat, 6 psikologo, 3 logopeda eta elkarteko 5 ama. Udako proiektua iristen denean, aipatutako profesionalak mantentzen dira, baina umeekin elkarlanean arituko diren adituen kantitatea handiagotuko da, 22 profesional izanik, horien artean irakasleak, psikologoak, logopedak... egonda.

Elkarteko proiektuak eta profesional kopurua kudeatu ahal izateko, A.N.A-ko zuzendariak zehaztu zuen jasotako diru laguntzekin egiten zutela, hots, finantziario publiko eta pribatuen bitartez. Finantziario publikoei esker, elkartean beharrezko diruaren %30-a jasotzen du; finantziario pribatuetatik, aldiz, % 70-a. Dena den, elkarreak jasotako diru laguntzak nahikoak ez direla uste dute, izan ere, haien proiektuak diruarengatik mugatuak ikusten dituzte.

Bestetik, protokoloaren diseinuarekin zerikusia zuten beste galdera batzuk planteatu ziren. Galderen artean, erabiltzaileen adin tarteak galdetu ziren, modu honetan protokoloan txertatu beharreko itemak osatu ahalko ziren. Galdera eginda, elkarteak adin ezberdinetako erabiltzaileak zeudela adierazi zuten, hau da, 18 hilabetetatik hasita 30 urte izan arte.

Azkenik, galdetegiarekin bukatzeko, A.N.A-ko zenbait partaideei eskoletan profesionalek zuten formakuntzari buruz galdetu zitzairen. Adu guztiak ados zeuden, gaur eguneko eskoletan autismoari buruzko formakuntza eza dago, eta horregatik A.N.A elkartetik, eskola ezberdinetan autismoari buruzko tailerrak egiten hasi dira, bai irakasle eta bai ikasleentzako, hau da, gizartean eragin gehien duten gizarte taldeekin.

Ondorioak

Lan honen bidez ezagutzen ez ziren datu eta ezagutza berri aunitz bildu dira. Proiektuan zehar adierazi diren datu asko, autismoarekin egunero elkarlanean aritzen diren pertsonen esperientziaren bidez jasoak izan dira, izan ere, lanean txertatutako informazioa eskola, familiak edota elkarteak eskaini ditu.

Aipatutako hiru talde horiek, autismoa pairatzen duen ume batekin aritzen dira haren hezkuntza arloko testuinguruan parte hartuz. Beraz, hezkuntza burutzen diren zentroetan inkestak egin ziren bertako profesionalekin, aniztasunaren trataera nolakoa zen aztertzeko helburuarekin. Aduen esanetan, inkestetan irakurri daitekeenez, aniztasuna eskoletan onuragarritzat hartzen da, ikasleei haien ikas-prozesuan aberasten baitie. Kontuan izan behar da, abantaila handia dela guztiak ezberdinak garela esperimentatu ahal izatea, gizartean zailtasunak dituzten pertsona ugari daude eta. Gaur eguneko ikasleek Haur Hezkuntzako etapan aniztasunarekin garatzen hasten baldin badira, etorkizun batean ez da integrazioari buruz hitz egin beharko, baizik eta bizikidetzaz.

Familien inkestetan ikusi daitekeenez, nahiz eta Hezkuntza Bereziko eskolek zailtasunak dituzten ikasleengan esperientzia eta baliabide gehiago izan, familia gehienek ohiko eskoletan izena ematen dute; izan ere, garrantzia handiago ematen diote gizartean

integratzeari akademikoki ongi joateari baino. Horregatik, geroz eta beharrezkoa da ohiko eskoletan zailtasunak dituzten pertsonetan formakuntza duten baliabide pertsonal gehiago egotea, gaur egungo eskaintza eskaera baino murriztuagoa baita.

Bestetik, eskolei buruz ari garela, bai profesionalek eta bai familiek, garrantzitsua ikusten dute Haur eta Lehen Hezkuntza etapetan zehar autismoari buruzko formakuntza ematea, bai ikasle eta bai irakasleei. Eskoletan autismoari buruzko ezagutza eza gainditzeko, Nafarroako zenbait elkarte tailerrak ematen hasi dira. Tailer hauen bidez, eskolan autismoa pairatzen duen pertsona bat dagoela azaldu nahi dute, haren zailtasunak eta abantailak azalduz. Azalpenen bidez, ikasleek eta irakasleek honako zailtasun hau duten umeek nola lan egin azalduko diete, aurrerago gizartean autismoa ezaguna eta integratua egon dadin.

Lanean zehar ikasleen eta hiru entitate aktiboen beharrei erantzuna eman nahi izan zaie. Horregatik, egindako galdetegien bidez, hiru partaideek haien beharrak adierazteko aukera izan dute. Hasiera batean, protokoloan ageri beharreko arloak zehazteko galdera batzuk egin zitzaizkien; hiru talde ezberdinek berezko garrantzia eman zieten garapen emozionala eta komunikatiboari. Egia da gaitasun bakoitza bere aldetik oso garrantzitsuak direla, baina haien arteko erlazioa oso estua da eta haurren garapenean bien arteko elkarlana beharrezkoa da. Azaldu denez, autismoa pairatzen duen ume bati zaila egiten zaio besteekin komunikatzea, eta are gehiago bere emozioak adieraztea. Pertsona neurotipiko bati zaila egiten baldin bazaio haren emozioak identifikatzea edota adieraztea, oraindik eta zailagoa da hizkuntza menperatuta ez duten pertsoneri. Horregatik, komenigarria da haurren testuinguru ezberdinetan bi gaitasunei garrantzia ematea eta umeari haien garapenean laguntzea, izan ere, geroz eta gehiago lantzen baldin badira hezkuntza-pauta berdinekin, haurraren eragin handiagoa izango du eta haren gaitasunak nabariagoak izango dira. Bi gaitasunekin estuki lotuta dagoen beste arlo bat, familiek eta profesionalek adierazi dutenez, egunerokoak dira; autismoa pairatzen duten ikasleei errutina bat mantentzea onuragarri egiten zaie, haien krisialdiak murriztuz eta haien garapenarekin aurrera egiteko aukerak areagotuz.

Komunikatzeko gaitasunaz ari garela, aipatu beharra dago autismoa pairatzen duten pertsonen beste zailtasun batekin erlazionatuta dagoela, hau da, gaitasun sozialarekin. Pertsona guztioi gertatzen zaigun moduan, komunikatzeko gaitasuna garatua ez baldin badugu, zaila egiten zaigu beste pertsonekin harremanetan jartzea, izan ere, besteek ez dute gure nahia ulertuko. Hymes soziologoak 1971an adierazi zuenez, gaitasun komunikatiboak beste pertsonekin harremanetan jartzea ahalbidetzen digu, izan ere, hitzez edo keinuen bidezko hizkuntzaren bidez beste pertsona batek ulertu ahal digu. Hezkuntza arloan aritzen diren profesionalek, zailtasunak dituzten umeekin aritzerakoan, kontuan izan beharko dute haurren testuingurua, bere kultura esate baterako. Mundu osoan kultura aunitz daude, eta bakoitza bere komunikatzeko kodea du; horregatik, ikasleari komunikatzeko gaitasunean laguntzeko bere kultura aintzat hartuko dugu, bere testuinguruetan kode hori erabiliko baita.

Beraz, gaitasun sozialari berezko garrantzia ematen zaiola ikusita, aurreko gaitasunekin batera, sortu den protokoloaren barne sartzearen beharra ageri zen. Hala ere, nahiz eta aipatutako gaitasunak garrantzia gehien jaso dutenak izan, galdetegian aipatu ziren beste zenbait gaitasun protokoloaren barne txertatzea erabaki zen, izan ere, proposatu ziren gaitasun eta arlo guztiak entitate aktiboen beharren barne zeuden, eta horiei erantzuna emateko nahiarekin guzti horiek protokoloan txertatzea erabaki zen; izan ere, geroz eta arlo gehiago protokoloan ageri, geroz eta errazagoa izango da autismoa pairatzen duen ikasleari hezkuntza-pauta batzuk zehaztea.

Behin protokoloan ageri beharreko gaitasun eta arloak erabakita zeudela, protokoloa egin zen. Berezko garrantzia eta baliogarritasuna du diseinatutako protokoloak, bertan ikasleak garatu beharreko gaitasun guztiak adierazten baitira, hiru entitate aktiboen arteko komunikazioa koordinatzeko aukera sustatuz.

Aurretik azaldu denez, protokoloa A.N.A elkarteko ikasle batekin praktikara eraman da. Elkarteko familia bat baiezkoa eman zuen protokoloa praktikara eramateko, bere egoera honakoa izanda:

Familian 5 pertsona daude: ama, aita, bi arreba eta semea; azken honek autismoa pairatzen du. Familia hau Azpilagaina auzoaren parean bizi da, eta horregatik CP Azpilagañan izena eman zuten, ohiko eskola eta publikoan, semea Haur Hezkuntza etapa hasi zuenetik. Gaur egun, haien semea Lehen Hezkuntzako 1. mailara doa eta egokitzapen curricularra egin diote.

Semeari CREENAKo zenbait profesionalek azterketa psikopedagogikoak egin zizkioten eta Hezkuntza Bereziko eskola batera joatea aholkatu zioten. Hala ere, lanean zehar ezagututako beste familia batzuk bezala, familiak garrantzia gehiago eman zion umearen integrazioari haren garapen akademikora baino. Hasiera batean, familia ziurgabetasuna sentitzen zuen bere semearengan, baina gaur egun lasai eta pozik daude, izan ere, klasekideek primeran barneratu dute gelako giroan eta beti laguntzeko prest daude.

Eskolako profesionalei dagokionez, familia ez zegoen oso pozik, formakuntza eza nabaritu baitzuten eta une oro beste eskola batera joatea aholkatzen zieten, nahiz eta familiak ez zuela nahi jakin. Gainera, eskolak semearen beharrak jakinda Haur Hezkuntzako etapa osoan zehar ez zuen laguntza berezirik jaso; egunean zehar Haur Hezkuntzako laguntzailearekin zebilen eta astean zehar PT-arekin 3 orduetan. Dena den, Haur Hezkuntzako garapena ikusita, azkeneko kurtsoa errepikatzea adostu zuten; berez, 6 urte izanda 5 urteko haurrekin elkarlanean aritu zen. Urte horretan hobekuntza nabari ugari izan zituen, beraz, familiak eskolako orientatzailearekin hitz egin eta Lehen Hezkuntzarako orduak igotzea adostu zuten; taldean oso barneratuta eta garapenean hobekuntzak izan baitzituen. Gaur egun, Lehen Hezkuntzako lehenengo urtean dabilela, egokitzapen kurrikularra egiteaz gain, PT-arekin 10 orduz astean aritzen da.

Protokoloarekin jarraituz, familiaren baiezkoa jaso ondoren, protokoloa familiari aurkeztu zitzaion. Beraiekin geratu nintzen eta protokoloaren noranzkoak azaldu nizkien, haien zalantzak argituz; hala ere, nahiz eta momentu horretan zalantzak argitu, azkeneko asteetan zehar kontaktuan egon gara elkarri laguntzeko asmoz. Kasu honetan, protokoloa umearen arrebak bete zuen, 25 urteko heldua. Bere esanetan, protokoloa bere tabletik bete zuen eta ez zuen inolako zailtasunik izan protokoloa betetzeko orduan. Lehenengo aldia zenez protokoloa arretaz deitu zuen, bertako item guztiak

aztertuz eta bere anaiak betetzen duenak adierazten. Berak esan zuenez: *“oso eroso da, lehenengo aldia zenez luze eman nuen protokoloa betetzen bertako item guztiak arretaz irakurri baintuen, nire anaiak betetzen zituenak adierazten nuen bitartean. Gainera, nik nire tabletik bete nuenez, nahiz eta momentuan etxean egon edozein lekutik egin daitekela ohartu nintzen; abantaila bat. Orain, beste partaideek informazioa ipintzerakoan lortu dezakegun koordinazioa aztertu beharko dugu”*

Eskolako PT-ari protokoloa bidaltzeko, hasiera batean ni eskolara joan behar nintzen berari protokoloa azaltzera, baina azkenean, umearen familiak azaldu zion. CP Azpilagañako PT-a 30-35 urteko emakume bat da, eta protokoloa betetzerako orduan eskolako ordenagailutik egin zuen. Kasu honetan ezta, ez zuen inolako arazorik izan umearen informazioa txertatzerako orduan; hala ere, familia, eskola eta A.N.A-ren arteko komunikazioa gehiago sustatzeko, noizbehinkako hiru taldeen arteko bilerak proposatu zuen; zeina bileraren data protokoloaren bidez zehaztu daitekeen.

Azkenik, A.N.A elkarteari protokoloa aurkeztu zitzaion. Horretarako elkartearen gizarte langilearekin bildu nintzen eta protokoloaren noranzkoak azaldu nizkion. Datuen babes legea dela eta, elkarteak nik aipatutako familiarekin harremanetan ipini zen baimena eskatzeko asmoz, eta hori agiri batean adieraziz. Behin baimena lortu zela, umearen psikologoak lokaleko ordenagailutik informazioa txertatu zuen. Psikologoa gaztea zelarik, primeran ulertu zuen protokoloaren erabilpena eta ez zuen inolako arazorik izan informazioa txertatzerakoan. Bere iritziz, protokoloa baliabide moderno eta erabilgarria da, izan ere, bertan eskaintzen den informazioa zuzena da eta edozein zalantza edo arazoa izanda edozein partaideekin zuzeneko informazioa partekatu daiteke.

Esan beharra dago protokoloa denboraldi motz batean jarri dela praktikan eta ez dela nahi izan den hainbeste frogatu. Elkarreak urtean zehar 200 ikasle izaten ditu, baina udako proiektuan zehar Espainiako beste toki batzuetatik etortzen zirenez, elkarrek 270 ikasle izatera iritsi daiteke. Ikasle kopurua jakinda, hasiera batean ikasleen %5-arekin frogatu nahi izan zen, hau da, 10 ikasleekin, baina azkenean ikasle bakar batekin praktikara eraman da. Praktikara eramateko aukera honetan, hiru partaideek pozik

daudela, emaitzekin adierazi ahal da; erosotasunarekin gehien bat. Partaideek adierazi duten moduan, primeran ikusten dute momentu berean testuinguru ezberdineko datuak jaso ahal izatea, eta haien arteko hezkuntza-pautak adierazteko aukera izatea. Hala ere, denbora gehiago izan beharko lukete haien arteko koordinazioa praktikara eraman ahal izateko eta horren ondorioak aztertu ahal izateko.

Horregatik, lan hau entregatu baino lehen A.N.A elkartearen baimenarekin ikasle gehiagoren informazioarekin protokoloa modu esperimentalean praktikan ipintzen jarraituko da. Kasu hauen bidez, hiru entitate aktiboek haien arteko koordinaketa praktikara eramateko aukera izango dute eta ondorioak aztertu. Normala denez, errealitateko kasuekin aritzerakotan, protokoloan hobekuntzak egiteko proposamenak ageriko dira, guztion artean ahalik eta protokolo egokien bat sortzeko helburuarekin.

Hobekuntzak aipatu direla, datorren ikasturtea hasi baino lehen zenbait proposamen berri txertatu nahi dira protokoloaren baitan:

Alde batetik, elkartean euskaldunak diren profesionalak daudenez, protokoloa euskaraz ipini nahiko da. Lan honetan zehar, euskarazko materiala prestatu da (eranskinetan ikusi daiteken moduan), eta soilik barneratzea geratuko litzateke. Modu honetan, bai eskolek, bai familiek eta bai A.N.A-ko profesionalek zein hizkuntzetan erabiliko duten aukeratu ahalko dute; bi hizkuntzak, euskara eta gaztelania, Nafarroako hizkuntza ofizialak baitira.

Bestetik, protokoloa Nafarroako eskoletan txertatzeko helburua dago. Honakoa bete ahal izateko, bolondres moduan, A.N.A elkarteari laguntza eskeniko diot, eskolaz eskola protokoloa aukeratzeko/aurkezteko/azaltzeko, eta baliabide gisa leku ezberdinetan ezagut eta erabil dezaten.

Laburbilduz, lanean zehar proposatutako protokoloa proiektu luze baten hasiera da. Denbora aurrera doan neurrian, eta modu esperimentalean, protokoloa erabilgarria dela frogatuta, A.N.A elkarteari baimena emango zaio bere elkartean erabiltzeko; familia, eskola eta elkartearen arteko komunikazioa hobeto dadin. Modu berean,

erabiltzaileek behar berriak izaterakoan, protokoloaren diseinua haien beharrei erantzuteko egokituko da; guztien beharrei erantzuna eman ahal izatea baitago proiektu honen helburuen artean.

Horien artean, GBL ezberdinetan egin diren lanen intergraziorako baliabidea sortu denez, hobekuntzen artean, protokolo mailan egin diren lanak, eta hezkuntzan gauzatu beharreko hobekuntzetarako euskarri ezin hobea suertatu da: Gela birtualak bertan txertatu ahal dira (Google Classroom baliabideak bezala) eta Hezkuntza Bereziaren eskumena eskolaz kanpoko jardueretako adituen informazioa jasotzeko. Modu honetan, eskola, familia eta ANA elkartearen koordinazioari gehitu ahal zaio irakasleak eskolatik ekoiztu ahal dituen IKASGELA BIRUTALAK eta eskolaz kanpoko beste adituen lana jasotzeko, AISIA, PSIKOMOTRIZITATE esparrukoak (kirola, dantza..), etab.

Bibliografía

- Ainscow, M., Both, T., & Dyson, A. (2006). *Improving schools, developing inclusion*. London: Routledge
- Angiola, Nora I. Dra. (2004). "FLOOR TIME" EN LA TERAPIA DE COMUNICACIÓN Y LENGUAJE. XI Jornadas de Investigación. Facultad de Psicología - Universidad de Buenos Aires, Buenos Aires.
- Aquilino Polaino, Edelmira Domenech & Francesc Cuxart. (1997). *El impacto de un niño autista en la familia*. Universidad de Navarra: Rialp.
- Ariz Argaya, Amaya (2016). ¿Qué es el autismo?. Asociación Navarra de Autismo. Sitio web: <http://www.autismonavarra.com/> (2018-04-27).
- Bellido Muñoz, Isabel M^a. (2010). *El psicopedagogo. Los EOE y los departamentos de orientación*. Federación de enseñanza de andalucía. Sitio web: <https://www.feandalucia.ccoo.es/docu/p5sd7382.pdf> (2018-04-27).
- Bronfenbrenner, U. (1987). *La ecología del desarrollo humano*. EE.UU
- Consejería de educación. (2011). *Guía para la Atención Educativa de Alumnado con Autismo*. Extremadura.
- CREENA. (2017). *Autismoaren Espektroko Nahaste definizioa*. CREENA. Nafarroa.
- Cunningham, C. y Davis. (1988) *Trabajar con los padres. Marcos de colaboración*. Madrid.
- Custodio Ruiz, Angela. (2008). *Métodos y técnicas de investigación científica*. 05.08.2008. Sitio web: <https://www.gestiopolis.com/metodos-y-tecnicas-de-investigacion-cientifica/> (2018-04-27).
- Díaz Lucea, Jordi. (1999). *La enseñanza y aprendizaje de las habilidades y destrezas motrices básicas*. Barcelona: Inde.
- Díaz Velázquez, Eduardo. (2008). *El asociacionismo en el ámbito de la discapacidad. Un análisis crítico*. Intersticios

- Fantova Azkoaga, Fernando. (2004). Trabajando con las familias de personas con discapacidad. Instituto interamericano del niño Sitio web: <http://www.iin.oea.org/Cursos a distancia/Lectura13 disc..UT3.pdf> (2018-04-27).
- Federación Autismo Castilla y León. (2005). Guía para profesores y educadores de alumnos con autismo. Castilla y León.
- Gobierno de España. (4/05/ 2006). BOE. Artículo 74 y 75. *Escolarización e Integración social*: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-7899> (2018-04-27).
- Hymes D. On Communicative Competence. En Pride JB, Colmes, J. (eds.) *Sociolinguistics*. Harmondsworth, Penguin, 1972.
- Karina Mora, Yariz. (2006). Metodología de la investigación. República Bolivariana de Venezuela.
- LOE.60/2014 FORU DEKRETUA, uztailaren 16koa, Nafarroako Foru Komunitatean Lehen Hezkuntzako curriculumaz ezartzen dueña.
- López-Ibor Aliño, J.J eta Valdés Miyar . (2002). DSM-IV-TR. Manual diagnóstico y estadístico de los trastornos mentales. Barcelona.
- Martinez. (1994). Importancia de la familia en la atención a las NEE. Sitio web: <https://madivers.webs.ull.es/familia.pdf> (2018-04-27).
- Milani Smith, C.; Sally Rogers, and Geraldine Dawson. (2014). El programa de DENVER de intervención temprana para infantes con autismo. (17).
- Montoya, Daniel . (2016). Necesidad de protocolo. A tu lado. Iruñea.
- P.M Latinoamericana. (2015). El rol de la familia en la calidad de vida y la autodeterminación de las personas con TEA. 2015 Sitio web: <http://www.scielo.edu.uy/pdf/cp/v9n2/v9n2a09.pdf> (2018-04-27).
- Palacios, A. y Romañach, J (2006): El modelo de la diversidad. La Bioética y los Derechos Humanos como herramientas para alcanzar la plena dignidad en la diversidad funcional.

Profectum foundation: DIR Floortime Model Training. (2017). Sitio web:

<https://profectum.org/training-programs/training/> (2018-04-27).

Rigal, Robert. (2006). Educación motriz y educación psicomotriz en Preescolar y Primaria.

Barcelona: INDE.

Trebol Unzué, Fernando . (2010). Hezkuntza bereziaren oinarri psikologikoak. Aniztasunaren trataera. Bilbo.

Eranskinak

Lan honetan osatu den Gehigarrien edukiak, atal praktikoari dagokion berezko ekoizpena da, 84. orrialdetik 141 bitartekoari dagokio. Ondoren, beste egile edo erakundeen ekoizpenak dira, eta 138. orrialdetik hasita amaiera bitartean kokatu dira.

1. Eranskina

ETAPAS EN EL PROCESO DE ASIMILACIÓN EN LAS FAMILIAS.		
Primera etapa	Antes de conocer la discapacidad.	<ul style="list-style-type: none"> • Dependerá del contexto de la familia: <ul style="list-style-type: none"> ○ Si son padres primerizos o si tienen hijos anteriores. ○ Dependerá de la ideología de la familia. • La noticia suele ser inesperada, puede darse antes del nacimiento o después de este (por ejemplo: el autismo). • Siempre será positivo que la familia encuentre apoyo material y moral. • El reparto de roles familiares, ayuda a aguantar mejor la crisis.
Segunda etapa	Después del nacimiento.	<ul style="list-style-type: none"> • La discapacidad puede verse físicamente, o puede tardar un tiempo en diagnosticarse (el autismo suele tardar en diagnosticarse (un año o año y medio), ya que no hay rasgos físicos que lo identifiquen) • Es importante que los profesionales sepan empatizar y tratar con la familia a la hora de comunicarle la noticia. Es complicado evitar la crisis que les va a suponer. <ul style="list-style-type: none"> ○ Pueden darse emociones como: rechazo, miedo o culpabilidad.

		<ul style="list-style-type: none"> • A las familias se les ayudará en el proceso de este camino, orientándolos e indicándoles donde pueden iniciar su formación.
Tercera etapa	Comienzo de formación.	<ul style="list-style-type: none"> • Importante conseguir el equilibrio familiar. <ul style="list-style-type: none"> ○ El equilibrio se da cuando la familia tiene una relación fluida y cuando cada familiar tiene una respuesta a sus necesidades. • En esta fase, la palabra clave es “<i>aceptación</i>”, donde la familia conoce y acepta a su hijo/a con discapacidad. • La familia tendrá que reconstruir su mundo de sentido para dar significado y valor a su entorno, ya que la sociedad no se lo da. • En busca de formación (psicólogos, asociación, familias con experiencia...) para: <ul style="list-style-type: none"> ○ Poder comunicarse con su hijo/a. ○ Cómo relacionarse ○ Cómo ayudarle en el desarrollo como persona. ○ Encontrar material que ayude en su evolución (pictos, pautas-educativas...)
Cuarta etapa	Objetivo: autonomía.	<ul style="list-style-type: none"> • Aun siendo la <i>aceptación</i> la base de todo, se suele aspirar a más: <ul style="list-style-type: none"> ○ A que la familia sea un entorno que potencie las capacidades de la persona con discapacidad y que le apoye en el proceso de integración social. ○ El proceso de la familia debe de ser conjunto. ○ La persona con discapacidad consiga autonomía y que en su medida pueda manejarse sólo/a.

2. Eranskina

FASES DE LA FAMILIA, TRAS UN DIAGNÓSTICO TEA.	
Fase de shock	<p>Se suele dar al recibir el primer diagnóstico de TEA, y se caracteriza por conmoción o bloqueo (Giné, 2001).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Un fuerte impacto psicológico y emocional. • Cambios en la relación de pareja. • Necesidad de ayuda y asesoramiento.
Fase de negación	<p>Los padres niegan el diagnóstico y tienden a autoengañarse, es decir, suelen actuar como si nada hubiese pasado.</p>
Fase de reacción	<p>Los padres intentan comprender la discapacidad y se basan en las interpretaciones que ellos hacen.</p>
Fase de adaptación y orientación.	<p>Es la fase más realista y la más práctica. Se centra en las necesidades del niño y cómo responder a las mismas. En esta fase, los familiares suelen acudir a centros para recibir información del TEA, para poder comunicarse y tratar con ellos de una forma más correcta.</p>

3. Eranskina

Encuesta para la mejora de la comunicación entre escuela, familia y asociación.

*Obligatorio

1. Familias: Para la mejora de comunicación entre los profesionales que participan en el desarrollo del niño, ¿qué aspectos te gustaría que se comunicasen?

	Desarrollo emocional	Desarrollo comunicativo	Desarrollo de las habilidades sociales	Rutinas diarias	Desarrollo de conductas repetitivas
Imprescindible	☐	☐	☐	☐	☐
Muy importante	☐	☐	☐	☐	☐
Importante	☐	☐	☐	☐	☐
Prescindible	☐	☐	☐	☐	☐

2. Escuela: Para la mejora de comunicación entre los profesionales que participan en el desarrollo del niño, ¿qué aspectos te gustaría que se comunicasen?

	Objetivos propuestos en la asociación	Trabajo de las habilidades sociales en la asociación	Desarrollo emocional fuera de la escuela	Habilidades sociales fuera de la escuela	Rutinas diarias en la asociación y familia
Imprescindible	☐	☐	☐	☐	☐
Muy importante	☐	☐	☐	☐	☐
Importante	☐	☐	☐	☐	☐
Prescindible	☐	☐	☐	☐	☐

3. Asociación: Para la mejora de comunicación entre los profesionales que participan en el desarrollo del niño, ¿qué aspectos te gustaría que se comunicasen?

	Objetivos anuales propuestos en la escuela	Conductas fuera de la asociación; familia y escuela	Habilidades sociales fuera del entorno de la asociación	Capacidad comunicativa fuera del entorno de la asociación	Rutinas diarias en la familia y escuela
Imprescindible	☐	☐	☐	☐	☐
Muy importante	☐	☐	☐	☐	☐
Importante	☐	☐	☐	☐	☐
Prescindible	☐	☐	☐	☐	☐

4. ¿Cómo te gustaría recibir dicha información?

- Por correo
- Por teléfono
- Por escrito (impreso)
- Presencialmente

5. ¿Cómo te gustaría que fuese representada esta información? *

- Redactada
- Gráficos
- Rúbricas
- Tablas (una columna por participante -escuela, familia, asociación-)

6. ¿Cada cuanto te gustaría recibir dicha información?

- Semanalmente
- Cada quince días
- Mensualmente

7. ¿Te gustaría que se comunicase algún otro aspecto? Siendo así, por favor, indica que participante eres (familia, escuela o asociación) y que aspectos te gustaría añadir.

4. Eranskina

MENDIGOITI IKASTETXEKO PTari ELKARRIZKETA

1. Zenbat ordu egiten duzu lan Mendigoiti ikastetxean? Uste duzu ordu horiek nahikoak direla zure lana ongi burutu ahal izateko?

Mendigoitiko eskolan 13 ordu egiten ditut lan, asteazkenetik ostirala arte; ikusi dezakezun moduan oso ordu gutxi dira eskola bateko behar guztiak erantzuteko. Hezkuntza departamentutik ordu justuak eskaintzen dituzte eskolako behar minimoak erantzuteko, baina kontuan hartu behar da gure lanerako material ezberdin pila sortu behar dela eta hain ordu kopuru gutxiarekin ez dagoela denbora nahikorik; beraz, beti denboraz kanpo egin behar dut lan ikasle guztien beharrei ahalik eta erantzun egokiena eman ahal izateko.

2. Zenbat profesional eskaintzen duzue lagunta HPB-ak dituzten ikasleei?

Mendigoiti eskolan HPBei buruz ezagutzak ditugun bi profesional gaude; orientatzailea eta biok. Dena den, orientatzailea paper kontu eta bileretaz arduratzen da, eta ni eskolako ikasleekin aritzen naiz lanean. Beraz, nahiz eta bi izan ezagutzak ditugunak, bakarrik gutako bat aritzen da umeekin.

3. Zenbat ikasle ditu Mendigoiti ikastetxeak eta zenbatei ematen diezu laguntza?

Mendigoiti ikastetxeak 235 ikasle ditu; 117 ikasle Haur Hezkuntzan eta 118 Lehen Hezkuntzan. PTaren laguntza behar duten ikasle pilo daude, baina bakarrik horietako gutxi batzuei eskaintzen diet laguntza, izan ere, lehen esan bezala 13 ordu egiten ditut lan eta ez dago denborarik ikasle guztien behar bereziei erantzuna emateko.

4. Zeintzuk dira bete beharreko baldintzak ikasle batek profesionalen laguntza jasotzeko?

Teorikoki PTaren edo profesional baten laguntza jaso ahal izateko, ikasleek diagnostiko bat izan behar dute. Diagnostiko hori orientatzaileari entregatu eta berak Hezkuntza departamentuari emango dio. Hezkuntza departamentuak, diagnostikoa ez duten ikasleak baztertuko ditu eta bakarrik diagnostikoa duten ikasleak kontuan hartuko ditu. Horren arabera, profesional gehio edo gutxiago bidaliko du zentrora.

Aurten ikasleen beharrak ikusita eta baliabide pertsonala ikusita (bakarrik nik), nik ditudan ordu diagnostikoa ez duten zenbait ikasleei eskaini dizkiet, nahiz eta errealitatean hori ezin egin. Nire kasuan, horrelako egoera ikusita inpotentzia handia sentitzen dut, baina hori ez dago nire esku.

5. Noizbait autismoa pairatzen duen ikasleren bat izan duzu? Ze etapetan zehar?

Aurten ez dut autismoa pairatzen duen ikaslerik, baino beste urte batzuetan bai izan ditudala. Duela bi urte, Garcia Galdeanon aritu nintzen eta bertan zenbait ikasleek autismoa pairatzen zuten; ikasle horietako 1 Haur Hezkuntzan zegoen eta besteak Lehen Hezkuntzan.

6. Uste duzu zure zentroko profesionalek ezagutza nahikoa dutela autismoari buruz?

Ez dut haiekin horri buruz hitz egin, baina beste urteko esperientzia kontuan hartzen baldin badut ezetz esango nuke. Haur eta Lehen Hezkuntzako zentroetan zehar ez da horrelakorik azaltzen, ezta desgaitasuna ikustarazten. Beraz, tutore bateri horrelako kasu bat agertzen zaionean zoratu egiten da, izan ere, formakuntza eza izaten ohi du. Hala ere, nahiz eta tutorearen arabera izan, tutore batzuk formakuntza eskatzen dute eta profesionaleokin koordinatzen ohi dira, guri laguntza eskatuz.

7. Imaginatu Mendigoitiko gela batean autismoa pairatzen duen ikasle bat dagoela, interesgarria izango litzake bertako ikasleei autismo zer den azaltzea?

Bai, oso ideia ona izango litzateke, nahiz eta kurtso batzuetan zaila izan. Geroz eta lehenago azaltzen bada klaseko ikasle baten egoera, geroz eta gehiago enpatizatuko dute berarekin eta integrazioa gehiago landuko da. Gainera, garbi dago aniztasuna ikas-prozesuaren zati garrantzitsu bat dela, eta horrek bultzatuko luke.

5. Eranskina

MENDIGOITI IKASTETXEKO PTari ELKARRIZKETA

1. Zenbat ordu egiten duzu lan Mendigoiti ikastetxean? Uste duzu ordu horiek nahikoak direla zure lana ongi burutu ahal izateko?

Mendigoitiko eskolan 13 ordu egiten ditut lan, asteazkenetik ostirala arte; ikusi dezakezun moduan oso ordu gutxi dira eskola bateko behar guztiak erantzuteko. Hezkuntza departamentutik ordu justuak eskaintzen dituzte eskolako behar minimoak erantzuteko, baina kontuan hartu behar da gure lanerako material ezberdin pila sortu behar dela eta hain ordu kopuru gutxirekin ez dagoela denbora nahikorik; beraz, beti denboraz kanpo egin behar dut lan ikasle guztien beharrei ahalik eta erantzun egokiena eman ahal izateko.

2. Zenbat profesionalak eskaintzen duzue laguntza HPB-ak dituzten ikasleei?

Mendigoiti eskolan HPBei buruz ezagutzak ditugun bi profesional gaude; orientatzailea eta biok. Dena den, orientatzailea paper kontu eta bileretaz arduratzen da, eta ni eskolako ikasleekin aritzen naiz lanean. Beraz, nahiz eta bi izan ezagutzak ditugunak, bakarrik gutako bat aritzen da umeekin.

3. Zenbat ikasle ditu Mendigoiti ikastetxeak eta zenbatei ematen diezu laguntza?

Mendigoiti ikastetxeak 235 ikasle ditu; 117 ikasle Haur Hezkuntzan eta 118 Lehen Hezkuntzan. PTaren laguntza behar duten ikasle pilo daude, baina bakarrik horietako gutxi batzuei eskaintzen diet laguntza, izan ere, lehen esan bezala 13 ordu egiten ditut lan eta ez dago denborarik ikasle guztien behar bereziei erantzuna emateko.

4. Zeintzuk dira bete beharreko baldintzak ikasle batek profesionalen laguntza jasotzeko?

Teorikoki PTaren edo profesional baten laguntza jaso ahal izateko, ikasleek diagnostiko bat izan behar dute. Diagnostiko hori orientatzaileari entregatu eta berak Hezkuntza departamentuari emango dio. Hezkuntza departamentuak, diagnostikoa ez duten ikasleak baztertuko ditu eta bakarrik diagnostikoa duten ikasleak kontuan hartuko ditu. Horren arabera, profesional gehio edo gutxiago bidaliko du zentzora.

Aurten ikasleen beharrak ikusita eta baliabide pertsonala ikusita (bakarrik nik), nik ditudan ordu diagnostikoa ez duten zenbait ikasleei eskaini dizkiet, nahiz eta errealitatean hori ezin egin. Nire kasuan, horrelako egoera ikusita inpotentzia handia sentitzen dut, baina hori ez dago nire esku.

5. Noizbait autismoa pairatzen duen ikasleren bat izan duzu? Ze etapetan zehar?

Aurten ez dut autismoa pairatzen duen ikaslerik, baino beste urte batzuetan bai izan ditudala. Duela bi urte, Garcia Galdeanon aritu nintzen eta bertan zenbait ikasleek autismoa pairatzen zuten; ikasle horietako 1 Haur Hezkuntzan zegoen eta besteak Lehen Hezkuntzan.

6. Uste duzu zure zentroko profesionalek ezagutza nahikoa dutela autismoari buruz?

Ez dut haiekin horri buruz hitz egin, baina beste urteko esperientzia kontuan hartzen baldin badut ezetz esango nuke. Haur eta Lehen Hezkuntzako zentroetan zehar ez da horrelakorik azaltzen, ezta desgaitasuna ikustarazten. Beraz, tutore bateri horrelako kasu bat agertzen zaionean zoratu egiten da, izan ere, formakuntza eza izaten ohi du. Hala ere, nahiz eta tutorearen arabera izan, tutore batzuk formakuntza eskatzen dute eta profesionalekin koordinatzen ohi dira, guri laguntza eskatuz.

7. Imaginatu Mendigoitiko gela batean autismoa pairatzen duen ikasle bat dagoela, interesgarria izango litzake bertako ikasleei autismo zer den azaltzea?

Bai, oso ideia ona izango litzateke, nahiz eta kurtso batzuetan zaila izan. Geroz eta lehenago azaltzen bada klaseko ikasle baten egoera, geroz eta gehiago enpatizatuko dute berarekin eta integrazioa gehiago landuko da. Gainera, garbi dago aniztasuna ikas-prozesuaren zati garrantzitsu bat dela, eta horrek bultzatuko luke.

6. Eranskina

ENCUESTA A LAS PT(S) DEL COLEGIO IZAGA

1. ¿Cuántas profesionales ayudais al alumnado con NEE?

Aún siendo 500 alumnas, las PT-s nos centramos en las etapas de Infantil y Primaria. Teniendo en cuenta sus necesidades este año estamos 2, aunque nunca vendría mal tener una más en el equipo.

2. ¿Cuántas alumnas hay en este centro escolar y cuántas tienen NEE?

No recuerdo la cantidad exacta, ya que la cantidad de alumnas ronda los 500. Pero si que la necesidad de apoyo escolar es abundante, por eso tenemos dos PT-s diferentes para Infantil y Primaria.

3. ¿Cuales son los requisitos a cumplir para que a una alumna se le puedan asignar horas con la PT?

Los mismo que en cualquier otro colegio, es decir, según las necesidades del centro escolar. Hay que tener en cuenta que Izaga es un colegio concertado, donde el el recurso personal es mayor que en otros coles, eso si, siempre teniendo en cuenta la necesidad de respuesta a nuestras alumnas del centro.

4. ¿Has trabajado alguna vez con alguna alumna que padezca autismo? ¿En qué etapas?

Si. A mi me toco trabajar una alumna de tercero de Infantil.

5. Si en un aula de cualquier etapa hubiese una alumna que padeciese autismo, ¿Verías interesante explicar en el aula qué es y qué características tiene el autismo?

Si. De hecho, ya lo hice un par de años en un aula de Infantil. Hicimos un taller donde en lenguaje básico explicamos que era el autismo y que podíamos hacer para ayudar a personas con autismo.

7. Eranskina**Familiei egindako inkesta****1. Zuen seme-alabak zein eskolara joaten dira; publikora edo pribatura?**

Publikoa: 2 haur

Pribatuan: 2 haur

2. Zuen seme-alabak ohiko eskolara edo hezkuntza bereziko eskolara doazte?

Hezkuntza berezia: -

Ohikoa: 4 haur

3. Ze profesionalak aritzen dira zuen seme-alabekin elkarlanean?

Familia 1: Ohiko eskola publikoan aritzen da Lehen Hezkuntza burutzen, PT (4 ordu); Psikologoa (5 ordu); gainontzekoak tutorearekin aritzen da.

Familia 2: Eskola pribatu batean aritzen da, Lehen Hezkuntza: Astean zehar bi psikolo ezberdin aritzen dira berarekin (gelako tutoreak dira), izan ere, gela horretan HPB-ak dituzten ikasle gehiago daude.

Familia 3: Ikastola pribatu batean aritzen da Haur Hezkuntzako etapa egiten. Astean zehar PTarekin 5 ordu aritzen da eta ALrekin 2

Familia 4: Ohiko eskola publiko batean aritzen da Haur Hezkuntza egiten. Astean zehar 3 ordutan aritzen da PTarekin, hala ere, datorren urtean gehiago izango dira.

4. Uste duzue eskolako profesionalek beharrezko formakuntza dutela, autismoa pairatzen duten ikasleekin aritzeko?

BAI: Eskola pribatuko familiak ados daude esandakoarekin; nahiz eta beti ongi egon formakuntza berria izatea.

Ikastola pribatura doan neskaren familiak honakoa esan du: “Gure eskolako tutorea irakaslea eta psikologoa da, eta erraz egiten zaio autismoaren gaiekin aritzea; horregatik zortea izan dugu eta bere gelan aritzen da.

EZ: Eskola publikoetara doazten familiak ez daude ados galdetutakoarekin, izan ere, bertako profesionalek ia ez dute autismoari buruzko ezagutzarik. Gainera, familia batek adierazi duen bezala, haien ustez ez dira nahikoak eskaintzen diren PT eta AL orduan, hots, baliabide pertsonal eza nabaritzen dute.

Familia batek esan du: “ Hala ere, nahiz eta autismoari buruzko ezagutzarik ez iza, ikasturteko tutoreak asko egiten du: motibazioa eta interesaren araberakoa izaten de bere jarrera, eta horrek gure semearen baitan eragina du.”

5. Uste duzue interesgarria suerta daitekeela zuen seme-alaben klasean autismoa zer den eta horren ezaugarriak azaltzea?

Familia guztiak ados daude.

Familia honek honakoa esaten du: “ Askok gustatuko litzaidake, dena den, Haur Hezkuntzako etapa oso goiz iruditzen zain hain kontzeptu zaila ulertzeko.”

Beste familia batek erantzun: Gauzak sinplifikatu daitezke, eta ipuinen bidez kontatu. Beraz, nire iritziz, oso interesgarria izango litzateke, izan ere, ikasleek autismoaren ezaugarriak ezagutzen baldin badituzte, gure alabarekin gehiago saiatuko ziren”

(Familia guztiak nahiz eta ados egon, haien artean eztabaidatzen hasi dira)

Konklusioa: Elkarteko profesionalek tailerrak eman beharko zituzten, izan ere, haiek profesionalak dira eta hezkuntzaren mundutik gertuago egongo dira, ezagutza transmititzen jakinez.

6. Eskolatik kanpo, zuen seme-alabek laguntza jasotzen dute?

Guztiek baietz esan.

Familia guztiak A.N.A elkartera joaten dira bertako psikologoekin elkarlanean aritzera. Gainera, familia horietatik hiruk udako eta gaboneko proiektuan aritzen dira, oporraldian ikasleek eguneroko bat izan dezaten.

Laugarren familia, udan lau astez joaten da, gainontzekoak oporretan ematen ditu.

Familia batek (semea eskola publikoan duena), beste elkarte batzuetara joaten direla adierazten du: ANFAS eta Garcia Galdeano eskolan. Gainera, ekinoterapia egiten dute.

Familia guztiak etxean lanean aritzen direla onartzen dute. Horretarako psikologoek azaldu dietena aplikatzen dute.

7. Laguntza ekonomikoak jasotzen dituzue?

Familia 1: Bai, desgaitasuna pairatzeagatik.

Familia 2: Bai, desgaitasuna eta familian 5 izateagatik.

Familia 3: Bai, desgaitasuna pairatzeagatik.

Familia 4: Bai, desgaitasuna eta mugikortasunagatik.

8. Uste duzue jasotako diru laguntzak nahikoak direla behar guztiak asetzeko?

Familia guztiek desadostasuna adierazi dute galdera honen aurrean.

Gaur eguneko osasun publikoa baliabide eza du eta bertan eskaintzen dizkiguten laguntzak ez dira nahiko, izan ere, astean oso ordu gutxi dira eta ez dute hurrekin zuzenean lan egiten modu jarraitu batean.

Horregatik, psikologo eta laguntza pribatuetara joan behar gara, bertako jarraipena sakonago eta eraginkorragoa baita. Beraz, toki pribatuetara joaten baldin bagara, koste ekonomikoa altuagoa da eta diru laguntzak baxuak gelditzen dira.

Guraso batek esan: “Baino dena den, gure semea denez, ez dago munduan zehar diru nahikorik gure semeari laguntza eskaintzeko eta kalitatezko bizitza bat emateko”

9. ¿Uste duzue elkarteak gure gizartean garrantzitsuak direla?

Familia batek esan: Gure alaba jaio aurretik ez genekien ezta zein elkarte existitzen ziren, izan ere, ez geneukan inolako beharrik. Baina alaba jaio zenetik, duela urte, Espainiar estatuko elkarte guztiak ezagutzen ditugu, beraiek baitute guk behar dugun informazio guztia.

Beste familia batek honakoa esan: Gure kasuan A.N.A elkarteak bizitza aldatu digu; gure semeari haren garapenean ikaragarri lagundu dio eta haren bizi kalitatea asko hobetu du. Egia da, prozesu luze eta zaila dela, baina profesionalek duten ezagutza eta pazientziarekin helburu asko lor daitezke.

(Guraso guztiek aita honek esandakoa onartzen dute)

Espainiako beste tokitik etorritako familia batek honakoa esan: Guk bizi ginen tokian (Balentzia) autismoari buruzko elkarte bat zegoen eta bertan izena eman genuen gure semea jaiotzerakoan. Dena den, interneten informazioaren bila geundela A.N.A elkarteak proposatzen dituen proiektuei buruz irakurri genuen eta Iruñera igo ginen proiektu horiek frogatzera. 3 hilabete hemen egonda gure semeak aurrerapen handia eman zuen, eta Iruñean bizitzen egon gara orain arte. Beraz, imaginatu guretzat ze nolako garrantzia duen elkarteak guretzat.

Azkeneko familia, elkarte bat baino gehiagotan aritzen dela adierazi du. Elkarteek bere semeari psikomotritatearekin asko aurreratu dute eta umearen bizi kalitatea asko hobetu du; ez dakite nola eskertu eskaintzen duten zerbitzua. Gainera, familia honek, ekinoterapia egiten du Yelz-en; bertako neska psikologoa baita eta haurrari asko lagundu dio baita. Beraz, kanpoko laguntzak eskertzekoak dira

adierazten du, izan ere, familiakoak ez dugu hainbesteko informaziorik gure umeei laguntzeko, nahiz eta gogorik ez falta.

8. Eranskina**ENCUESTA A LA QUINTA FAMILIA.****1- ¿Vuestro hijo ha ido a una escuela pública, privada o concertada?**

Infantil: Paz de Ciganda (Privada), Hegoalde (Pública), Patxi Larrainzar(Publica) Y en la actualidad ; El Molino (Concertada)

2- ¿Vuestro hijo a ido a una escuela ordinaria o a una escuela de educación especial?

Durante etapa infantil a ordinaria y actualmente a Educación Especial

3- ¿En la etapa Infantil y Primaria, qué profesionales trabajan junto a vuestro hijo (PT, psicólogo/a, AL...)?

No recuerdo

4- ¿Cuántas horas le asignaron con dichos/as profesionales?

Estaban prácticamente toda la jornada escolar en el aula especial y alguna hora, no recuerdo cuantas, les sacaban al aula de referencia.

5- ¿Creéis que eran suficientes las horas asignadas?

Todas horas son pocas para estos chavales y aunque en las aulas especiales estaban grupos de 5 alumnos aproximadamente, y aún con personas de apoyo, quizás no podían dedicar todo el tiempo que quisieran a cada alumno.

6- ¿Los/las profesores/as del centro, tenían suficiente formación en el ámbito del autismo?

Mas ó menos

7- ¿En algún momento de la etapa escolar se les explicó a los/las compañeros/as del aula qué es el autismo y cómo hay que tratar con personas que lo padecen?

Recuerdo que en uno de los colegios prepararon un folio informativo de los 5 alumnos con sus fotos y un escrito sobre ellos y distribuyeron fotocopias por el colegio para que les conocieran. Creo que fue en Hegoalde.

8- ¿Qué aspectos creéis que son importantes trabajar en la escuela con un/a alumno/a que padece autismo?

Principalmente el de la comunicación-socialización, autonomía sin dejar de lado el Académico.

9- ¿Vuestro hijo recibía ayuda fuera del horario escolar?

Sí. Por nuestra parte. Con un programa de Estimulación diaria.

10- ¿Recibís o recibíais alguna ayuda económica? ¿Eran/son suficientes para cubrir todas las necesidades?

Sí, recibimos ayuda económica. No es suficiente, porque para poder atender a las necesidades del hijo hemos tenido que reducir jornada de trabajo que no es recompensada.

**11- ¿Habéis acudido a alguna asociación en busca de apoyo o orientación?
¿Creéis que las asociaciones son un bien social?**

ANFAS, además de la clínica de Desarrollo Cerebral privada. No estamos con ninguna asociación.

COMENTARIOS:

Actualmente, veo más sensibilización tanto en autismo como cualquier Lesión Cerebral que se traducen en retrasos psicomotores u otros tipos de trastornos y existe cada vez más información. Me gustaría que desde el primer contacto, Seguridad Social, se tuviera en cuenta que la estimulación es importante proporcionarla cuanto antes y no "esperar" como me indicaban a mí. Y proporcionaran apoyo psicológico a los padres.

9. Eranskina

ENCUESTA ANA

1. ¿Qué tipo de ayudas económicas recibís?

ANA recibe financiación pública por parte del Gobierno de Navarra, Ayuntamiento de Pamplona, Ayuntamiento del Valle de Egües. Cerca de un 30%.

El resto de financiación es privada a través de entidades bancarias, empresas, socios y donaciones, además de lo recaudado en los eventos.

2. ¿Creéis que son suficientes las ayudas recibidas?

Por parte del sector público nos parecen escasas el porcentaje de ayuda que recibimos.

3. Las ayudas económicas que recibís, ¿a qué proyectos van dirigidas (mejora de la asociación, proyectos para trabajar con los/as peques, para trabajar con las familias...)?

En primer lugar, las ayudas van destinadas al proyecto "Escuela de verano y Navidad", y una vez cubierto realizamos otros proyectos como el deporte adaptado o el servicio de familias becadas.

4. En vuestra asociación trabajáis con diferentes edades, ¿A qué edad suelen hacerse socios y hasta que edad pueden trabajar junto a vosotros/as?

Actualmente tenemos niños/as desde los 18 meses hasta los 30 años. Cada vez son más las familias que se asocian tras recibir el diagnóstico, para recibir atención y formación temprana, y continúan con nosotros para recibir intervención específica en TEA.

5. ¿Creéis que los profesionales que trabajan en los colegios tienen la suficiente formación para trabajar con un/a alumno/a que padece autismo?

Normalmente no reciben formación específica en TEA, desde ANA realizamos charlas de sensibilización y acudimos a los diferentes colegios a impartir formación y dar pautas al profesorado. Desde la Asociación se apuesta por el trabajo coordinado en tres entre escuela, familia y profesionales implicados en la intervención del niño/a.

6. En vuestra opinión, ¿Creéis que es necesario explicar a los alumnos de las etapas Infantil y Primaria de cómo tratar a una persona que padece TEA?

Por supuesto, el hecho de acudir a las aulas a impartir charlas de sensibilización tanto a alumnos/as, familias y profesorado creemos que es vital para el futuro de nuestro@s chic@s.

7. ¿Creéis que es importante la comunicación entre escuela, familia y asociación? ¿Por qué?

Como ya he comentado anteriormente, el trabajo en red de todos los profesionales implicados en la intervención del niño/a además del trabajo de la familia es imprescindible para trabajar todos en la misma línea y lograr los avances y objetivos fijados en cada Plan de Intervención Individualizado.

8. ¿Cuántos profesionales hay en el equipo de A.N.A?

En el grupo de A.N.A contamos con: 1 directora y 1 trabajadora social; 6 psicólogos/as; 3 logopedas y una junta formada por 5 madres de la asociación. En verano, contamos con 22 profesionales (maestros, psicólogos/as, logopedas...)

9. ¿Qué metodologías empleáis?

DENVER, TEACCH y en un futuro cercano, FLOORTIME.

10. ¿Cómo os comunicáis con las familias?

Normalmente nos comunicamos por correo electrónico o atención telefónica.

10. Eranskina**ITEM FAMILIA****Competencia social:**

- Conoce a las personas que viven con él/ella.
- Le gusta pasar el tiempo con su familia.
- En casa siempre está sólo/a.
- Al ver fotos es capaz de identificar a las personas de su familia.
- Cuando lo necesita es capaz de pedir ayuda.
- Tiene dificultades a la hora de conocer gente.
- Es capaz de representar situaciones mentalmente (juego simbólico).
- Sabe compartir sus cosas con personas desconocidas.
- Sabe compartir sus cosas con personas desconocidas.
- Mantiene contacto visual.
- En la calle prefiere estar sólo/a.
- En la calle, con ayuda, es capaz de jugar con otros/as niño/as.
- En la calle es capaz de jugar con otros/as niños/as.
- Cuando un/a niño/a quiere jugar con él, lo acepta sin problemas.
- Es capaz de respetar turnos.

Competencia comunicativa:

- Responde al escuchar su nombre.
- A la hora de la comunicación, la agenda es un buen recurso.
- Entiende la comunicación no verbal: gestos, miradas...
- Se comunica a través de pictos.
- Se comunica a través de fotos.
- Se comunica a través de palabras.
- Al comunicarse oralmente hace uso de palabras sueltas.
- Es capaz de hacer oraciones simples.

- Es capaz de hacer oraciones complejas.
- Es capaz de cumplir normas simples.
- Es capaz de cumplir normas complejas.
- Responde a las preguntas cerradas: sí / no.
- Responde a las preguntas abiertas: ¿quién?/ cuándo?/ a quién?...
- Es capaz de dar respuestas sociales: Buenos días, buenas noches, hola...
- Cuando van a suceder cambios en la rutina y no se anticipa, lo acepta con normalidad.
- Conoce el vocabulario de casa.
- Este año ha aumentado su vocabulario.

Competencia afectiva:

- Sabe identificar cuando él/ella mismo/a está triste.
- Sabe identificar cuando otra persona está triste.
- Sabe identificar cuando él/ella mismo/a está feliz.
- Sabe identificar cuando otra persona está feliz.
- Sabe identificar cuando él/ella mismo/a está enfadado/a.
- Sabe identificar cuando otra persona está enfadado/a.
- Sabe identificar cuando el/ella mismo/a tiene miedo.
- Sabe identificar cuando otra persona tiene miedo.
- Sabe identificar cuando el/ella mismo/a está aburrido/a
- Sabe identificar cuando otra persona está aburrido/a.
- Es capaz de identificar sus emociones.
- Es capaz de identificar emociones secundarias en otra persona.
- Tiende a enfadarse cuando algo no es de su agrado.
- Tiende a comunicarlo cuando algo no le gusta.
- Hace ver cuando algo es de su agrado.

Capacidad cognitiva:

- Es capaz de relacionar los alimentos según el momento del día.
- Es capaz de relacionar la ropa según las condiciones meteorológicas.
- Tiene control de esfínteres diurno.
- Tiene control de esfínteres nocturno.

- Con ayuda, es capaz de mantener control de esfínteres.
- Es capaz de seguir la rutina de ir al baño de forma autónoma.
- Es capaz de orientarse en sitios conocidos.
- Es capaz de manejarse de forma autónoma por lugares que conoce.
- Es capaz de esperar turnos.
- Identifica los sonidos que escucha a diario.
- Parece que tiene hipersensibilidad auditiva.
- Identifica cuando un objeto le pertenece.
- Tiene la capacidad de relacionar el objeto con su uso.
- Es capaz de identificar las partes de su cuerpo.
- Es capaz de identificar las partes del cuerpo en personas ajenas.
- Es capaz de clasificar los objetos teniendo en cuenta el tamaño.
- Es capaz de clasificar los objetos teniendo en cuenta el color.
- Es capaz de clasificar los objetos teniendo en cuenta la forma.
- Es capaz de clasificar los objetos teniendo en cuenta más de un rasgo.
- Identifica conceptos espaciales respecto a uno mismo y a otros objetos: dentro-fuera, abajo-arriba, lejos-cerca...
- Identifica conceptos temporales como *ahora-antes-después*
- Identifica conceptos temporales como *ayer-hoy-mañana*
- Identifica conceptos temporales como *Día-semana-mes*

Competencia psicomotora:

- Domina la psicomotricidad fina:
- mete/saca
- Ensalta
- Enrosca
- Hace churros y bolas de plastilina
- Apila bloques
- Garabatea
- Une puntos con una línea.
- Recorta libremente

- Recorta figuras.
- Coge el lápiz correctamente.
- Domina la psicomotricidad gruesa:
- Es capaz de señalar para referirse a un ser un objeto.
- Coge y lanza la pelota.
- Patea la pelota
- Bota un pelota y la controla.
- Anda en triciclo.
- Salta
- Se apoya sobre un pie.
- Sigue circuitos.
- Sigue el ritmo de las canciones.
- Tiene estereotipias motoras (aleteo balanceo...)
- Su actividad motora es activa
- Su actividad motora es hiperactiva
- Su actividad motora es activa hipoactiva

AUTONOMÍA:

- Es capaz de vestirse solo/a.
- Es capaz de desvestirse solo/a.
- Con ayuda es capaz de hacer las dos anteriores.
- Es capaz de comer sin ayuda.
- Con ayuda es capaz de comer solo.
- Solo come alimentos que sean líquidos.
- Prueba los alimentos que son sólidos.
- Cuando un alimento está muy caliente, tiene el instinto de soplar.
- Es capaz de hacer las dos anteriores.
- Es capaz de usar el tenedor solo/a
- Es capaz de usar la cuchara solo/a
- Es capaz de usar el cuchillo solo/a.
- Es capaz de emplear el vaso solo/a.

- Pone la mesa.
- Con ayuda, es capaz de poner la mesa.
- Quita la mesa.
- Con ayuda, es capaz de quitar la mesa.
- Es capaz de recoger su ropa.
- Con ayuda, es capaz de recoger su ropa.
- Es capaz de recoger su habitación
- Con ayuda, es capaz de recoger su habitación.
- Es capaz de lavarse los dientes de forma autónoma.
- Con ayuda, es capaz de lavarse los dientes.

SUGERENCIAS. Algún otro aspecto que hayas observado o alguna que otra información que quieras compartir...

11. Eranaskina

PT ítems

Competencia social:

- Al hablar con alguien es capaz de mantener contacto visual.
- Acepta de forma positiva el contacto físico.
- Identifica a sus amigos.
- Conoce a su tutora
- Conoce a su PT
- Conoce a su AL
- Comparte sus juguetes con sus amigos/as.
- Toma parte en el juego simbólico.
- La agenda le ayuda en su día a día.
- Siempre anda solo.
- Con ayuda es capaz de relacionarse con otras personas.
- Acepta que sus compañeros/as se acerquen a él/ella.
- Por su cuenta es capaz de relacionarse con otras personas.
- A la hora de relacionarse con otras personas se le hace más fácil con personas adultas.
- Al trabajar en grupos respeta las normas.
- Al trabajar en grupo respeta a los/as compañeros/as.
- Al trabajar en grupo respeta los turnos.
- Es capaz de pedir ayuda cuando la necesita.

Competencia comunicativa:

- Responde al escuchar su nombre.
- Es capaz de entender la comunicación no verbal: miradas, gestos..
- Es capaz de comunicarse a través de la comunicación no verbal.
- Es capaz de cumplir normas simples: vete, ven, siéntate, coge...
- Es capaz de cumplir normas complejas.

- Al nombrar un objeto es capaz de señalarlo.
- Al señalar un objeto es capaz de nombrarlo.
- Mediante la agenda entiende mejor su día a día.
- Es capaz de pedir ayuda cuando lo necesita.
- Responde a las preguntas cerradas: *sí/no*.
- Responde a las preguntas abiertas: *¿Quién?/ ¿Qué?/ ¿Cuándo?*
- Da respuestas sociales: *buenos días, hola, gracias...*
- Entiende los pictos con dibujo.
- Entiende los pictos con foto.
- Entiende los pictos con palabra.
- Es capaz de comunicarse sin pictos.
- A la hora de necesitar algo es capaz de comunicarlo mediante pictos.
- A la hora de necesitar algo es capaz de comunicarlo mediante palabras.
- Al comunicarse oralmente emplea palabras sueltas.
- Al comunicarse oralmente emplea oraciones simples (2-3 palabras)
- Al comunicarse oralmente emplea oraciones complejas (+ 4-5 palabras)
- Es capaz de mantener una conversación.
- Este año ha ampliado su vocabulario.

Competencia emocional:

- Identifica cuando él/ella está triste.
- Identifica cuando otra persona está triste.
- Identifica cuando él/ella está contento/a.
- Identifica cuando otra persona está contenta.
- Identifica cuando él/ella está enfadado.
- Identifica cuando otra persona está enfadada.
- Hace ver cuando tiene miedo.
- Hace ver cuando está asustado.
- Hace ver cuando está aburrido/a.
- Hace ver cuando algo no es de su agrado.
- Hace ver cuando algo es de su agrado.

- Es capaz de identificar sus emociones.

Competencia psicomotora:

- Domina la psicomotricidad fina.
- Hace churros con la plastilina.
- Hace bolitas con la plastilina.
- Crea bloques.
- Coge el lápiz correctamente.
- Domina la psicomotricidad gruesa:
- Sigue los circuitos.
- con ayuda es capaz de seguir los circuitos.
- Da rosca a los objetos: *a los tapones de las botellas...*
- Saca y mete los objetos.
- Con ayuda es capaz de hacer los anteriores items.
- Sopla.
- Da saltos en el mismo sitio.
- Da saltos con cambio de sitio.
- Da vueltas.
- Anda en una pierna, izquierda..
- Anda con una pierna, derecha
- Anda en puntillas.
- Anda en talones.
- Se arrastra.
- Anda a cuatro patas.
- Identifica cuál es la derecha.
- Identifica cuál es la izquierda.
- Tiene interés por conocer nuevos deportes.
- Participa en diferentes deportes.
- Sabe cuales son las limitaciones de su cuerpo.
- Es capaz de coordinar todo su cuerpo.
- Baja las escaleras.

- Baja las escaleras, con ayuda.
- Baja las escaleras alternando los pies.

Competencia cognitiva:

- Tiene hiperacusia.
- Diferencia los pictos.
- Identifica las fotos.
- Identifica diferentes sonidos.
- Diferencia la intensidad de los sonidos.
- Es capaz de seguir el recorrido de un objeto con la mirada.
- Es capaz de clasificar los objetos según la forma.
- Es capaz de clasificar los objetos según la forma, con ayuda.
- Es capaz de clasificar los objetos según los colores.
- Es capaz de clasificar los objetos según los colores, con ayuda.
- Es capaz de clasificar los objetos según el tamaño.
- Es capaz de clasificar los objetos según el tamaño, con ayuda.
- Es capaz de clasificar los objetos teniendo en cuenta más de un rasgo.
- Es capaz de diferenciar texturas.
- A la hora de conocer nuevas texturas suele tener dificultades.
- Identifica los objetos de la escuela.
- Conoce la función de los objetos de la escuela.
- Tiene interés por conocer el contexto.
- Es capaz de identificar las partes del cuerpo en otras personas.
- Es capaz de clasificar las partes del cuerpo en sí mismo.
- Identifica los conceptos de cantidad: *hay/no hay; muchos/pocos..*
- Emplea los conceptos de cantidad: *hay/no hay; muchos/pocos...*
- Identifica los conceptos espaciales: *fuera/ adentro; cerca/lejos..*
- Emplea los conceptos espaciales: *fuera/ adentro; cerca/lejos...*
- Diferencia el tiempo: *antes, ahora, futuro...*
- Emplea la diferencia de tiempo: *antes, ahora, futuro..*
- Es capaz de orientarse en la escuela.

- Es capaz de manejarse solo por la escuela.

LECTO-ESCRITURA:

- Es capaz de leer por pictos.
- Es capaz de leer por pictos, con ayuda.
- Reconoce su nombre al verlo escrito.
- Es capaz de escribir su nombre.
- Identifica el nombre de sus compañeros/as.
- Es capaz de escribir el nombre de sus compañeros/as.
- Es capaz de relacionar una palabra con su dibujo.
- Al tener escritas dos veces la mismas palabras es capaz de relacionarlas.
- Es capaz de copiar una palabra.
- Identifica la letra mayúscula.
- Es capaz de leer con letra mayúscula.
- Es capaz de escribir con letra minúscula.
- Identifica la letra minúscula.
- Es capaz de leer con letra minúscula.
- Es capaz de escribir con letra minúscula.
- Es capaz de realizar la lectura global de una palabra.
- Es capaz de realizar la lectura global de una palabra, con ayuda.
- Realiza la lectura silábica de una palabra.
- Realiza la lectura silábica de una palabra, con ayuda.
- Al ver las vocales es capaz de identificarlas.
- Al escuchar las vocales es capaz de identificarlas.
- Al ver las consonantes es capaz de identificarlas.
- Al escuchar las vocales es capaz de identificarlas.

MATEMÁTICAS:

- Es capaz de relacionar los números con cantidad.
- Entiende y emplea cómo se mide el tiempo: reloj.
- Entiende y emplea cómo se toman medidas.

- Entiende y emplea cómo se mide la temperatura.
- Cuenta hasta 10.
- Cuenta hasta 100.
- Cuenta hasta más de 1000.
- Entiende el concepto de las sumas.
- Es capaz de sumar con una cifra.
- Es capaz de sumar con dos cifras.
- Es capaz de sumar con dos cifras con llevada.
- Es capaz de sumar con tres cifras.
- Es capaz de sumar tres cifras con llevada.
- Entiende el concepto de las restas.
- Es capaz de restar con una cifras.
- Es capaz de restar con dos cifras.
- Es capaz de restar con dos cifras con llevada.
- Es capaz de restar con tres cifras.
- Es capaz de restar con tres cifras con llevada.
- Entiende el concepto concepto de las multiplicaciones
- Domina las tablas.
- Es capaz de multiplicar con una cifra.
- Es capaz de multiplicar con dos cifras.
- Es capaz de multiplicar con tres cifras.
- Entiende el concepto de las divisiones.
- Es capaz de dividir con una cifra.
- Es capaz de dividir con dos cifras.
- Es capaz de dividir con comas.
- Es capaz de dividir sin comas.
- Es capaz de resolver problemas matemáticos con ayuda.
- Es capaz de resolver problemas matemáticos solo/a

COMPETENCIA ARTÍSTICA:

- A la hora de dibujar hace uso de un solo color.
- A la hora de dibujar hace uso de más de un color.
- Emplea colores vivos.
- Emplea colores apagados.
- Mezcla los dos anteriores.
- Es capaz de copiar formas simples.
- Es capaz de copiar formas complejas.
- Crea dibujos abstractos.
- Crea dibujos icónicos.
- En los dibujos representa cosas de su día a día.
- En los dibujos fija los detalles.
- Es capaz de colorear sin salirse de las rayas.

12. Eranskina**Items ANA****Competencia social:**

- Reconoce a las tutoras de su grupo.
- Reconoce a los/as niño/as que están en su misma aula.
- Es capaz de mantener el contacto visual.
- Al compartir espacios con otros/as niños/as es capaz de respetar.
- Acepta positivamente el contacto físico por parte de los/as profesionales.
- Acepta positivamente el contacto físico por parte de sus compañeros/as.
- Es capaz de relacionarse solo/a con otras personas
- Es capaz de relacionarse con otras personas, con ayuda.
- Le es más fácil relacionarse con gente adulta que con personas de su edad.
- Acepta positivamente cuando una persona intenta relacionarse con él/ella.
- Comparte sus objetos con los/as demás compañeros/as.
- Toma parte en el juego simbólico.
- En el trabajo en grupo respeta las normas.
- En el trabajo en grupo respeta las normas, con ayuda.
- En el trabajo en grupo respeta a los/as compañeros/as.
- En el trabajo en grupo respeta los turnos.
- En el trabajo en grupo respeta los turnos, con ayuda.

Competencia comunicativa:

- Emplea pictos con dibujo.
- Emplea pictos con foto.
- Emplea pictos con palabra.
- El uso de la agenda de pictos le ayuda a entender su rutina.
- Responde al escuchar su nombre.
- Es capaz de entender la comunicación no verbal: *miradas, gestos...*
- Es capaz de comunicarse por la comunicación no verbal.

- Es capaz de comprender lo que se le dice mediante palabras.
- Responde a normas simples.
- Responde a normas complejas.
- Al nombrar objetos es capaz de señalarlos.
- Es capaz de nombrar el objeto que se le señala.
- Cuando lo necesita es capaz de pedir ayuda.
- Responde a preguntas cerradas: *sí/no*.
- Responde a preguntas abiertas: *¿Quién?/ ¿Cuándo?/...*
- Da respuestas sociales: *buenos días, hola, adiós...*
- A la hora de necesitar algo lo expresa mediante:
 - Comunicación no verbal.
 - Comunicación verbal.
 - Pictos.
- A la hora de comunicarse oralmente hace uso de:
 - Palabras sueltas.
 - Frases simples (2-3 palabras)
 - Frases compuestas (+4-5 palabras)
- Es capaz de mantener una conversación.
- Ha ampliado su vocabulario.
- Al cantar, es capaz de señalar lo que la canción está diciendo.
- Le gusta escuchar canciones y cantar con los amigos.

Competencia afectiva:

- Identifica cuando él/ella está triste.
- Identifica cuando otra persona está triste.
- Identifica cuando él/ella está contento/a.
- Identifica cuando otra persona está contenta.
- Identifica cuando él/ella está enfadado.
- Identifica cuando otra persona está enfadada.
- Hace ver cuando tiene miedo.
- Hace ver cuando está asustado.

- Hace ver cuando está aburrido/a.
- Hace ver cuando algo no es de su agrado.
- Hace ver cuando algo es de su agrado.
- Es capaz de identificar sus emociones.

Competencia psicomotora:

- Psicomotricidad fina:
 - Hace pinza.
 - Hace churros con la plastilina.
 - Hace bolitas con la plastilina.
 - Crea bloques.
 - Coge el lápiz correctamente.
- Psikomotrizitate gruesa:
 - Sigue los circuitos.
 - Con ayuda es capaz de seguir los circuitos.
 - Da rosca a los objetos: *a los tapones de las botellas...*
 - Saca y mete los objetos.
 - Con ayuda es capaz de hacer los anteriores items.
 - Sopla.
 - Da saltos en el mismo sitio.
 - Da saltos con cambio de sitio.
 - Da vueltas.
 - Anda en una pierna.
 - Izquierda
 - Derecha
 - Anda en puntillas.
 - Anda en talones.
 - Se arrastra.
 - Anda a cuatro patas.
 - Identifica cuál es la derecha.
 - Identifica cuál es la izquierda.

- Tiene interés por conocer nuevos deportes.
 - Participa en diferentes deportes.
 - Sabe cuales son las limitaciones de su cuerpo.
 - Es capaz de coordinar todo su cuerpo.
 - Baja las escaleras.
 - Baja las escaleras, con ayuda.
 - Baja las escaleras alternando los pies.

Competencia cognitiva:

- Tiene hiperacusia.
- Diferencia los pictos.
- Identifica las fotos.
- Identifica diferentes sonidos.
- Diferencia la intensidad de los sonidos.
- Es capaz de seguir el recorrido de un objeto con la mirada.
- Es capaz de clasificar los objetos según la forma.
- Es capaz de clasificar los objetos según la forma, con ayuda.
- Es capaz de clasificar los objetos según los colores.
- Es capaz de clasificar los objetos según los colores, con ayuda.
- Es capaz de clasificar los objetos según el tamaño.
- Es capaz de clasificar los objetos según el tamaño, con ayuda.
- Es capaz de clasificar los objetos teniendo en cuenta más de un rasgo.
- Es capaz de diferenciar texturas.
- A la hora de conocer nuevas texturas suele tener dificultades.
- Identifica los objetos de la asociación.
- Conoce la función de los objetos de la asociación.
- Tiene interés por conocer el contexto.
- Es capaz de identificar las partes del cuerpo en otras personas.
- Es capaz de clasificar las partes del cuerpo en sí mismo.
- Identifica los conceptos de cantidad: *hay/no hay; muchos/pocos.*
- Emplea los conceptos de cantidad: *hay/no hay; muchos/pocos...*
- Identifica los conceptos espaciales: *fuera/ adentro; cerca/lejos.*

- Emplea los conceptos espaciales: *fuera/ adentro; cerca/lejos...*
- Diferencia el tiempo: *antes, ahora, futuro...*
- Emplea la diferencia de tiempo: *antes, ahora, futuro..*
- Es capaz de orientarse en la escuela.
- Es capaz de manejarse solo por la escuela.

Rutinas:

- Entiende las rutinas.
- Respeta las rutinas.
- Se le hace seguir las rutinas.
- La pictoagenda le ayuda a entender su rutina.
- Aún explicándole que va a haber cambios en su rutina, tiende a frustrarse.
- Acepta los cambios en la rutina aún no habiendo avisado.
- Es capaz de decir en orden los días de la semana.
- Es capaz de decir en orden los meses.
- Escribe la fecha del día.
- Identifica las condiciones meteorológicas.
- A la hora de la comida es capaz de probar diferentes alimentos.
- Hace uso de las frases sociales: buenos días, buenas tardes, gracias, adiós...

LECTO-ESCRITURA:

- Es capaz de leer por pictos.
- Es capaz de leer por pictos, con ayuda.
- Reconoce su nombre al verlo escrito.
- Es capaz de escribir su nombre.
- Identifica el nombre de sus compañeros/as.
- Es capaz de escribir el nombre de sus compañeros/as.
- Es capaz de relacionar una palabra con su dibujo.
- Al tener escritas dos veces las mismas palabras es capaz de relacionarlas.
- Es capaz de copiar una palabra.

- Identifica la letra mayúscula.
- Es capaz de leer con letra mayúscula.
- Es capaz de escribir con letra minúscula.
- Identifica la letra minúscula.
- Es capaz de leer con letra minúscula.
- Es capaz de escribir con letra minúscula.
- Es capaz de realizar la lectura global de una palabra.
- Es capaz de realizar la lectura global de una palabra, con ayuda.
- Realiza la lectura silábica de una palabra.
- Realiza la lectura silábica de una palabra, con ayuda.
- Al ver las vocales es capaz de identificarlas.
- Al escuchar las vocales es capaz de identificarlas.
- Al ver las consonantes es capaz de identificarlas.
- Al escuchar las vocales es capaz de identificarlas.

Competencia matemática:

- Relaciona los números con cantidad.
- Identifica todos los números hasta el 10
- Identifica algunos números hasta el 10
- Identifica todos los números hasta el 100
- Identifica algunos los números hasta el 100
- Identifica todos los números hasta el 1000
- Identifica algunos los números hasta el 1000
- Entiende el concepto de las sumas.
- Es capaz de sumar sin llevadas
- Es capaz de sumar con llevadas.
- Entiende el concepto de las restas.
- Es capaz de hacer restas sin llevadas.
- Es capaz de hacer restas con llevadas.
- Entiende el concepto de las multiplicaciones.
- Domina las tablas.

- Sabe multiplicar.
- Sabe dividir con un cifra.
- Sabe dividir con más de una cifra.
- Es capaz de resolver problemas matemáticos el/ella solo/a.
- Es capaz de resolver problemas matemáticos con ayuda.

Competencia artística:

- Al pintar es capaz de coger la pintura correctamente.
- Al dibujar solo emplea un color.
- Al pintar emplea más de un color.
- Hace uso de colores vivos.
- Hace uso de colores apagados.
- Es capaz de pintar figuras simples.
- Es capaz de pintar figuras complejas.
- Hace dibujos abstractos.
- Hace dibujos icónicos.
- En los dibujos representa elementos de la vida cotidiana.
- Es capaz de aplicar detalles a los elementos dibujados.

13. Eranskina

Familiaren itemak.

Gaitasun soziala:

- Etxean bizitzen diren pertsonak ezagutzen ditu.
- Etxekoekin denbora pasatzea gustoko du.
- Etxean beti bakarrik egoten da.
- Argazkiak ikusterakoan, bere burua eta familia identifikatzeko gai da.
- Etxean, behar duenean, laguntza eskatzeko gai da.
- Etxera pertsona berri bat etortzerakoan, onartzen du.
- Norbaitekin aritzerakoan, kontaktu bisuala mantentzeko gai da.
- Joko sinbolikoan aritzen ohi da.
- Bere etxeko gauzak, besteekin partekatzeko gai da.
- Kanean beti bakarrik aritzen da.
- Kanean egoterakoan, laguntzaz, beste umeekin aritzen da jolasean.
- Kanean egoterakoan, beste umeekin artizen da jolasean.
- Kanean, beste ume bat berarekin jolasteko nahia adierazten duenean, onartzen du.
- Etxean txandak errespetatzeko gai da.
- Kanean txandak errespetatzeko gai da.

Komunikatzeko gaitasuna:

- Bere izena entzuterakoan erantzuten du.
- Etxean agendarekin ongi moldatzen da.
- Hitzezkoa ez den komunikazioa ulertzeko gai da: keinuak, begiradak..
- Piktoen bidez komunikatzen da.
- Argazkien bidez komunikatzen da.
- Hitzez komunikatzen da.
- Hitz solteen bidez komunikatzen da.
- Esaldi sinpleak egiteko gai da.
- Esaldi konplexuak egiteko gai da.

- Arau sinpleak burutzeko gai da.
- Arau konplexuak burutzeko gai da.
- Galdera itxiei erantzuten du: bai/ez.
- Galdera irekiei erantzuten du: *nor?/ noiz?/ nori?/...*
- Erantzun sozialak ematen ditu: *egun on, arratsalde on, kaixo, agur..*
- Abisatu gabe, etxeko egunerokoan aldaketak daudenean, onartzen du.
- Etxeko hiztegia ezagutzen du.
- Aurten, hiztegia garatu du.

Gaitasun afektiboa:

- Tristura berarengan identifikatzen du
- Tristura besteengan identifikatzen du
- Poza berarengan identifikatzen du
- Poza besteengan identifikatzen du
- Haserrea berarengan identifikatzen du
- Haserrea besteengan identifikatzen du.
- Beldurra duenean adierazten du.
- Beldurra besteengan identifikatzeko gai da.
- Aspertuta dagoela identifikatzen du.
- Izututa dagoenean adierazten du.
- Besteak izututa daudenean identifikatzen du.
- Zerbait gustoko ez duenean haserraten da.
- Zerbait gustoko ez duenean komunikatzen du.
- Zerbait gustoko duenean adierazteko gai da.
- Bere emozioak identifikatzeko gai da.
- Besteen bigarren mailako emozioak identifikatzeko gai da.

Gaitasun kognitiboa:

- Elikagaiak egunean zehar dauden jateko momentuekin sailkatzeko gai da.
- Arropa eguraldiaren arabera sailkatzeko gai da.
- Esfinterren kontrola egunean zehar gainditzen du.

- Esfinterren kontrola gauean zehar gainditzen du.
- Laguntzaren bidez, esfinterren kontrola gainditzen du.
- Komunera joateko errutina autonomiaz burutzen du.
- Ezagunak diren lekuetan orientatzeko gai da.
- Modu autonomoan, testuinguru ezagunetan ibilaldiak egiten ditu.
- Itxaron behar den momentuetan ongi moldatzen da.
- Eguneroko soinuak identifikatzen ditu.
- Soinuen aurrean hipersentsibilitatea duela ematen du.
- Objektu bat berarena dela identifikatzen du.
- Objektuak haien erabilerarekin erlazionatzeko gaitasuna du.
- Bere gorputzeko atalak identifikatzeko gai da.
- Beste pertsonen gorputz atalak identifikatzeko gai da.
- Objektuak tamainaren arabera klasifikatzen ditu.
- Objektuak itxuraren arabera klasifikatzen ditu.
- Objektuak kolorearen arabera klasifikatzen ditu.
- Objektuak ezaugarri bat baino gehiagoren arabera klasifikatzen ditu.
- Kontzeptu espazialak ulertzen ditu bera eta objektuekiko: kanpoan-barruan, goian- behean...
- Kontzeptu tenporalak ulertzen ditu: orain-lehen-etorkizunean; atzo-gaur-bihar; eguna-astea-hilabetea..

Gaitasun psikomotorea:

- Psikomotrizitate arina:
 - Sartu/atera.
 - enbatatzeko gai da.
 - Kiribaltzeko gai da.
 - Plastilinarekin bolak eta txurroak egiteko gai da.
 - Blokeetan pilatzeko gai da.
 - Zirriborroak egiteko gai da.
 - Bi puntu marra batekin lotzeko gai da.
 - Modu askean mozteko gai da.
 - Itxura zehatzak mozteko gai da.
 - Arkatza modu zuzenean hartzen du.

- Gainontzeko psikomotrizitatea:
 - Objektu bat hatzarekoin seinalatzeko gai da.
 - Pilota hartu eta botatzeko gai da.
 - Pilota botatzeko eta kontrolatzeko gai da.
 - Trizikloan ibiltzeko gai da.
 - Salto egiteko gai da.
 - Oin batean oreka mantentzeko gai da.
 - Abestien erritmoa jarraitzen du.
 - Zirkuitoak jarraitzen ditu.
 - Estereotipiak ditu (hegadak, kulunkak...)
 - Jarduera fisiko:
 - Aktiboa
 - Hiperaktiboa
 - Hipoaktiboa

AUTONOMIA:

- Bakarrik janzteko gai da.
- Bakarrik arropa kentzeko gai da.
- Aurreko biak laguntzarekin egiten ditu.
- Bakarrik bazkaltzen du.
- Laguntzarekin bazkaldu behar du.
- Bakarrik likidoak diren elikagaiak jaten ditu.
- Solidoak diren elikagaiak frogatzen ditu.
- Elikagaiak bero daudenean, hozteko, putz egiteko gai da.
- Aurreko biak jaten ditu.
- Xardexka bakarrik erabiltzen du.
- Koilara bakarrik erabiltzen du.
- Labana erabiltzeko gai da.
- Edalontzia erabiltzeko gai da.
- Mahaia jartzeko gai da.
- Mahaia laguntzarekin jartzeko gai da.
- Mahaia kentzeko gai da.

- Mahaia laguntzarekin kentzeko gai da.
- Bere arropa gordetzeko gai da.
- Laguntza, bere arropa gordetzeko gai da.
- Logela antolatzeko gai da.
- Laguntzaz, logela antolatzeko gai da.
- Hortzak garbitzeko gai da.
- Laguntzaz, hortzak garbitzeko gai da.

IRADOKIZUNAK, beste ohar bat edo behatu duzun bestelako informazioa, hemen jar dezazula eska nahi dizut...

14. Eranskina**PTaren ataleko itemak.****Gizarteratzeko gaitasuna:**

- Norbaitekin aritzerakoan, kontaktu bisuala mantentzen du.
- Positibotasunez, kontaktu fisikoa onartzen du.
- Ezagutzen ditu:
 - Bere tutorea
 - Bere PT
 - Bere AL
- Lagunak identifikatzen ditu.
- Jostailuak lagunekin partekatzeko gai da.
- Joku sinbolikoan aritzen da.
- Agendaren erabilera, onuragarria da.
- Beti bakarrik aritzen da.
- Laguntzarekin, beste pertsonekin harremantzea lortzen du.
- Klaseko lagunak berarekin egotea onartzen du.
- Bere kabuz beste pertsonengana hurbiltzen da.
- Harremanak sustatzeko, helduekin hobe moldatzen da bere adinekoekin baino.
- Taldean aritzerakoan, arauak errespetatzen ditu.
- Taldean aritzerakoan, lagunak errespetatzen ditu.
- Taldean aritzerakoan txandak errespetatzea lortzen du.
- Laguntza behar duenean eskatzen du.

Gaitasun komunikatiboa:

- Marrazkiak dituzten piktogramak ulertzen ditu.
- Argazkiak dituzten piktogramak ulertzen ditu.
- Hitzak dituzten piktogramak ulertzen ditu.

- Piktorik¹⁸ gabe komunikatzeko gai da.
- Pikto-agendaren bidez, egunerokoaren egin beharrekoa ulertzen du.
- Hitzen bidez esaten zaiona ulertzeko gaitasuna du.
- Bere izena entzuterakoan erantzuten du.
- Hitzezkoa ez den komunikazioa ulertzeko gai da: keinuak, begiradak..
- Hitzezkoa ez den komunikazioaren bidez komunikatzeko gai da.
- Arau sinpleak burutzeko gai da: eseri, altxatu, joan, etorri..
- Arau konplexuagoak egiteko gai da
- Objektuak aipatzerakoan seinalatzeko gai da.
- Seinalatutako objektuen izenak aipatzeko gai da
- “Laguntza” esakatzen du.
- Galdera itxiei erantzuten du: bai/ez.
- Galdera irekiei erantzuten du: nor?/ noiz?/ nori?/...
- Erantzun sozialak ematen ditu: egun on, arratsalde on, kaixo, agur..
- Zerbait behar duenean piktoen bidez adierazteko gai da.
- Zerbait behar duenean ahozkoaren bidez adierazteko gai da.
- Komunikatzeko orduan honen erabilera egiten du:
 - hitz solteak
 - esaldi sinpleak (2-3 hitz)
 - Esaldi konplexuak (+4 - 5 hitz)
- Beste pertsona batekin aritzerakoan elkarrizketa bat mantentzeko gai da.

¹⁸ Pikto: Izenari dagokionez, picto hitzak, latinez, irudia esan nahi du. Gramma hitza grekoz hitza esan nahi du. Beraz, piktogramak irudi- hitza esan nahi du, hau da, hitz edo irudi bakar baten bitartez adieraz daitekeena.

(2016). Zer da piktograma bat? Sitio web: Pikto: Izenari dagokionez, picto hitzak, latinez, irudia esan nahi du. Gramma hitza grekoz hitza esan nahi du. Beraz, piktogramak irudi- hitza esan nahi du, hau da, hitz edo irudi bakar baten bitartez adieraz daitekeena.

<https://paraleloak.wikispaces.com/file/view/Irakurketa>

- Aurten hiztegia garatu du.

Gaitasun afektiboa:

- Tristura berarengan identifikatzen du
- Tristura besteengan identifikatzen du
- Poza berarengan identifikatzen du
- Poza besteengan identifikatzen du
- Haserrea berarengan identifikatzen du
- Haserrea besteengan identifikatzen du.
- Beldurra duenean adierazten du.
- Beldurra bestengan identifikatzeko gai da.
- Aspertuta dagoela identifikatzen du.
- Izututa dagoenean adierazten du.
- Besteak izututa daudenean identifikatzen du.
- Zerbait gustoko ez duenean adierazten du.
- Zerbait gustoko duenean adierazten du.
- Bere emozioak identifikatzeko gai da.
- Bere emozioak kontrolatzen ditu.

Gaitasun psikomotorea:

- Psikomotrizitate arina:
- Pintza mugimendua egiten du.
- Plastilinarekin txurroak egiteko gai da.
- Plastilinarekin bolatxoak egiteko gai da.
- Blokeak pilatzen ditu.
- Blokeak pilatzen ditu, laguntzarekin.
- Marrazki bati kolorea emateko gai da.
- Marrazki bati, marretatik atera gabe, kolorea emateko gai da.
- Arkatza modu egokian hartzen du.
- Zirkuitoak jarraitzeko gai da.

- Laguntzarekin, zirkuitoak burutzeko gai da.
- Objektuei kiribilak ematen dizkie: botilen tapoiari..
- Objektuak ahokatzen eta erauzten daki.
- Guraizeekin mozten daki.
- Aurreko guztiak manipulazioaren bidez egiten ditu.

Piskomotrizitate....

- Putz egiten daki.
- Saltoak toki berean ematen ditu.
- Saltoak lekualdatuz ematen ditu.
- Oin batean ibiltzeko gai da.
- Oin puntetan ibiltzeko gai da.
- Katuka ibiltzeko gai da.
- Arrastaka ibiltzeko gai da.
- Arpoetan ibiltzeko gai da.
- Birak ematen daki.
- Ezkerra zein den identifikatzen du.
- Eskuina identifikatzen du.
- Eskailerak bakarrik jaisten ditu.
- Eskailerak laguntzarekin ibiltzen ditu.
- Eskailerak jaisterakoan oinak tartekatzen ditu.
- Eskailerak jaisterakoan oinak espaloi berean ipintzen ditu.
- Kirol berriak ezagutzeko interesa adierazten du.
- Kirol ezberdinetan parte hartzen du.
- Badaki zeintzuk diren bere gorputzaren limitazioak.
- Gorputz osoko koordinazioa kontrolatzen du.

Egunerokoa:

- Errutinak ulertu eta errespetatzen ditu.
- Egunez esfinterren kontrola du.
- Asteko egunen ordena esateko gai da.

- Asteko egunak laguntzarekin ezberdintzen ditu.
- Eguneko data adierazten daki.
- Eguraldia identifikatzen du.
- Nahiz eta aurretik egunerokoan aldaketak egongo direla adierazi, frustratzen da.
- Abisatu gabe egunerokoan aldaketak daudenean, onartzen ditu.
- Abisatu gabe egunerokoan aldaketak daudenean, frustratzen da.
- Eguneroko errutina zailtasunez jarraitzen du.
- Eguneroko errutina positibotasunez onartzen du.
- Bazkarian elikagai berriak frogatzen ditu.
- Eguneroko esaldiak erabiltzen ditu: *Egun on, Agur, Kaixo...*

Gaitasun kognitiboa:

- Hiperakusia dauka.
- Piktogramak ezberdintzen ditu.
- Argazkiak identifikatzen ditu.
- Soinu ezberdinak identifikatzen ditu.
- Soinuen intentsitate ezberdintzen ditu.
- Begiradarekin objektu baten ibilbidea jarraitzeko gai da.
- Formaren arabera objektuak klasifikatzeko gai da.
- Formaren arabera objektuak klasifikatzeko gai da, norbaiten laguntzaz.
- Kolorearen arabera objektuak klasifikatzeko gai da.
- Kolorearen arabera objektuak klasifikatzeko gai da, norbaiten laguntzaz.
- Tamainaren arabera objektuak klasifikatzeko gai da.
- Tamainaren arabera objektuak klasifikatzeko gai da, norbaiten laguntzaz.
- Bi ezaugarri ezberdin batera kontuan hartuta objektuak klasifikatzeko gai da.
- Ehundura ezberdinak ezberdintzeko gai da.
- Ehundura ezberdinak ezagutzerakoan zailtasunak izaten ditu.
- Eskolako objektuak identifikatzen ditu.
- Eskolako objektuen funtzioa ezagutzen du.
- Testuingurua aztertzeko interesa adierazten du.

- Beste pertsonen gorputz atalak identifikatzeko gai da.
- Bere gorputzaren gorputz atalak identifikatzeko gai da.
- Kantitate kontzeptuak identifikatzen ditu: ... *daude/ ez daude..; asko gutxi...*
- Kantitate kontzeptuak erabiltzen ditu: ... *daude/ ez daude..; asko, gutxi.*
- Kontzeptu espazialak identifikatzen ditu: *kanpo-barne, gertu-urrun, gainean-azpian...*
- Kontzeptu espazialak erabiltzen ditu: *kanpo-barne, gertu-urrun, gainean-azpian...*
- Denbora modu egokian ezberdintzen du: *lehen, orain, etorkizunean.*
- Denbora modu egokian erabiltzen du: *lehen, orain, etorkizunean.*
- Eskolako testuinguruan ongi moldatzen da.
- Laguntzarik gabe eskolan zehar ibilaldiak egiten ditu.

IRAKUR-IDAZKETA ARLOAN:

- Piktoen bidez irakurtzeko gai da.
- Laguntzarekin, piktoen bidez irakurtzeko gai da.
- Bere izena idatzita ikusterakoan, ezagutzen du.
- Bere izena idazteko gai da.
- Bere gelakideen izenak identifikatzen ditu idatzitak ikusten dituenean.
- Gelakideen izenak idazteko gai da.
- Marrazkia hitz bati atxikitzeko gai da.
- Idatzita, hitz bat bere hitz berdinarekin erlazionatzeko gai da.
- Hitza kopiatzeko gai da.
- Letra larria identifikatzen du.
- Letra larria irakurtzeko erabiltzen du.
- Letra larria idazteko erabiltzen du.
- Letra txikia identifikatzen du.
- Letra txikia irakurtzeko erabiltzen du
- Letra txikia idazteko erabiltzen du.
- Irakurketa globala burutzeko gai da.
- Irakurketa globala, laguntzarekin burutzeko gai da.
- Irakurketa silabikoa burutzeko gai da.
- Irakurketa silabikoa burutzeko gai da, norbaiten laguntzarekin.

- Bokalak ikusterakoan identifikatzen ditu.
- Bokalak entzuterakoan identifikatzen ditu.
- Kontsonanteak ikusterakoan identifikatzen ditu.
- Kontsonanteak entzuterakoan identifikatzen ditu.

MATEMATIKA ARLOAN:

- Zenbakiak kantitatearekin erlazionatzeko gai da.
- Denboraren neurketa ulertzen eta erabiltzen du: erlojua.
- Luzeeraren neurketa ulertzen eta erabiltzen du.
- Temperaturaren neurketa ulertzen eta erabiltzen du.
- 10 arte zenbatzen daki.
- 100 arte zenbatzen daki.
- 100 baino handiagoak diren zenbakiak identifikatzen ditu.
- Batuketak:
 - Kontzeptua ulertzen du.
 - Zifra bateakoak
 - Bi zifretakoak
 - Bi zifretakoak bururakoarekin.
 - Hiru zifretakoa
 - Hiru zifretakoa bururakoarekin.
 - Laguntzarekin
- Kenketak:
 - Kontzeptua ulertzen du.
 - Zifra bateakoak
 - Bi zifretakoak
 - Bi zifretakoak bururakoarekin.
 - Hiru zifretakoa
 - Hiru zifretakoa bururakoarekin.
 - Laguntzarekin
- Biderketak:

- Kontzeptua ulertzen du.
- Taulak menperatzen ditu
- Zenbaki batekin egiten ditu
- Bi zifrekin egiten du
- Hiru zifrekin egiten du.
- Laguntzarekin
- Zatiketak:
 - Kontzeptua ulertzen du
 - Komekin egiten ditu
 - Komarik gabe egiten ditu
 - Laguntzarekin.
- Problemak ebazten:
 - Bakarrik
 - Laguntzarekin

- ARLO ARTISTIKOA:

- Margotzerakoan margoa egokitasunez hartzen du.
- Marrazkiak egiterakoan kolore bakarra erabiltzen du.
- Marrazkiak egiterakoan kolore bat baino gehiago erabiltzen du.
- Kolore argiak erabiltzen ditu.
- Kolore ilunak erabiltzen ditu.
- Argiak eta ilunak nahaste ditu.
- Irudi sinpleak kopiatzeko gai da.
- Irudi konplexuak kopiatzeko gai da.
- Marrazki abstraktuak egiten ditu.
- Marrazki ikonikoak egiten ditu.
- Marrazkietan eguneroko gauzak margotzen ditu.
- Marrazkietako elementuei ezaugarriak zehazten dizkie.

Oharrak:

IRADOKIZUNAK, beste ohar bat edo behatu duzun bestelako informazioa, hemen jar dezazula eska nahi dizut...

14.Eranskina

ITEMS ANA

Gaitasun soziala:

- Bere taldeko tutoreak ezagutzen ditu.
- Bere ikasgelako ikasleak ezagutzen ditu.
- Kontaktu bisuala mantentzeko gai da.
- Beste ikasle batzuekin espazio berdina partekatzerakoan, errespetatzen du.
- Profesionalekiko kontaktu fisikoa onartzen du.
- Ikasleekiko kontaktu fisikoa onartzen du.
- Bakarrik, beste pertsonekin harremanak sustatzeko gai da.
- Laguntzarekin, beste pertsonekin harremanatzen lortzen du.
- Pertsona helduagoekin hob moldatzen da harremanak sustatzerako orduan umeeekin baino.
- Pertsona bat berarekin harremanatzen saiatzen denean ikasleak onartzen du.
- Bere gauzak beste pertsonekin partekatzeko gai da.
- Joko sinbolikoan aritzen da.
- Talde lanean aritzerakoan arauak errespetatzen ditu.
- Talde lanean aritzerakoan arauak errespetatzen ditu, laguntzarekin.
- Talde lanean aritzerakoan lagunak errespetatzen ditu.
- Talde lanean aritzerakoan lagunak errespetatzen ditu, laguntzarekin.
- Talde lanean aritzerakoan txandak errespetatzen ditu.
- Talde lanean aritzerakoan txandak errespetatzen ditu, laguntzarekin.

Gaitasun komunikatiboa:

- Marrazkietako piktoak erabiltzen ditu.
- Argazkietako piktoak erabiltzen ditu.
- Hitzezko piktoak erabiltzen ditu.
- Piktoagendaren erabilpena bere egunerokoa errazten du.
- Bere izena entzuterakoan erantzuten du.
- Ez-hitzezko komunikazioa ulertzen du: *begiradak, keinuak...*

- Ez-hitzezko komunikazioaren bidez komunikatzeko gai da.
- Hitzen bidez esaten zaiona ulertzen du.
- Arau sinpleei erantzuten die.
- Arau konplexuei erantzute die.
- Objektuak aipatzerakoan horiek seinalatzeko gai da.
- Seinalatzen zaion objektua aipatzeko gai da.
- Beharrezkoa duenean laguntza eskatzeko gai da.
- Galdera itxiei erantzuten die: *bai/ez*
- Galdera irekiei erantzuten die: *nor?/ nori?/ non?/..*
- Erantzun sozialak ematen ditu: *egun on, agur...*
- Zerbait behar duenean honen bidez adierazten du:
 - Ez-hitzezko komunikazioaren bidez.
 - Hitzezko komunikazioaren bidez.
 - Piktoen bidez.
- Hitzez komunikatzerakoan, honakoak erabiltzen ditu:
 - Hitz solteak
 - Esaldi sinpleak (2-3 hitz)
 - Esaldi konposatuak (+ 4-5 hitz)
- Elkarrizketa bat izateko gai da.
- Hiztegia garatu du.
- Abesterakoan, abestiak esaten duena seinalatzeko gai da.
- Abestiak entzutea eta lagunekin abestea gustoko du.

Gaitasun emozionala:

- Bera triste dagoenean identifikatzeko gai da.
- Besteak triste daudenean identifikatzeko gai da.
- Bera pozik dagoenean identifikatzeko gai da.
- Besteak pozik daudenean identifikatzeko gai da.
- Bera haserre dagoenean identifikatzeko gai da.
- Besteak haserre daudenean identifikatzeko gai da.
- Beldur dela adierazteko gai da.
- Izututa dagoela adierazteko gai da.

- Aspertuta dagoela adierazteko gai da.
- Zerbait gustuko ez duenean adierazteko gai da.
- Zerbait gustoko duenean adierazteko gai da.
- Bere emozioak identifikatzeko gai da.

Gaitasun psikomotorea:

- Psikomotrizitate arina:
 - Pintza egiten du.
 - Plastilinarekin txurroak egiten ditu.
 - Plastilinarekin pilotatxoak egiten ditu.
 - Blokeak pilatzen ditu.
 - Arkatza egokitasunez hartzen du.
- Psikomotrizitate....
 - Zirkuitoak jarraitzen ditu.
 - Laguntzarekin, zirkuitoak jarraitzen ditu.
 - Tapoei kiribilak ematen dizkie
 - Objektuak ateratzen eta sartzen ditu...
 - Laguntzarekin aurreko item guztiak lortzen ditu.
 - Putz egiten du.
 - Toki despalzamendurik gabe salto egiten du.
 - Desplazamenduarekin saltoak ematen ditu.
 - Birak ematen ditu.
 - Oin batean ibiltzen da:
 - Ezkerra
 - Eskuina
 - Oin puntetan ibiltzen da.
 - Arrastaka ibiltzen da.
 - Lau hanketan ibiltzen da.
 - Bere ezkerra zein den identifikatzen du.
 - Bere eskuina zein den identifikatzen du.
 - Kirol berriak ezagutzeko interesa adierazten du.

- Kirol ezberdinetan parte hartzen du.
- Badaki bere limiteak zeintzuk diren
- Bere gorputza koordinatzeko gai da.
- Eskailerak jaisten ditui.
- Eskailerak laguntzarekin jaisten ditu.
- Oinak txandakatuz eskailerak jaisten ditu.

Gaitasun kognitiboa:

- Hiperakusia du.
- Piktoak ezberdintzen ditu.
- Argazkiak identifikatzen ditu.
- Soinu ezberdinak identifikatzen ditu.
- Soinu ezberdinen intentsitatea ezberdintzen du.
- Begiradarekin objektu baten ibilbidea jarraitzeko gai da.
- Itxuraren arabera objektuak klasifikatzeko gai da.
- Itxuraren arabera objektuak klasifikatzeko gai da, laguntzarekin.
- Kolorearen arabera objektuak klasifikatzeko gai da.
- Kolorearen arabera objektuak klasifikatzeko gai da, laguntzarekin.
- Tamainaren arabera objektuak klasifikatzeko gai da.
- Tamainaren arabera objektuak klasifikatzeko gai da, laguntzarekin.
- Ezaugarri bat baino gehiago kontuan hartuta objektuak klasifikatzeko gai da.
- Ehundurak ezberdintzeko gai da.
- Zailtasunak izaten ohi ditu ehundura ezberdinak ezagutzerako orduan.
- Elkarteko objektuak identifikatzen ditu.
- Elkarteko objektuen funtzioa ezagutzen du.
- Testuingurua ezagutzeko interesa adierazten du.
- Beste pertsona baten gorputz atalak identifikatzeko gai da.
- Bere gorputz atalak identifikatzeko gai da.
- Kantitateko kontzeptuak identifikatzen ditu: *daude/ ez daude, asko/ gutxi...*
- Kantitateko kontzeptuak erabiltzen ditu: *daude/ ez daude, asko/ gutxi...*
- Espazioa adierazteko kontzeptuak identifikatzen ditu: *kanpoan/ barruan, hurbil/ gertu...*

- Espazioa adierazteko kontzeptuak erabiltzen ditu: *kanpoan/ barruan, hurbil/ gertu...*
- Denbora ezberdintzen du: *lehen, orain, gero...*
- Elkartean orientatzeko gai da.
- Elkartetik bakarrik ibiltzeko gai da.

Egunerokoa:

- Egunerokoak ulertzen ditu.
- Egunerokoak errespetatzen ditu.
- Errutinak jarraitzen ditu.
- Piktoagenda egunerokoan lagungarria da.
- Nahiz eta egunerokoan aldaketak egongo direla azaldu, frustratzen da.
- Egunerokoan aldaketak onartzen ditu, nahiz eta ez abisatu.
- Asteko egunak ordenean esateko gai da.
- Hilabeteak ordenean esateko gai da.
- Eguneko data idazten du.
- Eguneko data idazten du, laguntzarekin..
- Egoera meteorologikoak identifikatzen ditu.
- Otorduetan elikagai ezberdinak frogatzen ditu.
- Esaldi sozialak erabiltzen ditu: *egun on, arratsalde on, eskerrik asko, agur...*

Hizkuntza gaitasuna:

- Piktoen bidez irakurtzeko gai da.
- Piktuen bidez irakurtzen du laguntzarekin.
- Bere izena identifikatzen du idatzita ikusterakoan.
- Bere izena idazteko gai da.
- Bere gelakideen izenak identifikatzen ditu
- Bere gelakideen izenak idazten ditu.
- Hitz bat bere marrazkiarekin erlazionatzeko gai da.
- Hitz berdina bi aldiz idatzita ikusterakoan, ohartzen da hitz berdinak direla.
- Hitz bat kopiatzeko gai da.
- Letra larria identifikatzen du.
- Letra larriarekin irakurtzeko gai da.

- Letra larriarekin idazteko gai da.
- Identifica la letra mayúscula.
- Letra txikia identifikatzen du.
- Letra txikiarekin irakurtzeko gai da.
- Letra txikiarekin idazteko gai da.
- Hitz baten irakurketa globala egiteko gai da.
- Hitz baten irakurketa globala egiteko gai da, laguntzarekin.
- Hitz baten irakurketa silabikoa egiteko gai da.
- Hitz baten irakurketa silabikoa egiteko gai da, laguntzarekin.
- Bokalak idatzita ikusterakoan identifikatzen ditu.
- Bokalak entzuterakoan identifikatzen ditu.
- Kontsonanteak idatzita ikusterakoan identifikatzeko gai da.
- Kontsonanteak entzuterakoan identifikatzeko gai da.

Gaitasun matematikoa:

- Zenbakiak kantitatearekin erlaziontzen ditu.
- 10 arteko zenbakiak identifikatzen ditu:
 - Denak
 - Batzuk
- 100 arteko zenbakiak identifikatzen ditu:
 - Denak
- 1000 arteko zenbakiak identifikatzen ditu:
 - Denak
 - Batzuk
- Batuketak egiten ditu:
 - Kontzeptua ulertzen du.
 - Eramanekin
 - Eramanik gabe
- Kenketak egiten ditu:
 - Kontzeptua ulertzen du
 - Eramanekin

- Eramanik gabe
- Biderketak egiten ditu:
 - Kontzeptua ulertzen du
 - Taulak menperatzen ditu
 - Biderkatzen daki
- Zatiketak egien ditu:
 - Zifra batekin
 - Bi zifrekin
 - Komekin
 - Komarik gabe
- Problema ebazten ditu:
 - Bakarrik
 - Laguntzarekin

Gaitasun artistikoa:

- Klariona egokitasunez hartzen du.
- Marrazterakoan kolore bakarra erabiltzen du.
- Marrazterakoan kolore bat baino gehiago erabiltzen du.
- Kolore biziak erabiltzen ditu.
- Kolore apalak erabiltzen ditu.
- Itxura sinpleak margotzen ditu.
- Itxura konplexuak margotzen ditu.
- Marrazki abstraktuak egiten ditu.
- Marrazki ikonikoak egiten ditu.
- Marrazkietan eguneroko ekintzak adierazten ditu.
- Zehaztasunak ipintzen dizkie marraztutako elementuei.

Oharrak

IRADOKIZUNAK, beste ohar bat edo behatu duzun bestelako informazioa, hemen jar dezazula eska nahi dizut...